

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองระดับท้องถิ่นของชุมชนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์: กรณีศึกษาตำบลแม่สลองนอก อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ผู้ศึกษาได้รวบรวมและค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎีจากตำรา เอกสารทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยได้นำเสนอตามลำดับดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจและอิทธิพล
2. แนวคิดเกี่ยวกับชนชั้นนำและการศึกษาโครงสร้างอำนาจชุมชน
3. แนวคิดเกี่ยวกับระบบอุปถัมภ์
4. แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นชาติพันธุ์และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจและอิทธิพล

การศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองระดับท้องถิ่นของชุมชนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์: กรณีศึกษาตำบลแม่สลองนอก อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย เป็นการศึกษาเพื่อหาข้อเท็จจริงว่า การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมอันเกิดจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกชุมชนนั้นส่งผลต่อแบบแผนความสัมพันธ์เชิงอำนาจในกลุ่มชนชั้นนำ และระหว่างชนชั้นนำกับประชาชนอย่างไร หรืออีกนัยหนึ่งหมายความว่า ชนชั้นนำได้อำนาจมาอย่างไร ใช้ทรัพยากรอะไรเป็นฐานและชนชั้นนำมีการรวมกลุ่มอย่างเป็นเอกภาพหรือไม่ พร้อมกันนี้แล้วรูปแบบความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นผลให้โครงสร้างอำนาจชุมชนมีลักษณะคลี่คลายอย่างไร และมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในระดับท้องถิ่นหรือไม่ อย่างไร ทั้งการเข้าสู่อำนาจทางการเมือง การใช้อำนาจ การตรวจสอบการใช้อำนาจ และการลงสู่อำนาจทางการเมือง ฉะนั้นเพื่อความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของชนชั้นนำได้ดียิ่งขึ้น จึงจำเป็นที่จะต้องเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจและอิทธิพลเป็นเบื้องต้นก่อนเนื่องจากชนชั้นนำก็คือกลุ่มที่มีอำนาจและมีฐานอำนาจนั่นเอง

ความหมายของอำนาจและอิทธิพล

Harold D. Lasswell (1963 อ้างใน นาทาชา วศินดิกล, 2541: 26) ได้กล่าวถึงอำนาจไว้ว่าการเมืองคือการศึกษาเรื่องอำนาจและผู้มีอิทธิพล โดยผู้มีอิทธิพลคือผู้ที่ครอบครองสิ่งที่มีคุณค่าต่างๆ ในสังคม และในทุกสังคมก็จะมีเพียงคนกลุ่มน้อยเท่านั้นที่สามารถครอบครองสิ่งที่มีคุณค่าไว้ได้มากที่สุด คนกลุ่มน้อยกลุ่มนี้จึงเป็นผู้ที่มีอิทธิพลมากที่สุดและผู้ที่มีอิทธิพลมากที่สุดก็คือผู้ปกครอง และผู้ปกครองก็จะใช้อิทธิพลที่มีอยู่ด้วยวิธีการต่างๆ ในการเข้าไปมีบทบาทกำหนดกติกาการกระจายสิ่งที่มีคุณค่าในสังคมและส่วนที่เหลือก็คือมวลชน

ซึ่ง Lasswell ได้แบ่งสิ่งที่มีคุณค่าทางสังคมออกเป็นสองประเภทคือสิ่งที่มีคุณค่าเกี่ยวกับสภาพและเกียรติยศของปัจเจกบุคคลได้แก่ อำนาจ ความศรัทธา นับถือ ความยุติธรรม ความนิยมชื่นชอบ และสิ่งที่มีคุณค่าเกี่ยวกับสวัสดิการความเป็นอยู่ของปัจเจกบุคคลได้แก่ ความอยู่ดีกินดี ความมั่งคั่ง ความรู้ และทักษะ และบุคคลก็ไม่สามารถครอบครองสิ่งที่มีคุณค่าเหล่านี้ได้อย่างครบถ้วน แต่การที่สามารถครอบครองสิ่งที่มีคุณค่าประเภทหนึ่งได้ ก็จะมีส่วนช่วยให้สามารถครอบครองสิ่งที่มีคุณค่าประเภทอื่นได้ง่ายขึ้นเช่น การมีอำนาจ ย่อมมีส่วนช่วยในการแสวงหาความมั่งคั่ง

Robert A. Dahl (1961 อ้างในสุกิจ เจริญรัตนกุล, 2530: 68-77) มองอำนาจในลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม โดยผู้ที่มีอำนาจสามารถใช้อิทธิพลหรืออำนาจครอบงำบุคคลที่ไม่มีอำนาจให้ปฏิบัติตามเป้าหมายของตนได้คือ ถ้า A มีอำนาจมากกว่า B หมายความว่า A สามารถทำให้ B ทำในสิ่งที่ A ต้องการได้โดย B ไม่สามารถขัดขืนได้แม้ว่าจะไม่ต้องการทำก็ตาม

นอกจากนี้แล้ว Dahl ยังมีความเห็นที่ตรงกันข้ามกับ Lasswell ในสองประเด็นสำคัญ ประเด็นแรกใครคือผู้ปกครอง โดย Dahl ไม่เชื่อว่าอำนาจและอิทธิพลนั้นถูกจำกัดอยู่ในมือของชนชั้นนำทางการเมืองเท่านั้น แต่อำนาจและอิทธิพลจะถูกจัดสรรปันส่วนให้กระจัดกระจายอยู่ในมือของกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ซึ่งมีอยู่หลากหลายในสังคม และถึงแม้ว่าอิทธิพลของกลุ่มต่างๆ จะมิได้อยู่ไม่เท่าเทียมกัน แต่ลักษณะความหลากหลายเช่นนี้จะทำให้ไม่มีกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมีอิทธิพลมากที่สุดจนถึงกับสามารถควบคุมกลุ่มอื่นๆ ได้ทั้งหมด และกลุ่มผลประโยชน์ที่หลากหลายนี้ก็จะเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการกำหนดกติกาและวิถีชีวิตของสังคม

ประเด็นที่สอง การกระจายทรัพยากรที่มีคุณค่าของสังคม ซึ่ง Lasswell เชื่อว่าผู้ที่มีอิทธิพลครอบครองสิ่งที่มีคุณค่าไว้มากกว่า ก็จะมีต้นทุนที่สูงกว่าในการแสวงหาครอบครองสิ่งที่มีคุณค่าอื่นเพื่อเพิ่มพูนอิทธิพลของตนได้ง่ายขึ้น และการกระจายสิ่งที่มีคุณค่าทางสังคมเช่นนี้จะก่อให้เกิด “ความไม่เสมอภาคแบบก้าวหน้า” หรือ “การสะสมความไม่เสมอภาค” ขึ้นมาในสังคม ส่วน Dahl กลับมองว่าการกระจายทรัพยากรธรรมชาติและผลประโยชน์ในเมือง New Haven ได้มีการเปลี่ยนแปลงจาก “การสะสมความไม่เสมอภาค” มาสู่ “การสร้างสรรคความเสมอภาค” หรือ “การกระจายความไม่เสมอภาคเพื่อความเสมอภาค” อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมที่มีความหลากหลายมากขึ้น ฉะนั้นกลุ่มผลประโยชน์ก็คือผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายและตัดสินใจ เพราะคนกลุ่มนี้ไม่ได้ครอบครองสิ่งที่มีคุณค่าไว้มากที่สุด จึงจำเป็นต้องเข้าไปร่วมกิจกรรมทางการเมืองโดยตรง เพื่อเรียกร้อง ต่อรอง ให้มีการกระจาย สิ่งที่มีคุณค่าต่างๆ มาสู่กลุ่มของตนมากขึ้น

Robert Prethus (1964 อ้างใน สมจิต ปัญญาศักดิ์, 2528: 63) แสดงทัศนะเกี่ยวกับ อำนาจในลักษณะเป็นมิติทางสังคม (Social Dimension) คือมนุษย์จะมีอำนาจก็ต่อเมื่อมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น ดังนั้นอำนาจจึงเป็นความสัมพันธ์ทางสังคม ปัจเจกบุคคลจะมีอำนาจไม่ได้ หากไม่ได้อยู่ในสังคมและอำนาจจะต้องเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะกลุ่มหรือกลุ่มบุคคลในโครงสร้างหรือสถาบันจึงจะทำให้อำนาจมีพลังในการบังคับผู้อื่นให้ปฏิบัติตาม

ระดม วงษ์น้อย (2527: 19-21) กล่าวว่าอำนาจคือสภาวะการณ์ที่คนๆหนึ่งสามารถแสดงเจตนารมณ์ของตนออกมาได้ ถึงแม้ว่าจะมีการต่อต้านขัดขวางก็กระทำได้ และอำนาจมีลักษณะของการบังคับให้เป็นไปตามเจตนารมณ์และเป้าหมายของผู้มีอำนาจ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือคนๆหนึ่งจะถือได้ว่ามีอำนาจก็ต่อเมื่อสามารถกระทำให้เป็นไปตามที่ตนปรารถนาได้ ทั้งในขณะที่มีการต่อต้านคัดค้าน แต่ผู้คัดค้านก็ต้องยอมเพราะคนๆนั้นมีมาตรการบังคับและลงโทษ เพื่อให้เป้าหมายของตนบรรลุผล ส่วนอิทธิพลคือศักยภาพแห่งความสามารถเฉพาะตัวบุคคลในการที่จะสามารถโน้มน้าวให้ผู้อื่นเปลี่ยนแปลงทัศนคติรวมทั้งความคิดเห็นและพฤติกรรม ทั้งนี้โดยปราศจากการขู่ข่มบังคับ การใช้กำลังหรืออาจกล่าวได้ว่าอิทธิพลเป็นลักษณะพิเศษเฉพาะตัวบุคคลที่มีความสามารถในการโน้มน้าวคนอื่น ๆ ให้เห็นคล้อยตามตนเองโดยสมัครใจโดยไม่มีการบังคับ

โยชิฟูมิ ทามาดา (2537 อ้างใน พิษณุ พงษ์สวัสดิ์, 2543: 316-319) ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างอำนาจและอิทธิพลไว้ว่า อำนาจหมายถึงอำนาจที่เป็นทางการ ส่วนอิทธิพลหมายถึงอำนาจที่ไม่เป็นทางการเพราะเขาเชื่อว่าเป็นของคนไทยแล้ว ผู้มีอำนาจ (Power) คือผู้มีอำนาจอธิปไตย (Authority) ซึ่งได้แก่ ข้าราชการ (พลเรือน, ทหาร) นักการเมืองและกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน โดยถ้าผู้มีอำนาจอธิปไตยใช้อำนาจนอกเหนืออำนาจอธิปไตยที่ตนมีหรือเป็นอำนาจที่ผู้ไม่มีตำแหน่งทางราชการใช้นั้นจะถูกรับเรียกว่าอิทธิพลมากกว่าอำนาจ และสำหรับผู้มีอิทธิพลที่จะพยายามมีอิทธิพลเหนือผู้มีอำนาจเพื่อทำให้ผลประโยชน์ของตนดำเนินไปอย่างต่อเนื่องเรียกว่าเป็นเรื่องของ “การเมืองเชิงอิทธิพล” และนักธุรกิจมีอิทธิพลมาจากอำนาจทางเศรษฐกิจและยังสามารถใช้อิทธิพลเหนือข้าราชการในเกือบทุกระดับ

ดังนั้นจากการพิจารณาความหมายของอำนาจและอิทธิพล ผู้ศึกษาจึงสามารถสรุปได้ว่า อำนาจและอิทธิพลเป็นสภาวะหรือสภาพที่เกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม โดยบุคคลฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ที่มีความสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โน้มน้าวจิตใจของบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งให้ปฏิบัติตามที่ตนต้องการทั้งโดยสมัครใจ ถูกข่มขู่ หรือใช้กำลังบังคับ สำหรับบุคคลใดจะมีอำนาจมากกว่ากันในกลุ่มชนนั้นจะต้องพิจารณาจากความแตกต่างในด้านความสามารถ ความมั่งคั่งและประสบการณ์ อันจะนำไปสู่ความแตกต่างของทรัพยากรทางอำนาจหรือทรัพยากรทางการเมืองในการเข้าสู่ระบบการเมืองและยังนำไปสู่ความแตกต่างในการมีอำนาจและอิทธิพลทางการเมืองอีกด้วย

ทรัพยากรทางอำนาจ

อำนาจเป็นสิ่งที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลต่างต้องการแสวงหาแต่ด้วยอำนาจเป็นสิ่งที่อยู่อย่างจำกัดจึงทำให้มีบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเพียงจำนวนน้อยที่มีทรัพยากรทางการเมืองมากเท่านั้นที่จะสามารถมีอำนาจได้ แต่กระนั้น บางครั้งบุคคลที่มีฐานทรัพยากรมากก็ไม่ต้องการมีอำนาจ ฉะนั้นบุคคลเหล่านี้จึงเป็นเพียงผู้มีศักยภาพแห่งอำนาจมิใช่ผู้มีอำนาจที่แท้จริง โดยฐานทรัพยากรทางอำนาจ (Power Base) หรือแหล่งที่มาของอำนาจ (Source of Power) ที่ทำให้บุคคลมีอำนาจต่างกันนั้นได้มีนักวิชาการกล่าวถึงไว้หลากหลายดังต่อไปนี้

Robert A. Dahl (1975: 28) ได้อธิบายถึงสาเหตุที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลมีอำนาจเหนือการตัดสินใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งไม่เท่ากัน มีสาเหตุดังต่อไปนี้

1. บุคคลนั้นมีทรัพยากรทางการเมือง (Political Resources) อยู่ในความครอบครองมากกว่าบุคคลอื่นๆ
2. แม้จะมีทรัพยากรทางการเมืองในความครอบครองเท่ากันแต่บุคคลบางคนอาจจะใช้ทรัพยากรทางการเมืองได้มากกว่าคนอื่น ทำให้บุคคลนั้นมีอำนาจทางการเมืองเหนือกว่าบุคคลอื่นๆ
3. แม้จะมีทรัพยากรทางการเมืองในความครอบครองเท่ากันแต่บุคคลบางคนสามารถใช้ทรัพยากรทางการเมืองได้ชำนาญหรือมีประสิทธิภาพมากกว่าคนอื่นฯ

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2532: 21-24) อธิบายว่าแหล่งที่มาของอำนาจก็คือที่มาของอำนาจทางการเมือง ซึ่งประกอบด้วย

1. ตำแหน่งในโครงสร้างของสังคมที่สังกัดอยู่ โดยเฉพาะตำแหน่งที่สำคัญจะทำให้มีอำนาจในการตัดสินใจสูงตามไปด้วย
2. บุคลิกภาพ เป็นทรัพยากรทางอำนาจที่สำคัญอย่างหนึ่ง ผู้ที่มีบุคลิกภาพดีจะทำให้มีอำนาจมาก ซึ่งหมายถึง รูปร่างหน้าตา นิสัยใจคอ อายุ ความขยัน สติปัญญา เชี่ยว ไหวพริบ ความรู้ความสามารถ ความชำนาญ อดทนอดกลั้น และประสบการณ์
3. ประวัติความเป็นมา ทำให้เกิดความสำคัญหลายอย่างเช่น เกิดความรู้ ประสบการณ์ ความชำนาญ เกิดความภูมิใจ
4. ความเป็นเจ้าของคือ เป็นเจ้าของทรัพย์สิน เจ้าขององค์กร เจ้าของข่าวสาร เจ้าของสิ่งที่มีค่าอื่นๆ ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ หากใครมีสิ่งเหล่านี้มาก ก็จะช่วยให้มีอำนาจมาก และถ้าหากสิ่งที่เป็นเจ้าของนั้นมีคุณภาพสูงก็ยิ่งทำให้มีอำนาจมากขึ้น
5. ความสัมพันธ์กับผู้อื่นจะเป็นช่องทางให้เกิดความช่วยเหลือ ทำให้มีพลังมีการสนับสนุนมาก ซึ่งจะทำให้มีอำนาจมาก ความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่นนั้นขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพ เกียรติยศ ชื่อเสียง ทรัพย์สิน และศิลปะการพูดโน้มน้าวจิตใจผู้อื่น ดังนั้นผู้ใดมีความสามารถเข้ากับผู้อื่นได้ง่าย พูดให้ผู้อื่นเห็นคล้อยตามได้มากย่อมมีอำนาจมาก
6. สมัครงพรรคพวก ไม่ว่าในระบบการปกครองใด สมัครงพรรคพวกมีความสำคัญอย่างมาก โดยพวกมากย่อมช่วยให้มีอำนาจมาก
7. สถานการณ์ โดยสถานการณ์บางอย่างต้องการคนบางประเภทขึ้นมาเป็นผู้นำกล่าวคือเป็นลักษณะที่สถานการณ์สร้างผู้นำ

จากการศึกษาทรัพยากรทางอำนาจหรือที่มาของอำนาจสามารถสรุปได้ว่า ทรัพยากรทางอำนาจประกอบด้วยสิทธิอำนาจหรืออำนาจที่มีความชอบธรรมคือสิ่งที่ได้จากกฎเกณฑ์อันเป็นที่ยอมรับของคนในสังคมและมีสถาบันทางสังคมรองรับ ทรัพยากรทางวัตถุคือสิ่งที่เป็นวัตถุและสามารถจับต้องได้เช่น เงินทอง ทรัพย์สิน ที่ดิน และทรัพยากรที่ไม่ใช่วัตถุคือสิ่งที่เป็นนามธรรมไม่สามารถจับต้องได้เช่น การมีตำแหน่ง ซาคิกานิด บุคลิกภาพและความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญในการบริหารและการรับรู้ข่าวสาร เกียรติยศ ชื่อเสียง เป็นต้น ทั้งนี้ทรัพยากรทางอำนาจในแต่ละสังคมและในแต่ละช่วงเวลา อาจจะมีค่าสำคัญมากน้อยแตกต่างกันไปได้ โดยสิ่งต่างๆเหล่านี้ก็คือทรัพยากรทางอำนาจอันเป็นที่มาของชนชั้นนำที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนหรือหมายความว่าทรัพยากรทางอำนาจเป็นสิ่งที่ผลักดันบุคคลหรือตัวแทนของกลุ่มชาติพันธุ์เข้าไปสู่การมีอำนาจทางการเมืองหรือเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างอำนาจเพื่อมีอำนาจต่อรองในกระบวนการกำหนดนโยบายและตรวจสอบการใช้อำนาจของฝ่ายบริหาร

ทั้งนี้จากการนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจและอิทธิพลสามารถสรุปและนำมาเป็นกรอบในการศึกษาครั้งนี้คืออำนาจและอิทธิพลเป็นสิ่งที่เกิดจากการที่บุคคลสามารถครอบครองทรัพยากรที่มีคุณค่าทางสังคมมากกว่า บุคคลเหล่านี้จึงเปรียบได้กับ โครงสร้างส่วนบนของชุมชนและทำให้บุคคลเหล่านี้สามารถเข้าไปสู่การมีอำนาจทางการเมืองหรือเป็นผู้ปกครองได้มากกว่า และอำนาจที่เกิดจากการมีตำแหน่งทางการเมืองจึงทำให้ชนชั้นนำเหล่านี้สามารถใช้อำนาจในการจัดสรรผลประโยชน์ต่างๆของชุมชนได้ผ่านอำนาจหน้าที่ของสถาบันดังเช่น ในกรณีในพื้นที่ที่ศึกษาบุคคลที่มีความสามารถและครอบครองทรัพยากรที่มากกว่าก็จะมีโอกาสได้รับการยอมรับจากประชาชน ผ่านการเลือกตั้งเข้าไปสู่การมีอำนาจและมีอิทธิพลทางการเมืองในฐานะผู้ปกครองเช่น ตำแหน่งนายกองค์การบริหารส่วนตำบล และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล และใช้อำนาจและอิทธิพลดังกล่าวในการจัดสรรทรัพยากรที่มีคุณค่าทางสังคมทั้งอาจจะเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวหรือผลประโยชน์ส่วนรวมหรือผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม หรือใช้อำนาจเพื่อรักษาสถานภาพทางการเมืองของตน ดังนั้น แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจและอิทธิพลจึงมีความเชื่อมโยงกับการศึกษาครั้งนี้เพราะจะทำให้ทราบว่าโครงสร้างอำนาจชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ อย่างไร และชนชั้นนำทางการเมืองในฐานะ โครงสร้างส่วนบนของโครงสร้างอำนาจชุมชนใช้ฐานทรัพยากรทางอำนาจอย่างไร ในการเข้าไปสู่การมีอำนาจในสถาบันการปกครองท้องถิ่น ตลอดจนใช้อำนาจและอิทธิพลจากสถาบันอย่างไรในการจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่าให้กับชุมชน

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับชนชั้นนำและการศึกษาโครงสร้างอำนาจชุมชน

ดังที่กล่าวในข้างต้นว่าการศึกษาคำนี้จะมีจุดประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองระดับท้องถิ่น ซึ่งจะพิจารณาจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจในกลุ่มชนชั้นนำ และระหว่างชนชั้นนำกับประชาชนเป็นด้านหลักเพื่อสะท้อนรูปแบบโครงสร้างอำนาจชุมชนในห้วงเวลาดังกล่าวที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในระดับท้องถิ่นอย่างไร ฉะนั้นนอกจากความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องอำนาจและอิทธิพลที่ส่งผลให้ชนชั้นนำได้รับการยอมรับจากประชาชนแล้ว ยังมีความจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดชนชั้นนำเป็นลำดับถัดไปก่อนที่จะทำความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจชุมชนเนื่องจากชนชั้นนำคือกลุ่มบุคคลที่อยู่บนจุดสูงสุดของโครงสร้างอำนาจชุมชนและมวลชนคือกลุ่มคนจำนวนมากที่อยู่ส่วนล่างของโครงสร้างอำนาจชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับชนชั้นนำเริ่มแพร่หลายมากขึ้นในปลายศตวรรษที่ 19 โดยแนวคิดชนชั้นนำมีรากฐานทางความคิดมาจากแนวคิดการจัดลำดับชั้นทางสังคม (Social Stratification) ซึ่งมีฐานคติในการมองสังคมว่า สังคมมีความไม่เสมอภาค (Social Inequality) ในลักษณะต่างๆปรากฏอยู่ กล่าวคือ สังคมมีการกระจายทรัพย์สิน อำนาจ ฐานะ ตำแหน่ง ที่มีอยู่อย่างจำกัด ให้แก่สมาชิกในสังคมอย่างไม่เท่าเทียมกัน จึงทำให้เกิดการแบ่งชั้นทางสังคมหรือการจัดลำดับชั้นทางสังคมปรากฏอยู่ อีกนัยหนึ่งอาจกล่าวได้ว่าการแบ่งชั้นทางสังคม เป็นสิ่งที่ปรากฏในทุกสังคมและในทุกยุคทุกสมัย และไม่ว่าสังคมนั้นๆจะมีการแบ่งชั้นทางสังคมออกเป็นที่ชนชั้น ก็จะสามารถแบ่งกลุ่มคนออกได้เป็นสองกลุ่มใหญ่ๆคือ กลุ่มคนเพียงจำนวนน้อยที่มีอำนาจและอิทธิพลมากในสังคม เรียกคนกลุ่มนี้ว่า ชนชั้นนำ (Elite) อันหมายถึงบุคคลที่ดำรงตำแหน่งสูงในสังคมหรืออยู่บนยอดปิรามิด (Pyramid) ของโครงสร้างทางสังคมนั้นๆเช่น ผู้ปกครองระดับประเทศ ระดับชุมชน หรือบุคคลที่ดำรงตำแหน่งสูงในสังคม สำหรับคนที่ไม่ใช่อำนาจและไม่มีอิทธิพลหรือมีเพียงจำนวนน้อย รวมทั้งไม่ได้มีบทบาทในการตัดสินใจทางสังคมโดยตรงเรียกคนกลุ่มนี้ว่า ผู้ที่อยู่ใต้ปกครอง (Non-Elite) หรือมวลชน (Mass)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าแนวคิดชนชั้นนำจะมีพื้นฐานการศึกษาจากแนวคิดการจัดลำดับชั้นทางสังคม แต่แนวคิดเรื่องชนชั้นนำ (Elite) ก็มีความแตกต่างจากแนวคิดเรื่องชนชั้น (Class) กล่าวคือแนววิเคราะห์ชนชั้นมักจะใช้ความแตกต่างระหว่างความมั่งคั่งและอำนาจเป็นฐานในการจัดลำดับชั้นทางสังคม ส่วนแนวคิดชนชั้นนำเป็นแนววิเคราะห์ (Approach) ทางการเมืองที่มุ่งสนใจศึกษาอำนาจทางการเมืองและลักษณะแห่งโครงสร้างอำนาจเป็นสิ่งสำคัญในการจัดลำดับชนชั้นนำในสังคม (สนม อุไรรักษ์, 2531: 33)

2.2.1 ความหมายของชนชั้นนำ

สำหรับความหมายของคำว่า “ชนชั้นนำ” ได้มีผู้แสดงทัศนะไว้หลากหลายดังนี้

Vilfredo Pareto (1964 อ้างใน Thomas Burton Bottomore, 1968: 7) ให้คำนิยามชนชั้นนำว่าในทุกๆกิจกรรมของมนุษย์แต่ละคน สามารถที่จะวัดค่าความสามารถออกมาเป็นระดับได้และคนที่วัดค่าความสามารถออกมาได้สูงก็คือ ชนชั้นนำ และเขายังได้แบ่งชั้นนำทางสังคมออกเป็น 2 ชั้น ได้แก่ ชนชั้นสูง ซึ่งเป็นชนชั้นนำที่อาจจะมีอำนาจหรือไม่มีอำนาจในการปกครอง และชนชั้นกลางที่ไม่ใช่ชนชั้นนำ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือผู้ปกครองและผู้ที่ถูกปกครองนั่นเอง นอกจากนี้ Pareto ยังมองว่า ชนชั้นนำหาได้มีคนเพียงคนเดียวที่ครอบครองอำนาจอย่างเด็ดขาดไม่ แต่เป็นคนจำนวนน้อยและมีลักษณะสองประการปะปนกันอยู่คือ Class I ซึ่งเปรียบเสมือนสุนัขจิ้งจอกที่เลียवलลาด ไหวพริบดี สติปัญญาเป็นเลิศ และ Class II ซึ่งเปรียบเสมือนสิงโตที่มีความสามารถและมีกำลังกล้าคือการเมืองจะต้องมีชนชั้นนำที่มีลักษณะทั้งสองประการ โดยชนชั้นนำกลุ่มที่สองจะต้องเป็นผู้สนับสนุนชนชั้นนำกลุ่มแรก ในฐานะศูนย์กลางแห่งอำนาจ (Inner Core Elite) ให้ดำรงอยู่ต่อไปได้

Gaetano Mosca (1939 อ้างใน กฤษณะ พินิจ, 2539: 11) ได้กล่าวถึงชนชั้นนำว่า ไม่ว่าในสังคมโบราณหรือสังคมสมัยใหม่จะประกอบด้วยคนเพียงสองชั้นเสมอคือ ชนชั้นผู้ปกครอง (Ruling Class) โดยเป็นคนเพียงจำนวนน้อยที่ทำหน้าที่ทุกอย่างที่เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง ผูกขาดอำนาจและได้รับผลประโยชน์จากการใช้อำนาจ และชนชั้นที่ถูกปกครอง (Ruled Class) ซึ่งประกอบด้วยคนจำนวนมาก แต่ถูกชี้นำและควบคุมโดยชนชั้นผู้ปกครองเสมอ จากคำนิยามของ Mosca จะพบได้ว่ามีความคล้ายคลึงกับคำนิยามของ Pareto ซึ่งทั้งสองต่างก็แบ่งคนในสังคมออกเป็นสองกลุ่มคือกลุ่มผู้ปกครองและกลุ่มของผู้ถูกปกครอง

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งที่สอดคล้องกันระหว่าง Pareto และ Mosca คือการแบ่งระดับของชนชั้นนำออกเป็นอีกสองระดับได้แก่ ชนชั้นนำปกครองและชนชั้นนำระดับรองลงมา ซึ่งจะเป็นผู้ที่มีส่วนสนับสนุนชนชั้นนำปกครอง และยังเห็นร่วมกันอีกว่าชนชั้นนำปกครองนั้นมักจะประกอบไปด้วยบุคคลที่ครอบครองตำแหน่งและอำนาจทางการเมือง ซึ่งเป็นผู้ที่ใช้อิทธิพลทางการเมืองที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อผู้อื่นและก็จะเป็นผู้ที่สรรหาสมาชิกใหม่จากชนชั้นนำระดับต่ำของสังคม

Harold D. Lasswell (1976 อ้างใน กฤษณะ พินิจ, 2539: 11) ได้ให้ความหมายของคำว่า ชนชั้นนำ คือผู้ที่ครอบครองอำนาจทางการเมือง มีภาวะผู้นำและมีข้อมูลทางสังคมซึ่งสามารถปรากฏอยู่ได้ใน ช่วงหนึ่ง โดย Lasswell ก่อนข้างให้ความสำคัญกับอำนาจและอิทธิพล ซึ่งเขากล่าวว่า ชนชั้นนำเป็นผู้ที่มี อำนาจและครอบครองสิ่งที่มีคุณค่ามากที่สุด รองลงมาก็คือ ชนชั้นนาระดับกลาง และผู้มีอำนาจน้อย ที่สุดคือมวลชน และเขายังแสดงความเห็นว่า อิทธิพลมีความเกี่ยวข้องกับอำนาจ ซึ่งอิทธิพลระหว่างชน ชั้นนำและมวลชนจะมีความแตกต่างกันมากน้อยเพียงไร ขึ้นอยู่กับอำนาจของชนชั้นนำนั่นเอง กล่าว โดยสรุป Lasswell มองว่า การกระจายของอิทธิพลที่ไม่เท่าเทียมกันในสังคม ก่อให้เกิดชนชั้นนำใน สังคมและผู้ที่มีอิทธิพลมากที่สุดก็คือชนชั้นนำ

สำหรับการแบ่งชนชั้นทางสังคม Lasswell มีความเห็นต่างจาก Pareto และ Mosca กล่าวคือ Lasswell ได้แบ่งชนชั้นทางสังคมออกเป็นสามชนชั้นคือ ชนชั้นปกครองซึ่งถูกเลือกสรรและแสดงออก ถึงอำนาจในผลประโยชน์ของตน ชนชั้นที่สองคือ ชนชั้นพึ่งพิง ซึ่งทำตามความประสงค์ได้โดย ภาระบวกรของอำนาจแต่ไม่มีส่วนในการปกครอง และชนชั้นได้ปกครองซึ่งมีส่วนแบ่งในอำนาจและ สิ่งที่มีคุณค่าทางสังคมน้อย

C. Wright Mills (1965 อ้างใน พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต , 2552: 19) ได้กล่าวถึงชนชั้นนำไว้ใน หนังสือเรื่อง “The Power Elite” ว่า ในสังคมอุตสาหกรรมมีกลุ่มที่ทรงอำนาจและครอบงำสังคมอยู่ 3 กลุ่มหลักได้แก่ กลุ่มข้าราชการ กลุ่มทหารและกลุ่มนักธุรกิจ ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้เปรียบได้กับบุคคลซึ่งอยู่ จุดศูนย์กลางของอำนาจหรืออยู่บนจุดยอดสุดของพีรามิด (pyramid) โดยเป็นกลุ่มชนชั้นนำทางอำนาจ (Power Elite) ที่มีการเกาะกันเป็นกลุ่มและจะมีคุณลักษณะสำคัญทางสังคมร่วมกันกล่าวคือ เป็นชนชั้น และมีต้นกำเนิดจากสถานภาพทางสังคมเดียวกัน มีเอกภาพเชิงค่านิยมที่ตกลงร่วมกันระหว่างกลุ่มชน ชั้นนำด้วยตนเอง และมีปฏิสัมพันธ์ทั้งแบบเป็นทางการ โดยผ่านสมาคม และแบบไม่เป็นทางการด้วยการอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัว

Robert A. Dahl (1958 อ้างใน สมจิต ปัญญาศักดิ์, 2528: 28) แสดงทัศนะว่า ชนชั้นนำคือกลุ่มคนที่ มีอำนาจและใช้อำนาจต่อกลุ่มอื่นๆในสังคม สำหรับชนชั้นนำในการปกครองก็คือกลุ่มคนซึ่งมีจำนวน น้อยกว่าเสียงข้างมากในด้านขนาดและชนชั้นนำไม่ใช่คนเดียวหรือกลุ่มเดียวที่ผูกขาดอำนาจในสังคม อย่างเด็ดขาด แต่จะมีอิทธิพลเฉพาะในบางประเด็น (Issues) ที่ตนเองมีฐานอำนาจอยู่ เช่น อำนาจในการ ตัดสินใจในประเด็นทางการเมือง (Political Issues) ก็จะถูกตัดสินใจโดยชนชั้นนำทางการเมือง เป็นต้น

ลิจิต ซีรเวลิน (1975: 83) กล่าวว่า ชนชั้นนำคือกลุ่มคนจำนวนน้อยในสังคมที่ครอบครองทรัพย์สิน สถานภาพและอำนาจที่มากกว่ามวลชน และเป็นกลุ่มคนที่มีอิทธิพลไม่ทางตรงก็ทางอ้อมต่อการตัดสินใจใดๆซึ่งมีผลกระทบต่อสมาชิกของสังคม ซึ่งลิจิตยังได้ตั้งข้อสังเกตว่า บางครั้งคนที่มีอำนาจ อาจจะไม่ร่ำรวยและคนร่ำรวยก็อาจจะไม่มีอำนาจก็ได้เช่นกัน

Thomas R. Dye (1981 อ้างใน สมจิต ปัญญาศักดิ์, 2528: 27) ให้คำจำกัดความเกี่ยวกับชนชั้นนำ คือคนจำนวนน้อยที่มีอำนาจซึ่งมวลชนไม่มี โดยอำนาจนั้นจำเป็นต่อการตัดสินใจว่าใครจะได้อะไร ที่ไหน อย่างไร (ผ่านนโยบาย) ส่วนมวลชนที่มีจำนวนมากจะถูกควบคุมโดยสถาบัน เหตุการณ์และชนชั้นนำ

จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ (2513: 21) ได้กล่าวว่าบุคคลชั้นนำหมายถึงบุคคลในกลุ่มชนใดบุคคลหนึ่งซึ่งมีคุณสมบัติที่ปรารถนาโดยทั่วไป ในระดับค่อนข้างสูงเป็นพิเศษอยู่ไม่ว่าจะเพียงประการเดียวหรือหลายประการก็ตาม บุคคลชั้นนำอาจจะเป็นผู้ที่อำนาจได้รับการยกย่องนับถือ มีทรัพย์สิน หรือความสามารถหลายๆด้าน คุณสมบัติดังกล่าวนี้อาจจะมีแต่เพียงประการเดียวหรือหลายประการรวมกันก็ได้

ระดม วงษ์น้อย (2527: 10) ให้คำจำกัดความไว้ว่าชนชั้นนำหมายถึงคนกลุ่มน้อยที่อยู่บนจุดสุดยอดพีระมิดของการแบ่งชั้นทางสังคม เป็นคนกลุ่มน้อยที่มีอำนาจและอิทธิพลมากที่สุด ครอบครองทรัพย์สินและความร่ำรวยมากที่สุด หรือมากกว่าคนกลุ่มอื่นๆในสังคมหรือชุมชนและคนกลุ่มน้อยนี้ได้อาศัยความได้เปรียบดังกล่าวเข้าถึงหรือควบคุมการตัดสินใจของสังคมและชุมชนเอาไว้ ซึ่งในปัจจุบันการควบคุมอำนาจการตัดสินใจดังกล่าวก็คือ อำนาจการปกครองนั่นเอง

สมจิต ปัญญาศักดิ์ (2528: 6) อธิบายว่าชนชั้นนำหมายถึงกลุ่มบุคคลจำนวนหนึ่งซึ่งครอบครองสมบัติ ตำแหน่ง เกียรติยศ และมีชื่อเสียงในปริมาณที่มากกว่าบุคคลอื่นๆในสังคมและกลุ่มบุคคลเหล่านี้เป็นกลุ่มบุคคลที่มีอำนาจและผูกขาดอำนาจการตัดสินใจในชุมชน โดยสามารถควบคุมและชี้นำการกระทำหรือการมีพฤติกรรมของประชาชนในชุมชนได้

ดังนั้นจากคำนิยามข้างต้นจึงสามารถสรุปได้ว่า “ชนชั้นนำ” หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคล ซึ่งเป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคลจำนวนน้อยของสังคมที่มีคุณสมบัติใด คุณสมบัติหนึ่งหรือหลายคุณสมบัติ ประกอบกันเช่น อำนาจ ทรัพย์สิน ชื่อเสียง เกียรติยศ ตำแหน่ง ความอาวุโส ความเชี่ยวชาญและความรู้ ในขอบเขตหรือปริมาณที่มากกว่าบุคคลอื่นในสังคมจึงทำให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลเหล่านี้เป็นชนชั้นนำของสังคมที่มีสามารถควบคุมทรัพยากรสำคัญของชุมชนเอาไว้ได้ ส่วนการจะใช้ปัจจัยใดเป็นปัจจัยหลักในการกำหนดตัวชนชั้นนำก็ขึ้นอยู่กับช่วงเวลาและสถานภาพของสังคมนั้นๆเป็นสิ่งต่างๆ

เหล่านี้ทำให้ชนชั้นนำเป็นกลุ่มที่อยู่บนจุดสูงสุดของพีระมิด (Pyramid) หรือโครงสร้างอำนาจชุมชน นอกจากนั้นแล้วอำนาจและอิทธิพลของชนชั้นนำเหล่านี้ยังแผ่ขยายครอบคลุมไปยังสถาบันหลักๆ ของสังคมอีกด้วย โดยเฉพาะสถาบันการปกครอง โดยชนชั้นนำเหล่านี้จะมีการรวมกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่น โดยมีผลประโยชน์ อุดมการณ์ และเป้าหมายร่วมกัน ในการเข้าไปสู่การมีอำนาจทางการเมืองและใช้อำนาจผ่านสถาบันในการควบคุมหรือชี้นำการตัดสินใจของชุมชนโดยการกำหนดนโยบาย (Irving Louis Harowitz, 1962 อ้างใน สมจิต ปัญญาศักดิ์, 2528: 35) จึงทำให้ชนชั้นนำกลายเป็นกลุ่มคนจำนวนน้อยของชุมชนที่ผูกขาดอำนาจและมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในด้านต่างๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม

2.2.2 ประเภทของชนชั้นนำ

จากการศึกษาความหมายของชนชั้นนำในข้างต้นชี้ให้เห็นว่า ในทุกๆ สังคมจะประกอบด้วยชนชั้นสองชนชั้นเป็นอย่างน้อยคือ ชนชั้นผู้ปกครองและชนชั้นผู้ถูกปกครอง ซึ่งประเภทของชนชั้นนำในแต่ละสังคมจะมีความแตกต่างกัน โดยขึ้นอยู่กับค่านิยมหรือการประเมินค่าทางสังคมในสังคมนั้นๆ เช่น

Pareto (1964 อ้างใน Thomas Burton Bottomore, 1964: 40) ได้จัดประเภทของชนชั้นนำโดยยึดถือการมีอำนาจทางการเมืองเป็นหลักซึ่งแบ่งเป็น ชนชั้นนำทางการเมืองปกครอง (Governing Elite) และชนชั้นนำที่ไม่มีอำนาจปกครอง (Non-Governing Elite)

Thomas Burton Bottomore (1964: 96) แบ่งประเภทของชนชั้นนำออกเป็น 7 ประเภทคือ

1. ชนชั้นนำที่มาจากทายาทราชวงศ์ ราชสำนัก (Dynamastic Elite)
2. ชนชั้นนำที่เป็นผู้นำทหาร (Military Elite)
3. ชนชั้นนำที่เป็นข้าราชการ (Bureaucratic Elite)
4. ชนชั้นนำที่เป็นผู้นำทางศาสนา (Religious Elite)
5. ชนชั้นนำที่เป็นนักธุรกิจ (Business Elite)
6. ชนชั้นนำที่เป็นปัญญาชน (Intellectual Elite)
7. ชนชั้นนำที่เป็นผู้นำทางการเมือง (Political Elite)

Irving Louis Harowitz (1962 อ้างใน สมจิต ปัญญาศักดิ์, 2528: 29) จัดแบ่งชนชั้นนำออกเป็นสามประเภทได้แก่

1. ชนชั้นนำทางการเมือง (Political Elite) หมายถึง ผู้ที่กุมอำนาจทางการเมือง
2. ชนชั้นนำทางธุรกิจ (Economic Elite) หมายถึง ผู้บริหารและเจ้าของบริษัทใหญ่ๆ
3. ชนชั้นนำทางทหาร (Military Elite) หมายถึง ผู้นำทางทหารสูงสุด

Karl Marx (1936 อ้างใน สนธยา พลศรี, 2545: 83) ได้แบ่งชนชั้นทางสังคมออกเป็นสองชนชั้นคือ ชนชั้นผู้ปกครอง (Ruling Class) และผู้ใต้ปกครอง (Subject Class) ชนชั้นผู้ปกครองจะเป็นผู้ควบคุมปัจจัยการผลิต (Means of Production) ในทางเศรษฐกิจเช่น เครื่องจักร โรงงาน ที่ดิน และทุน หรืออาจกล่าวได้ว่า Marx ให้ความสำคัญกับโครงสร้างส่วนบนมากกว่าโครงสร้างส่วนล่าง และนอกจากนั้นแล้ว ทฤษฎีมาร์กซิสต์ยังมีมุมมองที่แตกต่างจากแนวคิดชนชั้นนำกล่าวคือ แนวคิดชนชั้นนำจะให้ความสำคัญกับการหมุนเวียนของชนชั้นนำ (Circulation of Elite) ถึงแม้ว่าจะการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงผู้ปกครองโดยกลุ่มบุคคลในสังคม แต่ในที่สุดกลุ่มบุคคลผู้ที่ทำการปฏิวัตินั้นก็จะกลายเป็นชนชั้นนำชุดใหม่ไปโดยปริยาย แต่ทฤษฎีมาร์กซิสต์เชื่อว่าเมื่อมีการปฏิวัติโดยมวลชนเกิดขึ้น เมื่อนั้นจะเป็นจุดจบของชนชั้นนำ และจะนำไปสู่เสรีภาพอันแท้จริงที่ปราศจากผู้ปกครอง

Max Weber (1968 อ้างใน ชาญชัย งามธุระ, 2541: 16) ได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับประเภทของชนชั้นที่แตกต่างไปจาก Marx เพราะมองว่ามุมมองดังกล่าวนี้เป็นลักษณะการอธิบายที่คับแคบเกินไปและไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของสังคมที่สลับซับซ้อน โดย Weber ได้เสนอปัจจัยหรือลักษณะที่บ่งชี้ความแตกต่างระหว่างชนชั้นนำและมวลชนทั่วไป (Mass) ได้แก่

1. ทรัพย์สิน (Economic) คือ พลังทางเศรษฐกิจหรือความมั่งคั่ง (Wealth) ชนชั้นเดียวกันจะมีชีวประวัติในการได้มาซึ่งสิ่งต่างๆ ในสังคมคล้ายคลึงกันและมีจำนวนพอๆ กันเช่น โอกาสทางการศึกษา การมีสุขภาพดี ความเป็นอยู่สุขสบาย เศรษฐกิจดี

2. อำนาจ (Power) ในที่นี้หมายถึง นิสัยความสามารถ (Capacity) ในการดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ของตนแม้จะขัดขึ้นกับความรู้สึของผู้อื่นก็ตาม และสามารถแยกประเภทชนชั้นนำโดยพิจารณาจากแหล่งที่มาของอำนาจได้ดังต่อไปนี้

-ผู้นำแบบตรรกะ-นิติอำนาจ (Rational-Legal Authority) เป็นอำนาจที่ได้มาจากเหตุผลตามกฎหมายและตามระบบเหตุผลของสังคมนั้นๆ โดยตราไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งข้าราชการและเจ้าหน้าที่องค์กรต่างๆ และนักการเมืองท้องถิ่น ย่อมมีอำนาจประเภทนี้

-ผู้นำแบบธรรมเนียมอำนาจ (Traditional Authority) เป็นอำนาจที่สืบทอดต่อกันมา โดยทั่วไปอำนาจประเภทนี้จะมาจากการสืบทอด เลือด ความคุ้นเคย ความสัมพันธ์เป็นหลัก จึงเป็นผู้นำแบบเครือญาติ (Patrimonial Form of Leadership)

-ผู้นำแบบบารมีอำนาจ (Charimmabo Authority) เป็นอำนาจที่มีลักษณะพิเศษ นั่นคือ มีลักษณะบุคลิกภาพผิดจากคนธรรมดา มีอำนาจที่เหนือธรรมชาติ ลักษณะของบารมีอำนาจจะเกิดขึ้นได้และคงอยู่ได้ด้วยการยอมรับจากผู้อื่นและมีผู้ตามเป็นจำนวนมากเช่น ผู้นำทางศาสนา หมอรักษาโรค ผู้เชี่ยวชาญทางกฎหมาย วีรบุรุษในสงคราม เป็นต้น

3. สถานภาพ (Power) หมายถึง แบบวิธีการดำเนินชีวิตเช่น การแต่งกาย การบริโภค หรือระดับของความนิยมทางสังคม (Social Esteem) ที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลได้รับ ซึ่งมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพลังทางเศรษฐกิจมากแต่ความสัมพันธ์ก็ไม่ถือเป็นหลักสากลเสมอไป โดยปัจจัยหรือลักษณะทั้งสามประการในข้างต้นนั้นมักจะเป็นสิ่งที่ควบคู่กันไปเสมอ โดยขึ้นอยู่กับบริบทของสังคม เพราะฉะนั้นชนชั้นนำไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคลอาจจะมีลักษณะใดลักษณะหนึ่งในสามประการผสมปนเปกันได้

โดยสรุปจากการศึกษาประเภทของชนชั้นนำในข้างต้นสามารถเสนอการแบ่งประเภทของชนชั้นนำในชุมชนให้สอดคล้องกับการศึกษาครั้งนี้และบริบทของสังคมได้เป็น 2 ประเภทกล่าวคือ

1. ชนชั้นนำในทางการเมือง (Governing Elite) หมายถึงกลุ่มบุคคลที่มีตำแหน่งหน้าที่ที่เป็นทางการหรือเป็นตำแหน่งที่ถูกต้องตามกฎหมาย ทั้งที่มาจากการเลือกตั้ง การแต่งตั้งและประกาศให้ทราบอย่างเป็นทางการ ซึ่งหมายถึง ชนชั้นนำที่เป็นผู้นำทางการเมือง (Political Elite) ได้แก่ ข้าราชการการเมืองส่วนภูมิภาคและนักการเมืองท้องถิ่น

2. ชนชั้นนำที่ไม่ได้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง (Non-Governing Elite) หมายถึงกลุ่มบุคคลที่ได้รับการยอมรับจากชุมชนหรือได้รับการแต่งตั้งแต่ไม่มีตำแหน่งทางการเมืองหรือไม่มีตำแหน่งอย่างเป็นทางการประกอบด้วย ชนชั้นนำที่เป็นข้าราชการ (Bureaucratic Elite) ได้แก่เจ้าหน้าที่รัฐข้าราชการที่ปฏิบัติงานในท้องถิ่นเช่น ครู ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล พัฒนาการ ชนชั้นนำทางธุรกิจ (Business Elite) คือกลุ่มพ่อค้า นักลงทุน นักธุรกิจ บริษัท ห้างร้านหรือบุคคลธรรมดาที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี มีความมั่งคั่ง ชนชั้นนำที่เป็นผู้นำทางศาสนา (Religious Elite) เช่น พระ โต๊ะอิหม่าม ชนชั้นนำที่เป็นอดีตผู้นำทางทหาร (Old Military Elite) ชนชั้นนำที่เป็นปัญญาชน (Intellectual Elite) คือผู้ที่มีความรู้ความสามารถมากได้แก่ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำกลุ่มชาติพันธุ์และยังหมายถึงชนชั้นนำที่เป็นผู้อาวุโสมีเครือญาติจำนวนมาก

ผู้ศึกษาเห็นว่าในชุมชนจะประกอบด้วยชนชั้นนำทั้งสองกลุ่มคือ ชนชั้นนำในทางการเมืองและชนชั้นนำที่ไม่ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยชนชั้นนำทั้งสองกลุ่มต่างก็มีบทบาทสำคัญในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม นอกจากนั้นแล้วชนชั้นนำแต่ละกลุ่มต่างก็ต้องมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงและเกื้อกูลกันภายในกลุ่มกล่าวคือ ชนชั้นนำในทางการเมืองก็ต้องอาศัยชนชั้นนำที่ไม่ได้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ในแง่ของการเข้าถึงประชาชน เพื่อสะดวกในการ ได้รับความร่วมมือในด้านต่างๆที่ชนชั้นนำในทางการเมืองมีความประสงค์จะได้จากมวลชน โดยที่ตนเองนั้นถึงแม้จะมีความสามารถอยู่บ้างแล้ว แต่ก็ไม่สามารถเข้าถึงมวลชนได้ จึงมีความจำเป็นต้องอาศัยชนชั้นนำที่ไม่ได้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์

ในทางตรงกันข้าม ชนชั้นนำที่ไม่ได้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในฐานะตัวกลางที่จะนำข้อเรียกร้องหรือโครงการต่างๆจากมวลชนไปสู่ชนชั้นนำในทางการเมืองก็อาจจะต้องอาศัยความร่วมมือจากชนชั้นนำที่ไม่ได้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเช่น ชนชั้นนำทางธุรกิจที่มีความพร้อมในด้านของทรัพยากรและทุน ในการผลักดันข้อเรียกร้องต่างๆของมวลชน อีกทั้งชนชั้นนำที่ไม่ได้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองก็ต้องอาศัยอำนาจหน้าที่ของชนชั้นนำในการเมืองเพื่อจัดการกับชนชั้นนำทางธุรกิจที่อาจจะเรียกร้องเพื่อผลประโยชน์ของตนเองมากกว่าเพื่อประโยชน์ต่อส่วนร่วม และนอกจากนั้นแล้วชนชั้นนำทั้งสองกลุ่มต่างก็มีความใกล้ชิดกันจนไม่สามารถแยกออกได้อย่างชัดเจนเพราะชนชั้นนำทั้งสองกลุ่มบางครั้งก็เป็นคนกลุ่มเดียวกันแต่เปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ทางสังคมเท่านั้นเช่น นอกจากจะเป็นชนชั้นนำทางธุรกิจแล้วชนชั้นนำเหล่านี้ยังเป็นชนชั้นนำในทางการเมืองและชนชั้นนำที่เป็นปัญญาชนไปพร้อมๆกันอีกด้วย

2.2.3 แนวทางการศึกษาเกี่ยวกับชนชั้นนำและโครงสร้างอำนาจชุมชน

เนื่องด้วยชนชั้นนำเป็นปรากฏการณ์ที่มีอยู่ในทุกระดับของสังคม ดังนั้นแนวคิดชนชั้นนำจึงเป็นกรอบการวิเคราะห์ที่ถูกนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาสังคมตั้งแต่ระดับชาติไปจนถึงระดับชุมชนหรือหมู่บ้าน โดยปัจจุบันการศึกษาเรื่องชนชั้นนำมักจะเป็นการศึกษาในระดับชุมชนมากกว่าระดับชาติ ซึ่งเรียกการศึกษาระดับนี้ว่าเป็นการศึกษาชนชั้นนำระดับท้องถิ่นหรือชุมชน (Community Elite or Local Elite) หรือเรียกรวมๆว่าเป็นการศึกษาโครงสร้างอำนาจชุมชน (Community Power Structure) โดยเป็นการศึกษาที่ต้องการทราบถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจในกลุ่มชนชั้นนำและระหว่างกลุ่มชนชั้นนำกับประชาชน เพื่อพิสูจน์ให้เห็นว่า แท้จริงแล้ว การตัดสินใจในกิจกรรม การกำหนดนโยบาย และโครงสร้างอำนาจในชุมชนนั้นๆเป็นอย่างไร

ทั้งนี้สามารถแบ่งแนวทางการศึกษาเกี่ยวกับชนชั้นนำออกเป็นสองแนวทางคือแนวคิดชนชั้นนำนิยม (Elitist Model) ซึ่งเชื่อว่า อำนาจผูกขาดอยู่ในมือคนจำนวนน้อยของสังคม โดยเฉพาะกลุ่มนักธุรกิจและผู้นำทางการเงิน โดยชนชั้นนำจะได้รับอิทธิพลน้อยมากจากประชาชน ส่วนแนวคิดพหุนิยม (Pluralist Model) จะเชื่อว่าอำนาจมีลักษณะของการกระจายตามกลุ่มชนชั้นนำแต่ละกลุ่มในชุมชนและชนชั้นนำแต่ละกลุ่มต่างก็ต้องการการสนับสนุนจากประชาชนผ่านการเลือกตั้ง อย่างไรก็ตาม แนวคิดทั้งสองต่างก็เห็นร่วมกันว่า การตัดสินใจของชุมชนเป็นเรื่องของคนกลุ่มน้อยเท่านั้น ซึ่งแนวคิดชนชั้นนำนิยมอธิบายว่า โครงสร้างอำนาจชุมชนมีลักษณะของการผูกขาด (Monolithic Structure of Power) อำนาจการตัดสินใจอยู่ที่กลุ่มชนชั้นนำ ส่วนแนวคิดพหุนิยมอธิบายว่า โครงสร้างอำนาจชุมชนมีลักษณะหลายศูนย์อำนาจ (Polycentric Structure of Power) ซึ่งชนชั้นนำแต่ละกลุ่มจะมีอิทธิพลในแต่ละกิจกรรมและเป็นเรื่องของการแข่งขัน การต่อรองระหว่างกลุ่มชนชั้นนำ ทั้งนี้ข้อถกเถียงเกี่ยวกับอำนาจและรูปแบบของโครงสร้างอำนาจชุมชนระหว่างแนวคิดชนชั้นนำนิยมและแนวคิดพหุนิยมสามารถสรุปได้ดังนี้

ฐานคติเกี่ยวกับอำนาจและโครงสร้างอำนาจชุมชนของแนวคิดชนชั้นนำนิยม

1. อำนาจ เกิดจากบทบาทภายในระบบสังคมของชุมชน อำนาจทางการเมืองในชุมชนจะเป็นสิ่งที่แยกออกจากกันมิได้จากอำนาจทางเศรษฐกิจและสังคม คนที่มีความมั่งคั่งและมีตำแหน่งทางสังคมในชุมชน จะเป็นคนที่มีอำนาจทางการเมืองด้วยเช่นกัน

2. อำนาจ จะถูกก่อรูปขึ้นในรูปของโครงสร้างกล่าวคือ สัมพันธภาพทางอำนาจ มักจะดำรงอยู่อย่างถาวร ประเด็นโต้แย้งต่างๆและการเลือกตั้งอาจจะเกิดขึ้นได้และผ่านพ้นไป แต่บุคคลเดิมก็ยังได้รับการยอมรับจากประชาชนและเป็นคนที่มีอำนาจในชุมชนมากที่สุด

3. เราสามารถเห็นความแตกต่างระหว่างบุคคลที่ใช้อำนาจ (ชนชั้นนำ) และคนที่ไร้อำนาจ (มวลชน) ได้อย่างชัดเจนพอสมควร

4. ความแตกต่างเหล่านี้ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความไม่เท่าเทียมกันในระบบการแจกแจงทรัพยากรทางเศรษฐกิจของชุมชน ผู้นำทางธุรกิจและการเงินจะกลายเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของชนชั้นนำในชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ได้มาจากการเลือกตั้ง เป็นเพียงลูกมือของผู้มีอำนาจ ซึ่งมักจะรู้หน้าที่ของตนในการสนองตอบความปรารถนาของผู้ที่เป็นชนชั้นนำ

5. ชนชั้นนำจะประกอบขึ้นจากคนจำนวนน้อยในชุมชน ซึ่งชนชั้นนำเหล่านี้จะไม่ใช้ตัวแทนผลประโยชน์ของประชาชนในชุมชน เพราะมีรายได้ มีระดับการศึกษาที่สูงกว่าและมีหน้าที่การงานที่มีเกียรติมากกว่ามวลชนทั่วไป และในสหรัฐฯ กลุ่มชนชั้นนำมักจะเป็นกลุ่มเชื้อชาติโดยเฉพาะกลุ่มคนผิวขาว

6. ที่จุดสูงสุดของระบบการเมือง อำนาจจะเกาะกลุ่มกันอย่างเห็นได้ชัด โดยภาพไดอะแกรมของโครงสร้างอำนาจชุมชนจะแสดงให้เห็นในรูปปิรามิด (Pyramid)

7. บุคคลที่เป็นชนชั้นนำ อาจจะมีความเห็นขัดแย้งกันชั่วคราว แต่ชนชั้นนำเหล่านี้ก็สามารถเห็นร่วมกันในเรื่องผลประโยชน์ โดยเฉพาะความพยายามในการสนับสนุนค่านิยมพื้นฐานที่จะช่วยค้ำจุนระบบสังคมของชนชั้นนำเอาไว้

8. ชนชั้นนำไม่ได้ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของประชาชน ทั้งจากการเลือกตั้งหรือกิจกรรมทางการเมืองในรูปแบบอื่นๆ และประชาชนส่วนมากในชุมชนจะไม่ได้รับข่าวสารทางการเมืองและمينเฉยต่อการเมือง แต่ก็ไม่ได้มีความแตกแยกทางการเมืองในชุมชนของตน เพราะชนชั้นนำเองจะมีความเมตตาไม่กดขี่ประชาชนเพื่อป้องกันความรุนแรงและการปฏิวัติทุกวิถีทาง

ฐานคติเกี่ยวกับอำนาจและโครงสร้างอำนาจชุมชนของแนวคิดพหุนิยม

1. อำนาจเป็นคุณสมบัติของบุคคล ในสัมพันธภาพที่มีต่อบุคคลอื่นในกระบวนการตัดสินใจ บุคคลจะมีอำนาจในขอบเขตที่เขาสามารถทำให้บุคคลอื่นกระทำการบางสิ่งบางอย่างที่บุคคลผู้นั้น โดยปกติจะไม่ทำ การวิเคราะห์อำนาจจึงไม่เกี่ยวกับเรื่องตำแหน่งทางสังคม

2. สัมพันธภาพทางอำนาจจะไม่มีลักษณะถาวร ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจเฉพาะกรณีนั้นๆ (Issue) และภายหลังจากการตัดสินใจแล้ว สัมพันธภาพทางอำนาจจะสิ้นสุดลง และถูกแทนที่ด้วยสัมพันธภาพทางอำนาจอีกชุดหนึ่งเมื่อเกิดการตัดสินใจครั้งใหม่

3. ไม่มีความแตกต่างที่ถาวรระหว่างชนชั้นนำกับมวลชน โดยบุคคลอาจจะไม่ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในทุกครั้งเพราะจะมีบุคคลจำนวนมากที่มีโอกาสเข้าไปใช้อำนาจในชุมชน

4. ความแตกต่างระหว่างผู้ที่เข้าไปร่วมทำการตัดสินใจกับผู้ที่ไม่ได้เข้าไปร่วมอยู่ตรงที่ระดับของผลประโยชน์ที่บุคคลกลุ่มต่างๆจะมีการตัดสินใจแต่ละกรณีเพราะบุคคลอาจจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมืองแต่ละครั้งหรือไม่ก็ได้และคนที่มั่งคั่งและมีตำแหน่งทางสังคมมักจะพ่ายแพ้ผู้นำที่มีทักษะและได้รับการสนับสนุนจากประชาชน

5. ภาวะผู้นำจะเลื่อนไหลและเป็นพลวัต การเข้าถึงกระบวนการตัดสินใจอาศัยพื้นฐานจากการมีทักษะในการเป็นผู้นำ มีข้อมูลข่าวสาร มีความรู้ทางการเมือง ความมั่งคั่งร่ำรวยก็เป็นทรัพยากรทางการเมืองเช่นกัน แต่ไม่สิ่งเดียวที่มีความสำคัญ

6. ภายในชุมชนมีศูนย์อำนาจหลายศูนย์ ไม่มีชนชั้นนำกลุ่มเดียวที่สามารถใช้อำนาจรอบงำการตัดสินใจในทุกประเด็นได้

7. มีการแข่งขันระหว่างผู้นำ ผู้นำจะมีใช่เป็นผู้ที่มีผลประโยชน์ร่วมกันทุกครั้ง การเมืองในชุมชนเป็นเรื่องของการต่อรองหรือการประนีประนอมระหว่างกลุ่มผู้นำ (Thomas R. Dye, 1985: 357-361)

ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่าแนวคิดชนชั้นนำนิยมมองว่าอำนาจการตัดสินใจทางการเมืองในสังคมถูกผูกขาดอยู่กับบุคคลจำนวนน้อยที่อาจรวมตัวกันเป็นแบบกลุ่ม สถาบันหรือองค์การ ซึ่งเท่ากับว่าแนวคิดนี้ปฏิเสธแนวคิดประชาธิปไตย โดยมองว่า ระบบประชาธิปไตยแท้จริงแล้วก็เป็นเพียงรูปแบบการปกครองหนึ่ง ที่มีกระบวนการคัดเลือกชนชั้นนำที่ได้รับเลือกตั้งจากประชาชน หมายความว่า ระบบประชาธิปไตยจะเปิดโอกาสให้มีการเลือกตั้งตัวแทนจากประชาชนแต่ท้ายที่สุดแล้วประชาชนก็จะยังคงเลือกกลุ่มชนชั้นนำให้เป็นตัวแทนของตน ดังที่ Michels กล่าวว่า ความจริงแล้วในระบบประชาธิปไตยนั้นมีหน้าที่ที่ผิดปกติแฝงอยู่ (Malfunction) คือการควบคุมและกำหนดของผู้นำต่อประชาชนและสังคมทั้งหมด โดยสาเหตุของการผิดหน้าที่นี้ไม่ได้เกิดจากระดับการพัฒนาทางสังคม เศรษฐกิจ การศึกษาหรือการพัฒนาของทุนนิยม แต่เป็นผลจากระบบสังคมที่มีความซับซ้อนขึ้น (Complex Social System) ซึ่งจะนำไปสู่การเมืองการที่ซับซ้อนอันจะนำไปสู่ภาวะคณาธิปไตย (Iron Law of Oligarchy) (1962: 61-73)

อย่างไรก็ตามแนวคิดชนชั้นนำนิยมก็ถูกโต้แย้งจากแนวคิดพหุนิยมว่าในสังคมยังคงมีความเป็นประชาธิปไตย ถึงแม้ว่าจะมีชนชั้นนำปรากฏอยู่ในสังคมแต่เป็นการมีอยู่ในลักษณะที่มวลชนสามารถควบคุมการตัดสินใจของชนชั้นนำได้ โดยผ่านกระบวนการประชาธิปไตย ดังนั้นในระบบประชาธิปไตยชนชั้นนำจึงได้รับอิทธิพลจากมวลชน เพราะว่าถ้าชนชั้นนำต้องการได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง ชนชั้นนำจะต้องหาฐานสนับสนุนจากมวลชน โดยนโยบายจะต้องมีเนื้อหาที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนมากกว่าความต้องการของชนชั้นนำ และระบบประชาธิปไตยยังเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจได้โดยตรงหรือผ่านการรวมกลุ่มของปัจเจกบุคคล ฉะนั้นจึงก่อให้เกิดการแข่งขันระหว่างกลุ่มชนชั้นนำ มีการถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน และไม่ก่อให้เกิดการผูกขาดอำนาจ ทำให้มีการกระจายอำนาจการตัดสินใจออกไปตามแต่ละประเด็นที่ชนชั้นนำนั้นๆมีฐานอำนาจอยู่

นอกจากนี้แนวคิดพหุนิยมยังมองว่าแนวคิดชนชั้นนำเป็นแนวคิดกึ่งอภิปรัชญา (Quasi-Metaphysical Theory) คือเป็นการอธิบายการเกิดขึ้นของชนชั้นนำด้วยเหตุผลที่ไม่มีที่สิ้นสุดและไม่สามารถพิสูจน์ได้เช่น ถ้าจากการศึกษาพบว่ากลุ่มชนชั้นนำที่เปิดเผย (Overt Elite) ไม่ได้เป็นชนชั้นนำที่แท้จริง แนวคิดนี้จะอธิบายต่อไปว่ามีกลุ่มชนชั้นนำแฝง (Covert Elite) ซึ่งอยู่เบื้องหลังชนชั้นนำที่เปิดเผยอยู่และเป็นผู้ที่กุมอำนาจตัวจริง และหลังจากนั้นต่อมาเมื่อหลักฐานปรากฏอย่างชัดเจนว่า ชนชั้นนำแฝงก็ไม่ใช่ผู้ปกครองอีก แนวคิดก็จะกล่าวต่ออีกว่า เบื้องหลังของกลุ่มชนชั้นนำแฝงกลุ่มแรก (The First Covert Group) ยังมีกลุ่มชนชั้นนำอื่นๆแฝงและควบคุมอยู่ และการให้เหตุผลทำนองนี้จะมีต่อไปเรื่อยๆ ซึ่งหาหลักฐานพิสูจน์ไม่ได้ (สมจิต ปัญญาศักดิ์, 2528: 39)

ฉะนั้นจากการศึกษาโครงสร้างอำนาจชุมชนระหว่างแนวคิดชนชั้นนำนิยมและแนวคิดพหุนิยมสามารถสรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 2.1 : ตารางเปรียบเทียบแนวความคิดระหว่างสำนักชนชั้นนำนิยมและสำนักพหุนิยม

	Elitism	Pluralism
1. ชนชั้นนำ (Elite)	ชนชั้นนำคือกลุ่มบุคคลจำนวนน้อยที่มีคุณลักษณะพิเศษกว่าคนทั่วไป เช่น ฐานะทางเศรษฐกิจดี การศึกษาสูง อาชีพการงานมั่นคง มีทักษะความชำนาญ ฯลฯ รวมทั้งมีโอกาสในชีวิต วิธีการดำเนินชีวิตและวัฒนธรรมเฉพาะที่โดดเด่นกว่าบุคคลอื่นๆ โดยเฉพาะกลุ่มผู้นำทางเศรษฐกิจ	ชนชั้นนำคือกลุ่มบุคคลที่มีการเคลื่อนไหวในสังคม โดยมีบทบาทและมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจต่างๆ ของสังคม บุคคลเหล่านี้มีทักษะ มีความรู้ มีข้อมูลข่าวสารและมีความสัมพันธ์กับมวลชน ส่วนประเด็นฐานะทางเศรษฐกิจนั้นไม่ใช่ปัจจัยหลักสำคัญในการพิจารณาชนชั้นนำ
2. มวลชน (Mass)	มวลชนคือกลุ่มบุคคลจำนวนมาก (ส่วนใหญ่) ที่มีคุณลักษณะทั่วไปด้อยกว่ากลุ่มชนชั้นนำเช่นฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี ทักษะความชำนาญ การศึกษาต่ำ และที่สำคัญคือมวลชนจะมีลักษณะเมินเฉย แปรลกแยกต่ออำนาจและการเปลี่ยนแปลงของสังคม	มวลชนคือกลุ่มบุคคลที่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและการตัดสินใจต่างๆ ร่วมกับชนชั้นนำ โดยมีอำนาจในการคัดสรรหรือกดดันชนชั้นนำได้ นอกจากนั้นยังมีความสัมพันธ์ในเชิงสร้างสรรค์กับชนชั้นนำด้วย
3. ความแตกต่าง ของชนชั้นนำกับ มวลชน	ชนชั้นนำซึ่งมีอำนาจและมวลชนไร้อำนาจ ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนและค่อนข้างถาวร เนื่องจากความไม่เท่าเทียมกันในการควบคุมและจัดการทรัพยากรทางเศรษฐกิจ	ชนชั้นนำและมวลชนไม่ได้มีความแตกต่างอย่างถาวรคือ ผู้ที่มีอำนาจหรือชนชั้นนำในเวลาหนึ่งก็ไม่จำเป็นต้องมีอำนาจในช่วงเวลาต่อมา ดังนั้นทุกคนจึงมีโอกาสในการที่จะขึ้นมาเป็นอำนาจ

ตาราง 2.1 : ตารางเปรียบเทียบแนวความคิดระหว่างสำนักชนชั้นนำนิยมและสำนักพหุนิยม (ต่อ)

	Elitism	Pluralism
4. อำนาจของชนชั้นนำและมวลชนต่อการเลือกตั้ง	อำนาจของชนชั้นนำถือเป็นโครงสร้างที่มีแนวโน้มคงอยู่ตลอดไป แม้จะมีการเลือกตั้งแต่ผู้ที่มิอำนาจคนเดิมก็ยังมีอำนาจต่อไปเพราะชนชั้นนำไม่ได้มาจากความต้องการที่แท้จริงของมวลชน โดยในการเลือกตั้งแต่ละครั้งจะมีการเสนอรายชื่อตัวแทนเข้ามาให้เลือกอยู่แล้ว ดังนั้นการเลือกตั้งจึงเป็นเพียงพิธีกรรมการก้าวขึ้นสู่อำนาจของชนชั้นนำอย่างสงบเท่านั้น	อำนาจของชนชั้นนำมาจากกระบวนการตัดสินใจของมวลชน โดยผ่านการเลือกตั้งเพราะมวลชนจะทำหน้าที่ในการคัดเลือกชนชั้นนำให้เข้ามาดำรงตำแหน่ง (ชนชั้นนำเป็นทางเลือกสาธารณะ) ซึ่งชนชั้นนำต้องมีส่วนร่วมและพบปะมวลชนในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ และแม้ว่าจะมีการเสนอรายชื่อตัวแทนเข้ามาก่อนแต่ก็ต้องผ่านการสำรวจมาแล้วว่ามวลชนพึงพอใจ
5. การหมุนเวียนของชนชั้นนำ (Circulation of Elite)	ชนชั้นนำที่อยู่ในอำนาจกลุ่มเดิมส่วนใหญ่จะปฏิเสธวาระเพราะต้องการครองอำนาจตลอดไป แต่อาจจะเกิดกระบวนการสืบทอดอำนาจ โดยชนชั้นนำจะคัดสรรชนชั้นนำรุ่นใหม่ที่มีลักษณะเช่นเดียวกับคนทั้งด้านความคิดและผลประโยชน์ขึ้นมาแทนที่	มีการหมุนเวียนผู้นำอย่างชัดเจน โดยเปิดกว้างให้บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยไม่จำกัดเพศ อายุ ศาสนา เชื้อชาติ อาชีพ ซึ่งจะทำให้บุคคลสามารถเข้าสู่กระบวนการเลือกตั้งเพื่อเป็นชนชั้นนำที่มีอำนาจได้
6. การกำหนดนโยบาย (Policy Making)	การกำหนดนโยบายขึ้นอยู่กับชนชั้นนำที่เข้ามามีอำนาจเนื่องจากในสังคมมีการรวมศูนย์อำนาจ ฉะนั้นชนชั้นนำที่อยู่ในระดับสูงของปิรามิด (Pyramid) จะเป็นผู้กำหนดนโยบายต่างๆ โดยการสั่งการในลักษณะจากบนลงล่าง (Top-Down) ดังนั้นมวลชนจึงเป็นเพียงผู้คอยให้ความร่วมมือกับชนชั้นนำเท่านั้น	การกำหนดนโยบายจะเป็นไปตามความต้องการของมวลชน กล่าวคือ ถ้านโยบายที่เกิดขึ้นนั้นไม่เป็นที่พอใจของมวลชนมวลชนก็สามารถกดดันได้ นอกจากนั้นแล้วกลุ่มชนชั้นนำก็ไม่ได้มีอำนาจในการตัดสินใจในทุกๆเรื่อง เนื่องจากในสังคมมีศูนย์อำนาจหลากหลายในการตัดสินใจในแต่ละประเด็น (Issue)

ตาราง 2.1 : ตารางเปรียบเทียบแนวความคิดระหว่างสำนักชนชั้นนำนิยมและสำนักพหุนิยม (ต่อ)

	Elitism	Pluralism
7. การรวมกลุ่ม	มวลชนมีข้อจำกัดด้านเวลา ทรัพยากร และทักษะ การรวมกลุ่มกันจึงมีลักษณะอย่างชั่วคราว ซึ่งมักจะมีความอ่อนแอแตกต่างจากชนชั้นนำที่มีการรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็งและมั่นคง เนื่องจากมีทรัพยากรที่ครอบคลุม จึงสามารถสร้างกระแสสังคมให้เป็นที่นิยมตามที่ต้องการได้	โดยธรรมชาติคนมักคำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเอง ดังนั้นการรวมกลุ่มจึงเกิดขึ้น โดยเฉพาะสังคมประชาธิปไตยจะมีกลุ่มผลประโยชน์ที่หลากหลายแตกต่างกันไป ซึ่งจะมีอำนาจกดดันและผลักดันรัฐตลอดเวลาและแต่ละกลุ่มก็จะเกิดการแข่งขันกันเองเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ต่างๆตามความต้องการของตนเอง
8. รูปแบบของโครงสร้างอำนาจชุมชน	โครงสร้างอำนาจชุมชนมีลักษณะของการผูกขาด (Monolithic Structure of Power)	โครงสร้างอำนาจชุมชนมีลักษณะหลายศูนย์อำนาจ (Polycentric Structure of Power)

ที่มา : จากสมจิต ปัญญาศักดิ์, 2528: 40-41. , เบญจวรรณ บุญโทแสง, 2550: 24-26. , Thomas R. Dye, 1976: 5-22.

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับระบบอุปถัมภ์

โดยนักวิชาการส่วนใหญ่เห็นร่วมกันว่าความสัมพันธ์ทางสังคมและการเมืองไทยมีลักษณะความสัมพันธ์แบบผู้อุปถัมภ์และผู้ใต้อุปถัมภ์ หรืออาจกล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์เป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่ในทุกส่วนของสังคมตั้งแต่ระดับชาติไปจนถึงระดับท้องถิ่นและเป็นสิ่งที่ฝังรากอยู่ในสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองไปอย่างมาก (อโณทัย วัฒนาพร, 2527: 8-12) ดังนั้นในการศึกษาโครงสร้างอำนาจชุมชนจึงจำเป็นต้องนำแนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์มาอธิบายความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชนชั้นนำ และระหว่างชนชั้นนำกับประชาชนเพื่อแสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์มีอิทธิพลต่อการเมืองระดับท้องถิ่นหรือไม่ อย่างไร

ระบบอุปถัมภ์ถือได้ว่าเป็นลักษณะเด่นประการหนึ่งของสังคมไทยเพราะสังคมไทยมีลักษณะโครงสร้างทางสังคมที่มีการกำหนดสถานภาพของบุคคลด้วยฐานะและตำแหน่งโดยลดหลั่นจากบนลงล่างซึ่งผู้อุปถัมภ์จะมีภาพลักษณ์ของผู้ที่มีอำนาจควบคุมทรัพย์สินสมบัติ บารมี หรือทรัพยากรที่ผู้ได้อุปถัมภ์ไม่มีและจะใช้ทรัพยากรเหล่านี้ในการช่วยปกป้องคุ้มครอง หรือเสนอผลประโยชน์ต่อผู้ได้อุปถัมภ์ที่มีสถานภาพและความสามารถในการควบคุมทรัพยากรที่ต่ำกว่าผู้อุปถัมภ์ และความสัมพันธ์จะเป็นไปในลักษณะของการต่างตอบแทนระหว่างผู้อุปถัมภ์และผู้ได้อุปถัมภ์ (อकिन รพีพัฒน์, 2543: 139-184)

โดยความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลสองคนมีความสัมพันธ์กันในเชิงแลกเปลี่ยน โดยฝ่ายหนึ่งจะมีสถานภาพทางสังคม มีอำนาจและมีความมั่งคั่งกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งฝ่ายที่มีสถานภาพสูงกว่าจะใช้อำนาจและทรัพยากรที่ตนมีอยู่ ทั้งในรูปของการให้ประโยชน์หรือการปกป้องอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่างให้แก่ผู้ได้อุปถัมภ์ โดยหวังผลประโยชน์ตอบแทนจากผู้ได้อุปถัมภ์และผู้ได้อุปถัมภ์ก็จะให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อุปถัมภ์เพื่อตอบแทนบุญคุณและเพื่อผลประโยชน์ที่จะได้รับกลับคืนมา ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์และผู้ได้อุปถัมภ์จะเป็นลักษณะของการแลกเปลี่ยนทรัพยากรหรือผลประโยชน์ที่แต่ละฝ่ายมีอยู่และต้องการจากอีกฝ่ายหนึ่งกล่าวคือ

ฐานทรัพยากรของผู้อุปถัมภ์ได้แก่

1. ความรู้หรือทักษะเฉพาะคือ คนที่มีอาชีพเฉพาะบางอย่าง อาจมีฐานะเป็นผู้อุปถัมภ์ได้เช่นกัน เช่น แพทย์ ปัญญาชน ครู โดยอาศัยการให้บริการที่ได้มาจากทักษะความรู้ความสามารถ
2. การควบคุมกรรมสิทธิ์ในปัจจัยต่างๆ เช่น ที่ดิน เครื่องจักร และธุรกิจสำคัญบางอย่างก็สามารถได้รับการยอมรับจากผู้ได้อุปถัมภ์เช่น ระบบพ่อเลี้ยงในภาคเหนือ ระบบนายหัวสวนยางหรือเหมืองแร่ในภาคใต้ เป็นต้น
3. การควบคุมอำนาจหน้าที่บางด้าน ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็นสองประการคือ อำนาจหน้าที่ที่มาจากระบบราชการเช่น ตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู และอำนาจที่มาจากโครงสร้างของสังคมเช่น หัวหน้าเมืองฝ่าย ผู้อาวุโส ผู้นำศาสนา ผู้นำชาติพันธุ์ เป็นต้น

ฐานทรัพยากรของผู้ได้อุปถัมภ์คือ

1. การตอบแทนด้านแรงงานหรือการช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจเช่น การเป็นลูกจ้าง การจ่ายค่าเช่า ค่าดอกเบี้ย
 2. การตอบแทนด้วยหน้าที่ทหารหรือการต่อสู้ ในกรณีที่มีเหตุร้ายเกิดขึ้นหรือกรณีที่ผู้อุปถัมภ์เป็น
- นักเลง

3. การตอบแทนในเชิงพิธีกรรมหรือศาสนา เป็นการแสดงออกในเชิงพิธีกรรมถึงความจงรักภักดี เช่น การรดน้ำดำหัวผู้อุปถัมภ์

4. การตอบแทนในทางการเมืองเช่น การเป็นหัวคะแนนให้แก่ผู้อุปถัมภ์หรือการช่วยเหลือในรูปแบบอื่นๆ

ดังที่กล่าวมาแล้วจะพบว่าความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์เป็นความสัมพันธ์ที่มีการแลกเปลี่ยนฐานทรัพยากรระหว่างผู้อุปถัมภ์และผู้ใต้อุปถัมภ์ในลักษณะที่ไม่สมดุลกล่าวคือ ผู้อุปถัมภ์คือผู้ที่ได้รับประโยชน์สุทธิที่มากกว่าจากความสัมพันธ์นี้ ทั้งนี้เพราะระบบอุปถัมภ์เป็นระบบความสัมพันธ์ในแนวดิ่งหรือเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ นอกจากนี้แล้วความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ยังสามารถแบ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวออกเป็นสองลักษณะที่สำคัญคือ ความสัมพันธ์แบบตัวต่อตัว (Face-to-Face Relationship or Patron-Client Cluster) หรือเป็นการติดต่อกันเป็นส่วนตัวระหว่างสองฝ่ายซึ่งเป็นการความสัมพันธ์ที่ครอบคลุมหลายด้านไม่จำกัดเรื่องใดเรื่องหนึ่งและไม่ได้มีพันธะสัญญากันเป็นทางการ เช่น ผู้ใต้อุปถัมภ์อาจจะมีความสัมพันธ์กับผู้อุปถัมภ์ในหลายๆด้าน อาจจะเป็นผู้เช่าที่ดิน เป็นเพื่อน หรือมีความผูกพันกันโดยเครือญาติ และอาจจะมีการแลกเปลี่ยนกันในหลากหลายรูปแบบเช่น ช่วยเหลือผู้อุปถัมภ์ในการจัดงานทำบุญบ้าน เป็นหัวคะแนน และผู้ใต้อุปถัมภ์อาจจะต้องการให้ผู้อุปถัมภ์ช่วยในเรื่องการเจรจาต่อรองกับทางการ การช่วยเหลือในด้านเงินทอง ยานพาหนะต่างๆ เป็นต้น และนอกจากนั้นแล้ว ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์อาจจะมีการขยายความสัมพันธ์ออกไปโดยอาจเป็นความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ที่ผ่านบุคคลกลาง (Broker) ซึ่งทำหน้าที่ประสานเชื่อมผู้อุปถัมภ์และผู้ใต้อุปถัมภ์เข้าด้วยกัน ซึ่งเรียกความสัมพันธ์แบบนี้ว่าเป็น ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์แบบปิรามิด (Patron-Client Pyramid)

ทั้งนี้ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์และผู้ใต้อุปถัมภ์จะมีความแตกต่างจากความสัมพันธ์แบบเครือญาติกล่าวคือ ความสัมพันธ์แบบเครือญาติเป็นความสัมพันธ์ที่เน้นความผูกพันด้านอารมณ์ ความรู้สึกร่วมกันมากกว่าการหวังการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์จากกันและกัน และยังเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่ได้เน้นความแตกต่างด้านความมั่งคั่งและสถานภาพทางสังคม นอกจากนี้แล้ว Scott ยังได้นำผลการศึกษาของ Lande ที่ทำการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มเชิงคู่และกลุ่มแยกประเภท (Dyadic Followings and Categorical Grouping) มาพิจารณาความแตกต่างระหว่างความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์กับความสัมพันธ์แบบกลุ่มอื่นๆ โดยพิจารณาจากเงื่อนไขต่อไปนี้ (1977 อ้างใน ปรีชา คุวินทร์พันธ์, 2543: 41-60)

1. เป้าหมายของสมาชิก (Member's Goals) ผู้ใ้ได้อุปถัมภ์มีเป้าหมายเฉพาะที่ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ส่วนตัวที่มีต่อหัวหน้า ส่วนกลุ่มจะมีเป้าหมายร่วมกัน โดยเกิดขึ้นจากการมีลักษณะร่วมกัน อันทำให้ต่างไปจากสมาชิกกลุ่มอื่น

2. ความเป็นอิสระของผู้นำ (Autonomy of Leadership) ผู้อุปถัมภ์มีอิสระอย่างมากในการแสวงหาพันธมิตรและการตัดสินใจในเรื่องนโยบาย ตราบใดที่เขายังสามารถให้ผลประโยชน์แก่ผู้ใ้ได้อุปถัมภ์ของตนได้ ในขณะที่ผู้นำของกลุ่มอื่นๆ ต้องให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ร่วมของกลุ่มเป็นหลัก

3. เสถียรภาพของกลุ่ม (Stability of Group) ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์เกิดจากความสัมพันธ์ในแนวดิ่งและขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้นำ การดำรงอยู่หรือการสิ้นสุดจะขึ้นอยู่กับทรัพยากรของผู้นำ และความพึงพอใจของผู้ใ้ได้อุปถัมภ์ต่อข้อเรียกร้องของผู้อุปถัมภ์ตรงกันข้ามกับกลุ่มอื่นๆ ซึ่งมีพื้นฐานมาจากการมีคุณสมบัติร่วมกันตามแนวนอน ฉะนั้น การดำรงอยู่ของกลุ่มจึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้นำ หากแต่ขึ้นอยู่กับผลประโยชน์ร่วมของกลุ่ม

4. องค์ประกอบของกลุ่ม (Composition of Group) กลุ่มอุปถัมภ์จะประกอบด้วยคนที่มีความแตกต่างทางด้านสถานภาพ ตำแหน่ง ความมั่งคั่ง แต่กลุ่มประเภทอื่นๆ จะประกอบด้วยคนที่มีสถานภาพเดียวกันหรือไม่ก็ได้

5. ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่ม (Corporate of Group) โดยในความเป็นจริงแล้ว ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ มิได้เป็นกลุ่มที่แท้จริง เป็นเพียงกลุ่มที่ร่วมกันกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งมีการรวมศูนย์อำนาจอยู่ที่ผู้อุปถัมภ์ โดยบรรดาผู้ใ้ได้อุปถัมภ์อาจจะไม่เคยรู้จักกันเลยก็ได้ อันเป็นลักษณะที่ตรงกันข้ามกับกลุ่มประเภทอื่นๆ ที่สมาชิกมารวมตัวกันในแนวราบจึงทำให้การดำรงอยู่ของกลุ่มไม่ได้ขึ้นอยู่กับผู้นำและสมาชิกกลุ่มมีความรู้จักกันเป็นอย่างดี

จากที่กล่าวมาในข้างต้นผู้ศึกษาสามารถสรุปได้ว่าระบบอุปถัมภ์เป็นแบบแผนความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลที่มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันในแง่ของการแลกเปลี่ยนฐานทรัพยากรระหว่างผู้อุปถัมภ์และผู้ใ้ได้อุปถัมภ์ในลักษณะที่ไม่สมดุลก่ดวาคือ ผู้อุปถัมภ์คือผู้ใ้ได้รับประโยชน์สุทธิที่มากกว่า จากความสัมพันธ์นี้ ทั้งนี้เพราะระบบอุปถัมภ์เป็นระบบความสัมพันธ์ในแนวดิ่งหรือเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ มีลำดับชั้นของตำแหน่งและอำนาจที่ชัดเจน มีลักษณะเป็นปิรามิด (Pyramid) ของอำนาจโดยผู้อุปถัมภ์จะเปรียบได้กับจุดสูงสุดของปิรามิด (Pyramid) ซึ่งมักจะเป็นบุคคลที่มีตำแหน่ง มีทรัพย์สิน และมีอำนาจ และหากยังมีทรัพยากรเหล่านี้มากเท่าใดก็จะทำให้ระบบอุปถัมภ์หรือกลุ่มอุปถัมภ์มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น อีกทั้งความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ยังซ่อนเร้นความสัมพันธ์สองด้านที่ขัดแย้งกันเอง

กล่าวคือ ด้านหนึ่งดูเหมือนว่าจะมีความสัมพันธ์ที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างผู้อุปถัมภ์และผู้ใ้อุปถัมภ์ แต่ในขณะที่อีกด้านหนึ่งความสัมพันธ์แบบระบบอุปถัมภ์ยังชี้ให้เห็นการเอารัดเอาเปรียบของผู้อุปถัมภ์ต่อผู้ใ้อุปถัมภ์ด้วยเช่นกัน

โดยความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์มีความแตกต่างจากความสัมพันธ์แบบเครือญาติทั้งในด้านของบ่อเกิดแห่งความสัมพันธ์ ซึ่งความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์จะเกิดจากความสัมพันธ์ที่มุ่งเน้นการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกันและกันเป็นด้านหลัก ทำให้ความสัมพันธ์ดังกล่าวเกิดขึ้นตามแนวดิ่ง โดยมีผลให้กลุ่มอุปถัมภ์จะประกอบด้วยบุคคลที่มีความแตกต่างทางด้านความมั่งคั่งและสถานภาพ จากลักษณะเช่นนี้ทำให้เป้าหมายของความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์จะขึ้นตรงต่อความต้องการของผู้อุปถัมภ์ ส่งผลให้ผู้อุปถัมภ์มีอิสระในการตัดสินใจตราบไคที่ยังสามารถให้ประโยชน์แก่ผู้ใ้อุปถัมภ์ได้และเสถียรภาพของกลุ่มขึ้นอยู่กับทรัพยากรที่ผู้ใ้อุปถัมภ์สามารถนำมาใช้เพื่อตอบสนองความต้องการผู้ใ้อุปถัมภ์

จากการศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวกับอุปถัมภ์สามารถสรุปและนำมาใช้เป็นกรอบในการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างระบบอุปถัมภ์กับโครงสร้างอำนาจชุมชนที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองระดับท้องถิ่นในประเด็นต่อไปนี้ การเข้าสู่การเมืองอำนาจทางการเมืองของบุคคลนั้นจะขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของระบบอุปถัมภ์เป็นหลักกล่าวคือ บุคคลที่จะได้รับการเลือกตั้งจากมวลชนก็ต่อเมื่อบุคคลเหล่านั้นมีความพร้อมหรือมีความสามารถในการครอบครองทรัพยากรทั้งรูปธรรมและนามธรรมมากกว่าบุคคลอื่นในชุมชน ความแตกต่างเช่นนี้จะทำให้เกิดความสัมพันธ์แบบดิ่งเกิดขึ้นเป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์และผู้ใ้อุปถัมภ์ ที่ต่างก็ต้องการผลประโยชน์จากอีกฝ่ายหนึ่งตามแต่ช่วงเวลา เช่น ในช่วงระยะเวลาของการเลือกตั้งผู้อุปถัมภ์ก็ต้องการผลประโยชน์จากผู้ใ้อุปถัมภ์ ทั้งที่เป็นหวัคะแนนหรือคะแนนเสียงจากมวลชน และหลังจากการได้รับการเลือกตั้งแล้วผู้ใ้อุปถัมภ์ก็ต้องการความช่วยเหลือจากผู้อุปถัมภ์เช่น การส่งเสริมการพัฒนาในพื้นที่ของผู้ใ้อุปถัมภ์ หรือในกรณีของพื้นที่ทำการศึกษาเป็นพื้นที่ที่เคยปกครองด้วยวิธีการแบบทางทหารจึงทำให้ความสัมพันธ์ดังกล่าวอาจปรากฏเป็นความสัมพันธ์ระหว่างลูกพี่ (นายทหาร) และลูกน้อง (ลูกหาบ) และกลายเป็นฐานเสียงสำคัญของกลุ่มลูกหลานอดีตทหารจีนคณะชาติ

การใช้อำนาจทางการเมือง ภายหลังจากที่บุคคลได้รับการเลือกตั้งเข้าไปสู่การเมืองอำนาจทางการเมืองแล้ว ชนชั้นนำทางการเมืองย่อมต้องการใช้อำนาจดังกล่าวผ่านการกำหนดนโยบายเพื่อแสวงหาผลประโยชน์แก่ส่วนตนมากกว่าส่วนร่วม เพราะความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์นั้น ผู้อุปถัมภ์จะมีอิสระอย่างมากหรือปราศจากการรับฟังหรือตรวจสอบจากผู้ใ้อุปถัมภ์ จึงทำให้การใช้อำนาจของชนชั้นนำทางการเมืองมีทิศทางที่เอื้อประโยชน์ให้กับส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม ซึ่งนั่นหมายความว่า

การตรวจสอบการใช้อำนาจของชนชั้นนำทางการเมืองในองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นที่ไม่สามารถเกิดขึ้นได้หรือมีพลังอำนาจในการต่อรองอยู่ในระดับน้อย และการหมุนเวียนของอำนาจหรือการหมุนเวียนของชนชั้นนำทางการเมืองนั้นจะถูกจำกัดหรือผูกขาดอยู่กับกลุ่มผู้อุปถัมภ์เท่านั้น トラบใดที่ผู้อุปถัมภ์ยังคงสามารถใช้ฐานทรัพยากรที่ตนมีอยู่เพื่อสนองความต้องการหรือแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ให้กับผู้ได้อุปถัมภ์ได้ หรือก็ต่อเมื่อมีกลุ่มอำนาจใหม่หรือกลุ่มผู้อุปถัมภ์รายใหม่ที่ต้องการเข้าไปมีอำนาจหรือมีพื้นที่ในการต่อรองผลประโยชน์มากขึ้น เมื่อนั้นจึงจะเกิดการหมุนเวียนของอำนาจ แต่กระนั้นแล้วข้อเท็จจริงต่างก็ปรากฏอีกว่า ผู้อุปถัมภ์รายใหม่มีแนวโน้มที่จะถูกผนวกเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของผู้อุปถัมภ์รายเดิม ท้ายที่สุดแล้วอำนาจก็จะถูกผูกขาดอยู่ที่ผู้อุปถัมภ์รายเดิม ฉะนั้นประสิทธิภาพการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลจึงไม่สามารถบรรลุถึงเป้าหมายของการกระจายอำนาจอย่างแท้จริง

และนอกจากนั้นแล้วผู้ศึกษายังมีความเห็นอีกว่าความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์นั้นเป็นความสัมพันธ์แนวดิ่งที่มีลักษณะซ้อนทับกันเป็นลำดับชั้นกล่าวคือ ผู้อุปถัมภ์อาจจะก็จะมีความสัมพันธ์โดยตรงต่อผู้ได้อุปถัมภ์ หรืออาจจะมีความสัมพันธ์กันโดยผ่านตัวกลางหรือผู้เชื่อมโยงระหว่างผู้อุปถัมภ์และผู้ได้อุปถัมภ์เช่น ตัวแทนของกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล และนอกจากนั้นแล้วความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์เช่นนี้ไม่ได้ถูกจำกัดแค่เฉพาะเขตชุมชนหรือองค์การบริหารส่วนตำบลเท่านั้น ผู้อุปถัมภ์อาจจะหมายถึงผู้ที่อยู่นอกชุมชนที่มีบทบาทสำคัญต่อการเมืองระดับท้องถิ่นในชุมชนเช่น สส. หรือ สจ. ซึ่งเป็นความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ที่เคลือบชุมชนเอาไว้อีกชั้นหนึ่ง

ท้ายสุดผู้ศึกษายังมีความเห็นว่าความสัมพันธ์แบบเครือญาติและความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์มีความเชื่อมโยงเกี่ยวข้งกันเพราะบางครั้งความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลก็มีความคาบเกี่ยวระหว่างความสัมพันธ์แบบเครือญาติและความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ หรืออีกนัยหนึ่งเป็นความทับซ้อนระหว่างความสัมพันธ์แนวนอนและแนวดิ่งเนื่องจากบุคคลต่างก็มีสถานภาพที่หลากหลาย เช่น บางทีก็อ้างความเป็นพี่น้อง ความเป็นชาติพันธุ์เดียวกันพร้อมๆ ไปด้วยการได้รับความจงรักภักดีจากผู้อุปถัมภ์ในลักษณะของการแลกเปลี่ยนในรูปแบบต่างๆ เช่น การสนับสนุนผ่านนโยบายที่สำคัญๆ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้านการเงินหรือด้านสวัสดิการอื่นๆ

อีกทั้งความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ยังมีความเชื่อมโยงกับความสัมพันธ์แบบชนชั้น ในแง่ที่ว่า หากนำประเด็นด้านปัจจัยการผลิตมาใช้เป็นเกณฑ์ในการแบ่งแยกชนชั้นในสังคม ก็สามารถอธิบายต่อไปได้อีกว่า ผู้ได้อุปถัมภ์ ซึ่งครอบครองปัจจัยการผลิตมากกว่าก็อยู่ในสถานะของนายจ้าง ในขณะที่ผู้ได้อุปถัมภ์

คือ ผู้ที่ไม่สามารถครอบครองปัจจัยการผลิตได้ก็ตกอยู่ในสถานะของลูกจ้าง แรงงานรับจ้าง ลูกหนี้ เป็นต้น ด้วยลักษณะที่กล่าวมานั้นสะท้อนให้เห็นว่า ความสัมพันธ์แบบเครือข่าย แบบอุปถัมภ์และแบบชนชั้นต่างก็มีความเหลื่อมล้ำกันอยู่ในบางประเด็น นอกจากนี้แล้วความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ก็ยังมีความแตกต่างจากความสัมพันธ์แบบพันธมิตรทางการเมืองหรือกลุ่มการเมืองและฝักฝ่ายกล่าวคือ ระบบอุปถัมภ์จะมีประสิทธิภาพและมีความต่อเนื่องมากกว่า ส่วนความสัมพันธ์ในแบบหลังจะเป็นความสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพที่ด้อยกว่า ไม่มีต่อเนื่องและเปราะบาง

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นชาติพันธุ์และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์

เนื่องด้วยพื้นที่ในการศึกษาครั้งนี้เป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ฉะนั้นผู้ศึกษาจึงเห็นว่าควรมีการนำเอาแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นชาติพันธุ์และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์มาเป็นแนวคิดร่วมในการอธิบายว่า ภายใต้บริบทของชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ความเป็นชาติพันธุ์และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ได้รับผลกระทบอย่างไรบ้างและส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์เชิงอำนาจในกลุ่มชนชั้นนำ และระหว่างชนชั้นนำกับประชาชนอย่างไร ตลอดจนความเป็นชาติพันธุ์และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ถูกนำมาใช้อ้างอิงอย่างไร ท่ามกลางการกระจายอำนาจของรัฐสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรืออีกนัยหนึ่ง ความเป็นชาติพันธุ์ อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์หรือความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์มีผลต่อการกำหนดโครงสร้างอำนาจชุมชนหรือไม่ อย่างไร และส่งผลกระทบต่อการเมืองระดับท้องถิ่นอย่างไร โดยเฉพาะว่าความเป็นชาติพันธุ์และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงต่อการเข้าสู่การเมืองทางการเมืองในองค์กรบริหารส่วนตำบลหรือไม่ อย่างไรและมีการใช้อำนาจผ่านสถาบันการเมืองเป็นเครื่องมือในการตอบสนองความต้องการของกลุ่มชาติพันธุ์และการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์หรือไม่ อย่างไร

อัตลักษณ์ (Identity)

ฉลาตชาย รมิตานนท์ (2542: 153-174) อธิบายความหมายของ “อัตลักษณ์” ว่าหมายถึง สิ่งที่ทำให้เรารู้สึกว่าเป็น “พวกเรา” แตกต่างจาก “เขา” “พวกเขา” หรือ “คนอื่น” อัตลักษณ์ไม่จำเป็นต้องมีหนึ่งเดียว แต่อาจมีหลายอัตลักษณ์ที่ประกอบขึ้นมาเป็น “ตัวเรา” “พวกเรา” อัตลักษณ์ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยสังคม (Social Construct) อัตลักษณ์จึงจำเป็นต้องมี กระบวนการสร้างความเหมือนระหว่าง “พวกเขา” หรือ “คนอื่น” หรือ “กระบวนการสร้างอัตลักษณ์” เกิดขึ้นควบคู่

กันไป เช่น อัตลักษณ์ของวัยรุ่นยุคปัจจุบันกับอัตลักษณ์ของวัยรุ่นยุคอดีตเมื่อห้าสิบปีที่แล้ว มีความแตกต่างกันเนื่องจากวัยรุ่นทั้งสองยุคมีกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ต่างกัน

ทวิช จตุรพฤษย์ (2551: 178) ให้คำอธิบายว่าอัตลักษณ์เป็นผลของการจัดระยะห่างความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ที่ทำให้เกิดความแตกต่างและไม่เท่าเทียมกันระหว่างคนกลุ่มต่างๆ การนำเสนออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์จึงเป็นยุทธวิธีในการนำเสนอตัวตนหรือภาพแสดงแทนทางวัฒนธรรมของกลุ่ม ผ่านการแข่งขัน การต่อรอง และการต่อสู้หรือตอบโต้ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ซึ่งจะเลื่อนไหลไปตามเงื่อนไขและผลประโยชน์ที่แปรเปลี่ยนอยู่เสมอ ดังนั้น อัตลักษณ์ นอกจากจะเป็นกระบวนการที่เลื่อนไหลไม่จบสิ้นแล้ว ยังมีลักษณะแตกต่างและหลากหลายด้วย กล่าวคือ อัตลักษณ์ของเราไม่ได้ถูกกำหนดทั้งหมด คนเราสามารถกำหนดอัตลักษณ์ที่แตกต่างเป็นการตอบโต้ได้เช่นเดียวกัน คนเราไม่ได้มีอัตลักษณ์เพียงหนึ่งเดียวแต่จะมีตัวตนที่ขัดแย้งกันเองมากมาย

Frederik Barth (1993 อ้างใน นิติ ภวัครพันธุ์, 2541: 221) อธิบายว่าอัตลักษณ์เป็นกระบวนการที่มีสองด้านที่ไม่อาจแยกออกจากกันได้ (คล้ายกับเหรียญที่ต้องมีสองด้านคู่กันเสมอ ไม่อาจแยกขาดจากกัน) เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางสังคมของปัจเจกชน ในฐานะสมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มเดียวกันและสมาชิกต่างกลุ่ม การทำความเข้าใจเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ จึงเป็นการทำความเข้าใจเรื่องเครือข่ายทางสังคม (Social Network) ในระดับกว้างมีใจจำกัดวงอยู่เพียงแค่คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น

ดังนั้นอัตลักษณ์จึงมีสองประเภทคืออัตลักษณ์ระดับปัจเจก (Individual) และอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่ม (Collective) กล่าวคือ ในระดับปัจเจก บุคคลหนึ่งอาจจะมีหลายอัตลักษณ์อยู่ในตัวเอง เช่น เพศสภาพ กลุ่มชาติพันธุ์ ชาติ ช่วงชั้นทางสังคม อาชีพ และศาสนา เป็นต้น ในขณะที่อัตลักษณ์ร่วมของกลุ่มนั้น อัตลักษณ์ร่วมถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานของความเหมือนกันของสมาชิกในกลุ่ม อย่างไรก็ตาม บนพื้นฐานของความเหมือนกันของกลุ่มนั้น ย่อมมีความแตกต่างกันกับกลุ่มอื่นมาเป็นตัวกำหนดความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มของตนด้วย ฉะนั้นสามารถกล่าวได้ว่า อัตลักษณ์เป็นผลมาจากการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่ก่อให้เกิดความหมาย (Meaning) ที่เข้าใจร่วมกันคือวัฒนธรรม ดังนั้นอัตลักษณ์จึงเป็นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลง สร้างใหม่และสร้างซ้ำได้ตลอดเวลาตามสถานการณ์หรือวาทกรรมที่เป็นอยู่ในแต่ละช่วงเวลา (อภิญาญา เฟื่องฟูสกุล, 2546: 75) แต่อย่างไรก็ตามอัตลักษณ์บางอย่างเช่น อัตลักษณ์ขั้นพื้นฐาน (Primary Identity) ที่เป็นผลมาจากการปลูกฝัง ชัดเจนทางสังคมก็สามารถเปลี่ยนแปลงได้ยาก เช่น ความรู้สึกถึงความเป็นคน ตัวตน เพศสภาวะ อาจรวมไปถึงความผูกพันทางเครือญาติ และ

ความรู้สึกทางชาติพันธุ์ ด้วยเหตุนี้การแก้ไขเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์มักจะถูกขัดขืนหรือต่อต้านจากปัจเจกและบุคคลเสมอ

นั่นเป็นเพราะว่า อัตลักษณ์เป็นสิ่งสร้างทางสังคม (Social Construction) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงได้เสมอ ในสังคมปัจจุบันปัจเจกมีความเป็นตัวของตัวเองสูง มีการรวมกลุ่มระหว่างคนที่มีความเชื่อ ค่านิยมร่วมกัน ทำให้การแข่งขันแย่งชิงพื้นที่เพื่อเรียกร้องการยอมรับในความเป็นตัวตนและถูกกดทับไว้จึงเป็นเรื่องธรรมดา เช่น กลุ่มวัยรุ่น กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มผู้หญิง เป็นต้น ความแตกต่างหลากหลายของอัตลักษณ์ในปัจจุบันจึงเป็นสิ่งที่ปรากฏขึ้นอย่างต่อเนื่อง และบางครั้งก็อาจนำไปสู่ความขัดแย้งหรือก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมในรูปขบวนการทางสังคม (Social Movement) เช่น ความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นชนกลุ่มใหญ่กับกลุ่มชาติพันธุ์ที่ด้อยอำนาจที่เป็นชนกลุ่มน้อยที่ต้องการปกครองตนเองหรือเรียกร้องพื้นที่ในการแสดงสิทธิที่ตนควรจะมีแต่ถูกกีดกันหรือควบคุมไว้โดยชนกลุ่มใหญ่ภายใต้อุดมการณ์ชาตินิยมเป็นต้น ในทางตรงกันข้ามบางครั้งการผสมกลมกลืนระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆก็ทำให้เกิดอัตลักษณ์ใหม่ที่ไม่ใช่อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เดิม เช่น กลุ่มชาวจีนที่ยังคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์เดิมของตนเองและก็ยอมรับอัตลักษณ์ของชนกลุ่มใหญ่ด้วย ทำให้มีชนกลุ่มนี้มีสองอัตลักษณ์ (Double-Identity) (ปริชา คุวินทร์พันธุ์, 2551: 10-11)

อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (Ethnic Identity)

Everett Hughes (1994 อ้างใน ปริชา คุวินทร์พันธุ์, 2551: 11) กล่าวว่า กลุ่มชาติพันธุ์ไม่ได้เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เพราะระดับของความแตกต่าง (ทางวัฒนธรรม) ที่เราสามารถวัดหรือสังเกตได้ แต่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เนื่องจากสมาชิกในกลุ่มและคนนอกกลุ่มรู้ว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ โดยเหตุที่ว่าทั้ง “คนใน” และ “คนนอก” กลุ่ม พุด รู้สึก และการกระทำในลักษณะที่เป็นสมาชิกของกลุ่มที่แยกแตกต่างกัน และสิ่งที่ทำให้ร้อยโยงความผูกพันสมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์ไว้ก็คือ การกระทำร่วมกัน (Collective Action) ที่เป็นผลมาจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของสมาชิกในกลุ่มจนเกิดความเชื่อร่วมกัน คือ ความเชื่อว่ากลุ่มของตนเองเกิดจากการมีบรรพบุรุษร่วมกัน มีวัฒนธรรม ศาสนาและภาษา วิธีชีวิตทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ อีกนัยหนึ่งกล่าวได้ว่า ลักษณะร่วม (Collective) ของกลุ่มเหล่านี้เป็นผลมาจากการกระทำร่วมกันของสมาชิกในกลุ่มและถูกหล่อหลอมให้เป็นอัตลักษณ์ร่วม (Collective Identity) ที่เป็นของกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งแตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น

ดังนั้นการพิจารณาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์จึงไม่ได้อยู่ที่เนื้อหาของวัฒนธรรม (Cultural Stuff) แต่อยู่ที่กระบวนการทางสังคมที่สร้างใหม่และผลิตซ้ำระเบียบทางสังคมภายในกลุ่ม เพราะ “ลักษณะทางวัฒนธรรมเฉพาะบางอย่างเท่านั้นที่ถูกใช้โดยผู้กระทำ (สมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์) ในแง่ที่เป็นสัญลักษณ์และตัวแทนของความแตกต่างระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ในขณะที่ส่วนอื่นๆของวัฒนธรรมถูกมองข้ามและในบางกรณีของการติดต่อสัมพันธ์กัน ลักษณะที่แตกต่างทางวัฒนธรรมที่จะแจ้งอาจถูกมองข้ามไปโดยสิ้นเชิง” เท่ากับเป็นการยืนยันว่า พรหมแดนชาติพันธุ์ (Ethnic Boundary) ที่ไม่คงที่แน่นอน แต่ยืดหยุ่นเลื่อนไหลตามสถานการณ์ ฉะนั้นการเน้นย้ำความแตกต่างทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่สัมพันธ์กันก็จะนำไปตามสถานการณ์และกาลเทศะเช่นเดียวกัน แต่ก็ไม่ได้หมายความว่ากลุ่มชาติพันธุ์ไม่มีตัวตนหรือไม่มีโครงสร้าง หากแต่โครงสร้างทางชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นผลมาจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มชาติพันธุ์และกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆสามารถปรับเปลี่ยนยืดหยุ่นได้ ในแต่ละช่วงเวลาตามแต่บริบท

ซึ่งก็มีความสอดคล้องกับผลการศึกษาของ **Charles Keyes (1979 อ้างใน นิติ ภัทรพันธุ์, 2541: 221)** โดยอธิบายว่า สมาชิกของกลุ่มๆหนึ่งอาจแสดงอัตลักษณ์ที่ต่างกันออกมาขึ้นอยู่กับสถานการณ์ เช่น การแสดงอัตลักษณ์ของคนภาคอีสานที่สามารถแบ่งออกได้เป็นสามลักษณะคือ การเป็น “ลาว” เมื่อมีความสัมพันธ์กับข้าราชการไทยหรือคนไทยที่มาจากภาคกลาง “ความเป็นลาว” นี้แสดงออกโดยผ่านประวัติพื้นบ้านซึ่งบ่งบอกที่มาและภูมิหลัง ผ่านพิธีกรรมสู่ขวัญ ในทางตรงกันข้าม พวกเขาก็จะแสดงตัวว่าเป็น “คนไทย” เมื่อพวกเขาเดินทางข้ามไปประเทศลาว เพราะพวกเขาได้รับการศึกษาจากโรงเรียนของไทย และการเป็น “คนอีสาน” ก็จะมีการเล่าผ่านคติธรรมและตำนานต่างๆมากมาย ฉะนั้นชาวบ้านจึงมีหลายอัตลักษณ์ที่แตกต่างตามบริบท นอกจากนี้แล้วในสถานการณ์ที่เป็นการแข่งขันเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรที่จำเป็นต่อการผลิต (Productive Resources) และ/หรือเพื่อความมั่งคั่ง การแข่งขันนี้ย่อมทำให้เกิดคู่ต่อสู้หรือฝ่ายตรงกันข้าม สมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งจึงมีผลประโยชน์ร่วมกันที่จะต้องแข่งขันเอามาให้ได้ เช่นเดียวกับการมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Identity) ร่วมกัน และได้ตั้งข้อสังเกตว่า การแข่งขันแย่งชิงเหล่านี้คือ การทำให้เป็น “ปรปักษ์ทางโครงสร้าง” (Structural Opposition) ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ยกตัวอย่างเช่น ปังเจกบุคคลอาจเลือกที่จะแสดงตัวว่าเป็นคนจีนมากกว่าคนไทยในเวลาที่ต้องการหางานทำ แต่เขาอาจแสดงตนว่าเป็นคนไทยในเวลาที่ต้องแข่งขันกับผู้คนจากประเทศในเอเชีย เพื่อให้ได้ทุนการศึกษาไปศึกษาต่อต่างประเทศ

คายส์ จึงสรุปว่า อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ทำหน้าที่เสมือนยุทธวิธีแห่งการปรับตัว (Adaptive Strategies) สำหรับผู้คนทั่วไปเมื่อต้องเผชิญกับประสบการณ์ทางสังคม (Social Experiences) ที่เฉพาะเจาะจงบางอย่าง และเมื่อเงื่อนไขทางสังคมเปลี่ยนไป อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เดิมอาจลดความสามารถในการปรับตัว จึงจำเป็นที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ และถ้าหากการเป็นปรีภักย์ทางโครงสร้าง (กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ) ลดน้อยลงหรือหมดสิ้นไป ความแตกต่างทางวัฒนธรรมก็อาจหายไปได้เช่นกัน ในแง่นี้ ปัจเจกบุคคลหรือแม้แต่กลุ่มชาติพันธุ์ก็อาจจะเกิดการผสมกลมกลืน (Assimilation) เข้ากับกลุ่มชาติพันธุ์อีกกลุ่มหนึ่งได้ แต่ผู้ศึกษากลับมองว่า ในบางครั้งก็ใช้ว่าปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มชาติพันธุ์จะยินยอมศิโรราบต่อการกระทำที่มีนัยสำคัญต่ออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตนหรือกลุ่มไม่ จึงปรากฏเป็นความขัดแย้งที่ตอบโต้ คัดค้าน ต่อรองกับอำนาจที่เหนือกว่าผ่านการแสดงออกทางพิธีกรรมต่างๆ ทั้งที่เป็นการรื้อฟื้นหรือผลิตใหม่อย่างต่อเนื่อง

ยศ สันตสมบัติ (2545: 50) อธิบายว่า อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์มิใช่ผลผลิตของเชื้อชาติและวัฒนธรรม หากแต่ถูกสร้างขึ้นและสร้างใหม่เป็นกระบวนการอย่างสัมพันธ์กับบริบทและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา และการเคลื่อนไหวของเครือข่ายแห่งความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ประเด็นสำคัญในการทำความเข้าใจอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในลักษณะสัมพันธ์จึงอยู่ที่ว่า อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ไม่อาจดำรงอยู่อย่างโดดๆ แยกออกจากหากจากความสัมพันธ์กับชนกลุ่มอื่นๆ กระบวนการก่อสร้างอัตลักษณ์ในบริบทของความ เป็นชาติพันธุ์ จึงไม่อาจแยกออกได้จากความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และโครงสร้างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การเมืองและสัญลักษณ์

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์สามารถกล่าวได้ว่าอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เป็นเครื่องมือสำคัญในการบ่งบอกว่าตัวเราเป็นใครและคนอื่นเหมือนหรือต่างจากเราอย่างไร ซึ่งการนิยามเช่นนี้จึงมีนัยสำคัญของความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการกำหนดพวกอื่น คนอื่น และพวกเรา อันเกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมภายในระหว่างสมาชิกกลุ่มและระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ร่วมกัน ดังนั้นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์จึงสามารถปรับเปลี่ยนและมีการเคลื่อนไหวอย่างมีพลวัต (Dynamic) มากกว่าการหยุดนิ่งหรือการแช่แข็ง โดยขึ้นอยู่กับพื้นที่ บริบทหรือสถานการณ์เฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นว่ายังคงประโยชน์ให้กับสมาชิกกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ อยู่หรือไม่ ฉะนั้นผู้ศึกษาจึงเห็นว่าแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นชาติพันธุ์และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์มีนัยต่อการทำความเข้าใจว่า ความเป็นชาติพันธุ์และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์มีความสัมพันธ์ต่อโครงสร้างอำนาจชุมชนและการเมืองระดับท้องถิ่นอย่างไร และในอีกด้านหนึ่งสถาบันการเมืองระดับท้องถิ่นถูกใช้เป็นทางผ่านเพื่อผลประโยชน์ต่อกลุ่มชาติพันธุ์ในลักษณะ

ใดบ้าง หรือว่าท้ายที่สุดแล้วการกระจายอำนาจผู้ท้องถิ่นด้วยการให้สิทธิแก่พลเมืองได้มีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรงนั้น มีผลให้พรมแดนของความเป็นชาติพันธุ์และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ร่วมนิวเคลออยลงหรือเพิ่มความเข้มข้นในทางการเมืองก็เป็นได้

ความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ (Ethnicity)

เนื่องด้วยลักษณะเฉพาะของพื้นที่ในการศึกษาที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ จึงจำเป็นที่จะต้องเข้าใจความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์เพราะกลุ่มชาติพันธุ์หรือความเป็นชาติพันธุ์ไม่อาจดำรงอยู่หรือนิยามอย่างเป็นเอกเทศแยกจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ได้ เนื่องจากข้อเท็จจริงซึ่งปรากฏว่า กลุ่มชาติพันธุ์ ต่างก็ต้องมีความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นอย่างต่อเนื่อง ทั้งในลักษณะของช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ การแลกเปลี่ยนสินค้า แรงงานและผลประโยชน์ระหว่างกันและอาจถูกส้าทับด้วยความสัมพันธ์แบบเครือข่ายที่เกิดจากการแต่งงานข้ามกลุ่มชาติพันธุ์ ฉะนั้นผู้ศึกษาจึงนำเอากรอบความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ของ Abner Cohen (1969, 1974 อ้างใน สุเทพ สุนทรเกสัช, 2548: 77-98) หรือสิ่งที่สุเทพ สุนทรเกสัช เรียกว่าชาติพันธุ์สัมพันธ์การเมือง มาเป็นแนวทางในการศึกษาลักษณะทางชาติพันธุ์กับการจัดองค์กรและการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์กล่าวคือ ความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์จะปรากฏขึ้นอย่างชัดเจนเมื่อกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐชาติ โดยกลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มต่างก็มีขีดความสามารถในระดับที่ต่างกันจึงทำให้เกิดความลึกลับระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์กล่าวคือ ในขณะที่กลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งพยายามปรับตัวเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของรัฐ โดยยอมสูญเสียอัตลักษณ์บางอย่างของกลุ่ม ในทางตรงกันข้าม กลุ่มชาติพันธุ์อีกกลุ่มหนึ่งก็พยายามธำรงรักษาอัตลักษณ์ของกลุ่มตนไว้พร้อมๆ ไปด้วยกับการสถาปนาความเหนือกว่าในอัตลักษณ์ของกลุ่มตนจนเกินขอบเขตโดยกระทำการผ่าน โครงสร้างอำนาจของรัฐชาติ ด้วยเหตุนี้จึงน่าสนใจว่า กลุ่มชาติพันธุ์ที่ด้อยอำนาจกว่ามีการตอบโต้หรือปรับเปลี่ยนตำแหน่งแห่งที่ของตัวเองเช่นไร

โดยกระบวนการปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นใหม่มี 2 ลักษณะได้แก่ กระบวนการสูญเสียอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (Detribalization) โดยนักวิชาการได้ให้ความเห็นไว้อย่างหลากหลายเช่น นักสังคมวิทยาต่างก็มองว่ากระบวนการดังกล่าวเป็นการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของสถานภาพ (Status) ไปสู่สังคมที่อยู่บนพื้นฐานของข้อตกลงหรือสัญญา (Contract) หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงจากลักษณะของความเป็นชุมชน (Community) ไปสู่ลักษณะของสมาคม (Association) ส่วนนักรัฐศาสตร์กลับมองว่ากระบวนการดังกล่าวเป็นการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย ซึ่งเป็นกระบวนการที่กลุ่มท้องถิ่นหรือกลุ่มประเพณีดั้งเดิม (Local or Traditional Groups)

และกลุ่มสถานภาพต่างๆ (Status Groups) ถูกดึงให้เข้ามารวมกันภายใต้กรอบของสถาบันหรือองค์กรเดียวกัน และผลของการรวมกลุ่มดังกล่าวจะก่อให้เกิดกลุ่มอำนาจที่มีปฏิสัมพันธ์ในรูปแบบใหม่กับกลุ่มชาติพันธุ์เดิม ลักษณะความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นใหม่จะตัดผ่านความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์แบบเดิม โดยสมาชิกภายในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันอาจจะเกิดความขัดแย้งกันในการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจ จนในที่สุดอาจทำให้ความผูกพันทางชาติพันธุ์ที่มีอยู่นั้นค่อยๆ อ่อนกำลังลง อันจะก่อให้เกิดความจงรักภักดีใหม่ที่อยู่เหนือความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมของแต่ละกลุ่ม

และในทางตรงกันข้าม การรวมกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ อาจจะไปสู่กระบวนการรื้อฟื้นหรือการหวนคืนสู่อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (Retribalization) ในแง่ของกระบวนการทางสังคมวัฒนธรรมของการรวมกลุ่มทางการเมืองใหม่ (Political Re-Grouping) ที่เป็นผลมาจากการที่กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ได้มีปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้น ภายใต้บริบทของสถานการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นใหม่และเป็นการรวมกลุ่มทางการเมืองใหม่ที่ไม่ได้มีเป้าหมายเพื่ออนุรักษ์นิยม (Conservatism) หากแต่กระบวนการที่มีพลวัตตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นจากการที่สมาชิกของกลุ่มมีส่วนร่วมในการต่อสู้เพื่อที่จะได้มาซึ่งอำนาจหรือสิทธิพิเศษภายในกรอบระบบการเมืองที่เป็นทางการของรัฐ โดยอาศัยขนบธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยม ตำนาน สัญลักษณ์ และพิธีกรรมที่มีอยู่เป็นพื้นฐานดั้งเดิม กลุ่มชาติพันธุ์จึงมีการจัดตั้งองค์กรทางการเมืองที่มีลักษณะไม่เป็นทางการ (Informal Political Organization) เพื่อใช้ในการต่อสู้ดิ้นรนให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่ม

กระบวนการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะทำให้เราเข้าใจว่า การรวมกลุ่มทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นวิถีทางหนึ่งที่จะก่อให้เกิดกลุ่มผลประโยชน์ (Interest Groups) ที่ไม่เป็นทางการขึ้นมาในสังคม โดยกลุ่มชาติพันธุ์ทางการเมืองได้ก่อกำเนิดมาจาก ตำนานปรัมปรา ที่อธิบายถึงความแตกต่าง (Myths of Distinctiveness) แบบแผนการดำเนินชีวิต ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ พิธีกรรม และการเฉลิมฉลองต่างๆ ด้วยเหตุนี้กลุ่มการเมืองจึงมีความได้เปรียบอย่างมากทางด้านยุทธวิธี (Strategies) ในการดำเนินการเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ของกลุ่ม ทั้งนี้ โคเฮน ยังได้นำเสนอเพิ่มเติมว่า นอกจากสมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์จะมี “สถาบันพื้นฐาน” (Basic Institutions) เช่น ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ลัทธิความเชื่อ หรือพิธีกรรมทางศาสนาแล้ว กลุ่มชาติพันธุ์ยังต้องมีระบบสื่อสารที่จะทำให้สามารถติดต่อกันได้โดยง่าย และมีผลประโยชน์ร่วมกันทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง จึงจะทำให้กลุ่มสามารถบรรลุเป้าประสงค์ของกลุ่มได้ โดยโคเฮนได้เน้นย้ำว่า ความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์เป็นกระบวนการของการใช้พันธกรณีหรือข้อผูกพันทางศีลธรรมและพิธีกรรมจำนวนมาก เพื่อก่อให้เกิดความผูกพันขึ้นในหมู่สมาชิก ฉะนั้น ในการที่จะบรรลุถึงจุดมุ่งหมายทางการเมืองของกลุ่ม จึงขึ้นกับว่า กลุ่มผลประโยชน์ทาง

การเมืองมีสถาบันพื้นฐานรองรับมากน้อยเพียงใด หากมีในปริมาณมากกลุ่มผลประโยชน์ก็จะมีความซับซ้อนมากขึ้นเท่านั้น

แต่อย่างไรก็ตาม การดำเนินการขององค์กรทางการเมืองจะมีประสิทธิภาพหรือไม่ นั้น ยังขึ้นอยู่กับความเป็นเอกภาพทางสังคมและวัฒนธรรมของสมาชิกกลุ่มชาติพันธุ์ทางการเมือง และระบบทางการเมืองที่เป็นทางการของรัฐแต่ละรัฐว่าจะกำหนดขอบเขตและขีดความสามารถของกลุ่มผลประโยชน์หรือกลุ่มทางการเมืองที่ไม่เป็นทางการ มากน้อยเพียงใดอีกด้วยเช่น รัฐใดที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่ยอมรับความหลากหลายทางการเมืองก็จะทำให้การรวมกลุ่มชาติพันธุ์ทางการเมืองเกิดขึ้นได้ ตรงกันข้ามหากรัฐใดมีการปกครองแบบเผด็จการก็จะมีมาตรการและบทลงโทษที่เข้มงวดต่อการรวมกลุ่มชาติพันธุ์ทางการเมือง ลักษณะเช่นนี้จึงทำให้การรวมกลุ่มดังกล่าวแทบจะเกิดขึ้นไม่ได้เลยหรือเป็นเพียงการรวมกลุ่มที่ถูกจำกัดขอบเขตการดำเนินการ

นอกจากนั้นผู้ศึกษาเลือกใช้กรอบแนวคิดจากหนังสือเรื่อง Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Cultural Difference ของ Frederik Barth (1969 อ้างใน ชศ สันตสมบัติ, 2551: 49-50) เป็นแนวคิดในการมองความเป็นชาติพันธุ์ โดยบาร์ท อธิบายแนวคิดเรื่องเส้นขอบเขตอันยืดหยุ่นของความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ว่าเกิดจากการที่สมาชิกในกลุ่มนั้นสามารถที่จะเลือกใช้คุณสมบัติทางวัฒนธรรม (cultural attribute) อย่างใดอย่างหนึ่งที่มีอยู่ ในการนิยามความเป็นตัวตนของตนเอง วัฒนธรรมจึงไม่ใช่แบบแผนปฏิบัติหรือความเชื่ออันเดียว (a culture) ที่สืบทอดต่อเนื่องกันมาแต่โบราณ แต่เป็นพหุวัฒนธรรม (cultures) ที่คนเลือกและปรับเปลี่ยนเพื่อนำมานิยามตนเองและกลุ่ม ขอบเขตหรือความเป็นสมาชิกภาพของกลุ่มชาติพันธุ์จึงเป็นสิ่งที่ซับซ้อน และเปลี่ยนแปลงไปมาได้

บาร์ทมองว่า กลุ่มชาติพันธุ์เป็นสิ่งสร้างทางสังคม (Socially Constructed) และประกอบขึ้นจากปัจเจกบุคคลที่พยายามแสดงตัวตนว่าเขาเป็นใคร โดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็น “ยุทธวิธี” ในการจัดวางตนเองในลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทเงื่อนไขและสถานการณ์ต่างๆ ในบางครั้ง ผู้คนอาจก้าวข้ามพรมแดนทางวัฒนธรรม หากการกระทำดังกล่าวเอื้อประโยชน์หรือช่วยให้เกิดความได้เปรียบพรมแดนและสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมจึงมีนัยสำคัญตรงเท่าที่ยังคงประสิทธิภาพในการเอื้อประโยชน์และเป็นเครื่องมือในการจัดองค์กรและประสานความสัมพันธ์ทางสังคม นอกจากนั้นแล้วบาร์ทยังเสนอว่า เราไม่อาจนิยามความหมายของกลุ่มชาติพันธุ์แบบแก่นสารนิยม ด้วยการระบุถึงคุณลักษณะบางประการ เช่น ภาษา เครื่องแต่งกาย เป็นต้น ในรูปแบบที่แน่นอนตายตัว เพราะสมาชิกของชุมชนอาจเลือกใช้คุณสมบัติบางอย่างในการแสดงตัวตนกับคนกลุ่มหนึ่ง แต่กลับเลือกเน้นคุณลักษณะอีกอย่างหนึ่งในการแสดงตัวตนกับคนอีกกลุ่มหนึ่ง ฉะนั้นจึงทำให้เราไม่สามารถคาดเดา “การเลือกใช้”

สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้วางหน้าด้วยเหตุนี้ บาร์ทจึงเห็นว่าเราควรมองกลุ่มชาติพันธุ์ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดองค์กรทางสังคมหรือการจัดประเภทซึ่งสมาชิกแต่ละคนตีความหมายและแสดงตัวตนไปพร้อมกับการตีความหมายของการแสดงตัวตนของคนอื่นๆ トラバドที่ปัจเจกบุคคลยังคงอ้างการเป็นสมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์ใดชาติพันธุ์หนึ่ง และพร้อมที่จะได้รับการปฏิบัติเยี่ยงสมาชิกของคนกลุ่มนั้นก็ย่อมหมายความว่า บุคคลผู้นั้น ได้แสดงความยึดมั่นผูกพันกับอัตลักษณ์ชุดหนึ่ง

จากการศึกษากรอบแนวคิดของบาร์ทพบว่ามีความคล้ายคลึงกับสิ่งที่ผู้ศึกษาต้องการศึกษาคำว่าคือ ในช่วงเวลาหนึ่งอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการดำรงอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์แบบหนึ่งแต่ในช่วงเวลาหนึ่งก็มีการนิยามที่แตกต่างไปโดยไม่เน้นถึงวัฒนธรรมที่ปรากฏเห็นเป็นหลักเช่น กลุ่มชาติพันธุ์จีนยูนนาน (อดีตทหารจีนคณะชาติ) ที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยก็อ้างความเป็นคนจีนที่อิงแอบกับความเป็นจีนได้วันมากกว่าเงินแผ่นดินใหญ่เพราะอ้างตัวว่าเป็นกลุ่มที่ต่อต้านคอมมิวนิสต์ จึงทำให้สอดคล้องกับผลประโยชน์แห่งชาติของประเทศไทย จึงทำให้คนกลุ่มนี้สามารถอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในรัฐไทย และได้มีการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของกลุ่มให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์แห่งชาติพร้อมๆ กับการธำรงรักษาอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์บางส่วนไว้ และเนื่องจากกลุ่มจีนยูนนาน (อดีตทหารจีนคณะชาติ) ที่อพยพเข้ามาในพื้นที่ที่มีจำนวนประชากรมากกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่อยู่มาก่อนและที่อพยพเข้าพร้อมๆ กัน อีกทั้งด้วยความสัมพันธ์อันดีระหว่างกลุ่มจีนยูนนานและรัฐไทยทำให้กลุ่มชาติพันธุ์กลายเป็นกลุ่มผู้ปกครองที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของรัฐในระดับส่วนภูมิภาคคือการให้มีการเลือกผู้ใหญ่บ้านและกำนันของชุมชน ก็ปรากฏว่าคนกลุ่มนี้มักจะเป็นผู้นำหรือผู้ปกครองมาโดยตลอด จนกระทั่งเมื่อมีการกระจายอำนาจของรัฐสู่ท้องถิ่น โดยการยกระดับสภาตำบลเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลในปีพ.ศ.2540 ก็ปรากฏว่าผู้ที่เป็นปกครองของชุมชนก็มักจะเป็นตัวแทนที่มาจากกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใหญ่กว่าเสมอ จนกระทั่งการเลือกตั้งที่ผ่านมากลับพบว่า มีการแข่งขันกันเพิ่มมากขึ้นในลักษณะตัวแทนของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ และมีการอ้างอิงถึงความเป็นชาติพันธุ์หรือการแสดงออกทางอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่มีการเลื่อนไหล หยิบยืมอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์อื่นที่แข็งแกร่งกว่ามาอ้างอิงเพื่อเข้าสู่การเมือง มีอำนาจทางการเมือง ตลอดจนการถือตนว่าเป็นตัวแทนของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยการตอกย้ำว่า จะทำเพื่อกลุ่มชาติพันธุ์ของตน

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำหรับการทบทวนวรรณกรรมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้แบ่งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

1. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาชนชั้นนำและ โครงสร้างอำนาจชุมชนในสังคมไทย
2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเป็นชาติพันธุ์และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์
3. งานวิจัยเกี่ยวกับกลุ่มอดีตทหารเงินคณะชาติและพื้นที่ที่ทำการศึกษา

1. งานวิจัยเกี่ยวกับชนชั้นนำและโครงสร้างอำนาจชุมชนในสังคมไทย

จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ (2513) ทำการศึกษาเปรียบเทียบบุคคลชั้นนำ โครงสร้างแห่งอำนาจและการเมืองในชุมชนไทยระหว่างเทศบาลสองแห่งในภาคกลาง ซึ่งเป็นการศึกษาเกี่ยวกับ โครงสร้างอำนาจชุมชนอย่างเป็นระบบชิ้นแรกของประเทศไทย โดยผลจากการศึกษาพบว่า ตำแหน่งและความมั่งคั่ง เป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดว่าผู้ใดจะได้รับการเลือกตั้งเป็นนายกเทศบาลและสมาชิกเทศบาล จากลักษณะเช่นนี้จึงทำให้กลุ่มการเมืองในระดับเทศบาลเป็นไปแบบตัวใครตัวมัน ซึ่งต้องการบุคคลที่มีความกว้างขวางและมีอำนาจสูงมากกว่าบุคคลที่มีการศึกษา ท้ายสุดแล้วโครงสร้างอำนาจดังกล่าวจึงแปรผันโดยตรงต่อความมั่นคงและประสิทธิภาพของเทศบาลกล่าวคือ กระบวนการทางการเมืองในระดับเทศบาล มีลักษณะของกลุ่มอำนาจที่สามารถมีการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาทั้งในด้านการรวมกลุ่มและการแตกแยก ทั้งนี้โดยขึ้นอยู่กับผลประโยชน์เป็นหลัก ด้วยเหตุนี้สัมพันธภาพภายในกลุ่มและสัมพันธภาพระหว่างกลุ่ม จึงเป็นกุญแจสำคัญที่จะกำหนดการเมืองในระดับเทศบาล

จะเห็นได้ว่างานวิจัยของจักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ มีความสำคัญต่อการศึกษาในครั้งนี้กล่าวคือเป็นการศึกษาที่นำเสนอถึงสภาพปัญหาการบริหารงาน ประสิทธิภาพ และความมั่นคงของเทศบาลที่ไม่สามารถทำความเข้าใจหรือแก้ไขปัญหาทางด้านเทคนิคหรือด้านกฎหมายเท่านั้น ผู้ศึกษาเห็นด้วยกับจักรกฤษณ์ที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ของบุคคลในชุมชนที่มีผลต่อพฤติกรรมของบุคคลหรือโครงสร้างอำนาจที่ผลต่อการเมืองระดับท้องถิ่น แต่ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษามีระดับของการวิเคราะห์ที่ต่างจากงานของจักรกฤษณ์คือต้องการศึกษาความสัมพันธ์ของ โครงสร้างอำนาจชุมชนต่อการเมืองระดับท้องถิ่นในระดับชุมชนหรือองค์การบริหารส่วนตำบลเท่านั้น

สมชัย รักวิจิตร (2514) ศึกษาความเป็นผู้นำจากหมู่บ้าน 9 แห่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อทราบลักษณะโครงสร้างผู้นำในหมู่บ้าน, ความแตกต่างระหว่างผู้นำกับประชาชน และเพื่อศึกษาระบบค่านิยม อุดมการณ์ ความคิดทางการเมือง ความมั่นคงปลอดภัยและทัศนคติของผู้นำต่อคอมมิวนิสต์และเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตลอดจนพิจารณาถึงขีดความสามารถของผู้นำในการพัฒนาและการรักษาความมั่นคง โดยปรากฏการศึกษาครั้งนี้ ผู้นำคนสำคัญของชุมชนก็คือ บุคคลที่อยู่ในตำแหน่งที่มาจากการเลือกตั้งและมาจากระบบราชการ ซึ่งเป็นผู้ที่มีการศึกษาดีหรือมีความมั่งคั่ง อีกนัยหนึ่งหมายความว่า ตำแหน่ง ทรัพย์สิน และการศึกษาคือ คุณสมบัติที่สำคัญของผู้นำ และคุณสมบัติอื่นที่มีความสำคัญรองลงไปได้แก่ อายุ ประสบการณ์นอกหมู่บ้าน การศึกษาอบรม การยึดมั่นในศาสนา เป็นต้น

ระดม วงษ์น้อย (1980) ศึกษาผู้นำทางความคิดเห็นและชนชั้นนำในชนบทไทยเปรียบเทียบหมู่บ้านชนบทสองแห่งในพื้นที่ภาคเหนือและภาคกลาง โดยใช้แนวคิดเรื่องผู้นำทางความคิดเห็น (Opinion Leadership) และชนชั้นนำ (Elite) มาเป็นกรอบในการค้นหาว่า ผู้นำทั้งสองประเภทนี้เป็นคนกลุ่มเดียวกันหรือไม่ จากการศึกษาปรากฏว่า “ถ้ามองจากตัวบุคคลที่ได้รับการระบุว่าเป็นชนชั้นนำพบว่าชนชั้นนำและผู้นำทางความคิดแทบจะเป็นบุคคลกลุ่มเดียวกัน” โดยที่ชนชั้นนำเกือบทุกคนจะเป็นผู้นำทางความคิดด้วย ในทางตรงกันข้าม ผู้นำทางความคิดบางส่วนเท่านั้นที่จะเป็นชนชั้นนำ และผลการศึกษายังชี้ว่า หากชุมชนมีความเจริญมากเท่าใดก็มีแนวโน้มที่ชนชั้นนำทั้งสองประเภทจะมีความแตกต่างกันมากขึ้นเท่านั้น และการมีตำแหน่งและการเคยมีตำแหน่งของบุคคลในชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้บุคคลได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้นำทางความคิดและชนชั้นนำ นอกจากนั้นแล้ว ตำแหน่งและรายได้ เป็นตัวแปรที่อธิบายความแตกต่างระหว่างชนชั้นนำและบุคคลที่ไม่ใช่ชนชั้นนำได้ดีที่สุด

จากงานวิจัยของสมชัย รักวิจิตรและระดม วงษ์น้อย จะพบว่างานวิจัยทั้งสองชิ้นมีความคล้ายคลึงกันกล่าวคือเป็นงานวิจัยที่เน้นศึกษาเฉพาะคุณลักษณะของชนชั้นนำในชุมชนหรือความแตกต่างระหว่างชนชั้นนำกับประชาชนเป็นหลัก และมีข้อค้นพบร่วมกันว่า ชนชั้นนำมักจะเป็นบุคคลที่มีตำแหน่งทั้งที่มาจาก การเลือกตั้งและมาจากระบบราชการ เป็นผู้ที่มีทรัพย์สิน มีรายได้ และมีการศึกษา และงานวิจัยของทั้งสองท่านนี้ก็มีความแตกต่างกันในแนวทางของการศึกษาและพื้นที่ที่ทำการศึกษา โดยงานวิจัยของระดม วงษ์น้อย เป็นการศึกษาถึงคุณสมบัติของชนชั้นนำ และมุ่งค้นหาว่าชนชั้นนำและผู้นำทางความคิดเป็นกลุ่มเดียวกันหรือไม่ แต่ผลการศึกษาของระดม วงษ์น้อย ก็ไม่ได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญ of บุคคลทั้งสองกลุ่มนี้ว่ามีบทบาทอย่างไรในชุมชน อย่างไรก็ตามงานวิจัยชิ้นนี้ก็มีความสำคัญต่อการศึกษาค้นคว้า เพราะสะท้อนให้เห็นว่า ชนชั้นนำมีความสำคัญในฐานะผู้นำทางความคิดของชุมชน ซึ่ง

มีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดความเป็นไปของชุมชน หรือมีอิทธิพลในการกำหนดพฤติกรรมของประชาชน ส่วนงานวิจัยของสมชัย รักจิตร มุ่งศึกษาเฉพาะคุณลักษณะหรือคุณสมบัติที่สำคัญของผู้นำ และผลการศึกษาก็มิได้มีการนำเสนออย่างชัดเจนว่า บุคคลใดเป็นชนชั้นนำหรือเป็นผู้นำ และมีบทบาทในการตัดสินใจของชุมชนอย่างไร ทั้งนี้อาจด้วยข้อจำกัดในด้านของขอบเขตพื้นที่และเนื้อหาที่กว้างขวางมากเกินไป

นลินี ตันธนุฑิตย์ (2525) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจในชนบทไทย เปรียบเทียบระหว่างหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาของรัฐและหมู่บ้านที่ไม่มีโครงการพัฒนา เพื่ออธิบายการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจในชนบทอันเป็นผลมาจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ซึ่งผลจากการศึกษาสรุปได้ว่า ทั้งหมู่บ้านที่มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและไม่มีมีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจต่างก็มีลักษณะการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างอำนาจที่คล้ายคลึงกันเพราะหมู่บ้านที่ไม่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจต่างก็ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาเศรษฐกิจของหมู่บ้านใกล้เคียงกันกล่าวคือ ผู้นำใหม่ ซึ่งเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจจะเข้ามาแทนที่ผู้นำเก่า ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดการแข่งขันทางอำนาจระหว่างผู้นำเก่าและผู้นำใหม่ต่างก็มุ่งรักษาอำนาจของตนเอาไว้ โดยที่ผู้นำเก่าจะจำกัดบทบาทหรือมีขอบเขตเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่เกิดจากปัจจัยภายในหมู่บ้านและส่วนผู้นำใหม่ก็จะมึบทบาทในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่เกิดจากปัจจัยภายนอกหมู่บ้านเท่านั้น

นอกจากนี้ผลการศึกษายังปรากฏว่า บุคคลที่จะได้รับการยอมรับจากชาวบ้านจะต้องเป็นบุคคลที่น่าไว้วางใจ มีความคิดริเริ่ม เคยติดต่อกับโลกภายนอก และเป็นผู้ที่มีความมั่งคั่งซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด และในด้านของความขัดแย้งระหว่างผู้นำเก่าและผู้นำใหม่ในหมู่บ้านเป็นความขัดแย้งที่สามารถประนีประนอมกันได้ ส่วนความขัดแย้งระหว่างผู้นำใหม่กับชาวบ้านก็เป็นความขัดแย้งที่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เพราะความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำใหม่กับชาวบ้านเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่ได้มีพันธะสัญญา ชาวบ้านจึงไม่จำเป็นต้องผูกขาดผู้อุปถัมภ์และสามารถหาผู้อุปถัมภ์อื่นภายนอกหมู่บ้านได้

ชาติชาย ณ เชียงใหม่ (2526) ทำการศึกษาเปรียบเทียบลักษณะ โครงสร้างและบทบาทหน้าที่ของกลุ่มการเมืองในหมู่บ้านสองแห่งในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีลักษณะสภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองที่แตกต่างกัน ผลการศึกษาพบว่า ทั้งสองหมู่บ้านจะประกอบด้วยกลุ่มการเมืองสองกลุ่มใหญ่ ได้แก่ กลุ่มของเจ้าของที่ดินรายใหญ่ พ่อค้าที่ร่ำรวยและผู้บริหารของหมู่บ้านที่มีอิทธิพลในการรักษาสถานภาพและผลประโยชน์ของกลุ่ม และกลุ่มต่อต้านซึ่งประกอบด้วย บุคคลที่ย้ายเข้ามาในหมู่บ้าน และคนที่มีความทะเยอทะยาน ซึ่งพยายามแสวงหาอำนาจและผลประโยชน์แข่งขันกับกลุ่มของผู้มีอิทธิพล โดยการแข่งขันแย่งชิงผลประโยชน์และเกียรติภูมิ เป็นปัจจัยพื้นฐานของการเกิดขึ้นของกลุ่ม

การเมือง และโครงสร้างความสัมพันธ์ภายในกลุ่มประกอบด้วย ผู้นำ แกนนำและผู้ติดตาม โดยความสัมพันธ์ในเชิงการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้นำกับผู้ติดตามจะอยู่ในลักษณะที่ไม่เท่าเทียมภายใต้ระบบอุปถัมภ์ ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับแกนนำกลุ่มจะมีลักษณะที่เท่าเทียมกันและไม่เทียมกัน โดยผู้นำจะเป็นผู้จัดการเกี่ยวกับผลประโยชน์ ตลอดจนการวางกลยุทธ์ของกลุ่มและการสรรหาผู้ติดตาม จากลักษณะกลุ่มการเมืองเช่นนี้จึงทำให้โครงสร้างทางการเมืองของหมู่บ้านมีลักษณะเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงมากกว่าหยุดนิ่ง ซึ่งลักษณะการเคลื่อนไหวนี้เกิดจากกลุ่มที่มีอำนาจน้อยกว่าพยายามแสวงหาอำนาจเพิ่มขึ้นและทำลายกลุ่มที่เข้มแข็งกว่า ทั้งนี้กลุ่มต่อต้านจะได้อำนาจก็ต่อเมื่อมีการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างสังคมของหมู่บ้าน และความไม่เท่าเทียมทางสังคมและเศรษฐกิจระหว่างกลุ่มการเมืองต่างๆจะเป็นพลังผลักดันให้การเมืองในหมู่บ้านดำเนินต่อไป

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าทั้งสองหมู่บ้านจะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันดังที่กล่าวในข้างต้นแล้ว แต่ในแง่ของกลวิธีทางการเมืองที่ใช้ในการแข่งขันกลับมีลักษณะที่ตรงกันข้ามกันกล่าวคือการแสดงออกของพฤติกรรมทางการเมืองของกลุ่มการเมืองในแต่ละหมู่บ้านจะต่างกัน โดยหมู่บ้านที่มีลักษณะข่ายทางสังคมที่แนบแน่นใกล้ชิดกัน และความขัดแย้งส่วนใหญ่เกิดจากการแย่งชิงผลประโยชน์หรือทรัพยากรที่ได้รับจากภายนอก ภายใต้การสร้างเงื่อนไขจากภายใน จึงทำให้ความขัดแย้งดังกล่าวมีลักษณะของความรุนแรงไม่มากนัก เป็นการตอบโต้แบบลับหลังและเจรจาต่อรองเท่านั้น สำหรับหมู่บ้านที่มีลักษณะข่ายทางสังคมที่หลวม ไม่ใกล้ชิดกัน และความขัดแย้งเกิดจากการแย่งชิงผลประโยชน์ที่มีอยู่ภายในหมู่บ้าน จะส่งผลให้ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มการเมืองในหมู่บ้านมีความรุนแรงและเป็นลักษณะของการเผชิญหน้ากัน โดยตรงซึ่งต่างฝ่ายต่างพยายามเอาชนะฝ่ายตรงข้าม กล่าวโดยสรุปงานวิจัยชิ้นนี้ได้ชี้ให้เห็นว่ารูปแบบของข่ายทางสังคมของบุคคลที่ต่างกันจะนำไปสู่รูปแบบของกลุ่มการเมืองที่แตกต่างกันและรูปแบบของโครงข่ายทางสังคมของหมู่บ้านที่ต่างกันจะก่อให้เกิดบรรยากาศของความขัดแย้งและพฤติกรรมทางการเมืองในหมู่บ้านที่ต่างกันไปด้วย

จากงานวิจัยของนลินี ต้นธูวณิชย์และชาติชาย ณ เชียงใหม่ เป็นงานวิจัยที่ให้ภาพโครงสร้างอำนาจในชนบทที่มีลักษณะของการเป็นพันธมิตรทางการเมืองหรือกลุ่มฝักฝ่าย กลุ่มการเมืองมีการแบ่งพรรคแบ่งพวก มีการแข่งขัน ต่อสู้แย่งชิงอำนาจในชุมชน โดยผู้ศึกษาเห็นด้วยกับลักษณะดังกล่าวเพราะเป็นการให้ภาพของชุมชนที่แท้จริง ชุมชนที่มีการเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลง ไม่ได้หยุดนิ่ง ทั้งนี้งานวิจัยทั้งสองชิ้นต่างก็มีประเด็นที่คล้ายคลึงและแตกต่างกัน รวมทั้งมีประเด็นที่ผู้ศึกษามีความคิดเห็นขัดแย้งกับงานวิจัยดังกล่าวคือ งานวิจัยของนลินีและชาติชาย ต่างก็นำเสนอถึงการแบ่งฝักฝ่าย เป็นกลุ่มการเมืองที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในชุมชน ซึ่งนลินีแบ่งออกเป็นสองกลุ่มคือ กลุ่มผู้นำใหม่และผู้นำเก่า

โดยผู้นำเก่าจะถูกแทนที่ด้วยผู้นำใหม่ ซึ่งเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจและมีการแข่งขันทางอำนาจ ผู้นำเก่าจะถูกจำกัดบทบาทอยู่เฉพาะเรื่องที่เกิดจากปัญหาภายในเท่านั้น ส่วนชาติชายแบ่งกลุ่มฝักฝ่ายออกเป็นสองกลุ่มเช่นกันคือ กลุ่มของเจ้าของที่ดินรายใหญ่ พ่อค้าที่ร่ำรวยและกลุ่มต่อต้านที่ย้ายเข้ามาอยู่ใหม่ โดยการแบ่งกลุ่มฝักฝ่ายออกเป็นสองกลุ่มนี้ก็มีความสอดคล้องกับการศึกษาครั้งนี้ ที่สามารถแบ่งออกเป็นกลุ่มอำนาจเก่าคือ ชนชั้นนำเก่า และกลุ่มอำนาจใหม่ ที่เกิดจากการรวมตัวกันของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ

และผู้ศึกษามีความเห็นตรงกันข้ามกับงานวิจัยของนลินีที่ให้ความสำคัญกับปัจจัยการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจในชุมชนเท่านั้น เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ พื้นที่ที่ทำการศึกษานั้นไม่สามารถพิจารณาปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจเฉพาะปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจเท่านั้น ปัจจัยทางการเมือง ทั้งการเมืองภายในประเทศและภายนอกประเทศ และปัจจัยทางด้านสังคมและวัฒนธรรมต่างๆ มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจในชุมชน นอกจากนั้นแล้วผู้ศึกษายังเห็นต่างจากนลินีที่ได้นำเสนอว่า ผู้นำใหม่ ก็คือ ผู้นำทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นการให้ภาพที่คับแคบเกินไปเพราะในความเป็นจริงแล้ว ผู้นำใหม่อาจจะประกอบไปด้วย ผู้นำที่เป็นปัญญาชน ผู้นำกลุ่มชาติพันธุ์หรือผู้นำกลุ่มศาสนา และงานวิจัยของนลินี ก็มีความแตกต่างจากงานวิจัยของชาติชายกล่าวคือ งานวิจัยของชาติชาย เสนอภาพของการแข่งขันทางอำนาจของกลุ่มการเมืองในชุมชนที่ชัดเจนกว่า นอกจากนั้นแล้วชายชาติยังศึกษาถึงโครงสร้างขององค์การทางการเมืองของกลุ่ม ปัจจัยพื้นฐานของการเกิดกลุ่มการเมือง และความสัมพันธ์ภายในกลุ่มการเมืองภายใต้ระบบอุปถัมภ์ ตลอดจนการแสดงออกของพฤติกรรมทางการเมืองของแต่ละกลุ่มการเมืองในชุมชน ทั้งการแสดงออกอย่างเปิดเผยและไม่เปิดเผย แต่งานทั้งสองชิ้นก็มีแนวทางการวิเคราะห์ที่คล้ายคลึงกัน โดยให้ความสำคัญกับระบบอุปถัมภ์ที่แทรกตัวอยู่ในความสัมพันธ์ของชุมชน ซึ่งแนวทางดังกล่าวมีประโยชน์ต่อแนวทางในการศึกษาครั้งนี้ ที่ให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ที่มีผลต่อโครงสร้างอำนาจชุมชน และส่งผลกระทบต่อการเมืองระดับท้องถิ่น

สมจิต ปัญญาศักดิ์ (2528) ได้ศึกษาชนชั้นนำ อำนาจและโครงสร้างอำนาจชุมชน เปรียบเทียบสองหมู่บ้านในชนบทภาคเหนือ ผลจากการศึกษาพบว่า การดำรงตำแหน่ง (ตำแหน่งทางการเมืองและตำแหน่งทางสังคม) ความร่ำรวย การเคยผ่านการอบรม อายุ การศึกษา การเคยดำรงตำแหน่งและประวัติพฤติกรรมส่วนบุคคล (Historical Records) คือคุณสมบัติที่แตกต่างกันระหว่างชนชั้นนำและประชาชน และยังเป็นคุณสมบัติสำคัญที่กำหนดว่าใครคือชนชั้นนำของชุมชน สำหรับความสัมพันธ์ในกลุ่มชนชั้นนำพบว่า ด้วยลักษณะของสังคมแบบชวาณา จึงทำให้ชนชั้นนำในระดับหมู่บ้านมีความรู้จักสนิทสนมคุ้นเคยกันดี ส่วนการตัดสินใจในกิจกรรมของชุมชนปรากฏว่า ชนชั้นนำระดับสูงจะมีความสัมพันธ์กัน

มากกว่าชนชั้นนำระดับต่ำ อีกนัยหนึ่งก็คือการตัดสินใจในชุมชนจะเกิดจากชนชั้นนำระดับสูงหรือความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นนำระดับสูง ซึ่งจะกระทำผ่าน โครงข่ายความสัมพันธ์ส่วนตัวของชนชั้นนำแต่ละคน

สำหรับผลการศึกษาเปรียบเทียบในแง่โครงสร้างอำนาจปรากฏว่าทั้งสองหมู่บ้านมีลักษณะโครงสร้างอำนาจชุมชนแบบปิรามิด (Pyramid) ที่ผูกขาดอำนาจโดยชนชั้นนำจำนวนน้อยและเป็นผู้ตัดสินใจในกิจกรรมที่สำคัญๆของชุมชน แต่มีความต่างกันในหมู่บ้านที่มีระดับการพัฒนาที่สูงกว่าจะพบว่า ชนชั้นนำที่มีอำนาจมากที่สุดคือ ชนชั้นนำที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี ส่วนหมู่บ้านที่มีระดับการพัฒนาที่ด้อยกว่าจะปรากฏ ชนชั้นนำที่ดำรงตำแหน่งคือ ผู้มีอำนาจตัดสินใจมากที่สุด และนอกจากนี้ผลการศึกษาพบว่า ปัจจุบันชุมชนระดับหมู่บ้านมีแนวโน้มของความขัดแย้งระหว่างชนชั้นนำและประชาชนสูงขึ้น โดยเฉพาะชุมชนที่มีชนชั้นนำจำนวนน้อยที่มีอำนาจตัดสินใจ ซึ่งชนชั้นนำเหล่านี้มีฐานอำนาจที่แตกต่างกันคือ มีฐานอำนาจมาจากการและฐานอำนาจมาจากประชาชน เพราะหากเกิดความขัดแย้งในชุมชนเช่น ปัญหาการคอร์ปชั่น ประชาชนเลือกที่จะให้การสนับสนุนชนชั้นนำที่ไม่เป็นทางการมากกว่า แต่อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งในระดับหมู่บ้านก็ไม่มีแนวโน้มไปสู่ความรุนแรงเนื่องจากสภาพสังคมชนบทมีลักษณะของการประนีประนอมและมีความใกล้ชิดกัน

ตรีสมภพ จิตรภรณ์ศรี (2529) ศึกษาเปรียบเทียบชนชั้นนำ โครงสร้างอำนาจชุมชนและทัศนคติทางการเมืองเฉพาะหมู่บ้านสองแห่งที่ตั้งอยู่ในโครงการพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ ผลจากการศึกษาชุมชนทั้งสองแห่งปรากฏว่า หากพิจารณาจากตัวแปรทางสังคม เศรษฐกิจและจิตวิทยาของประชาชนในชุมชนจะให้ภาพตัวแบบของโครงสร้างอำนาจชุมชนที่แตกต่างกันกล่าวคือ ในชุมชนทุ่งกุลาร้องไห้ ซึ่งเป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก มีสภาพสังคมค่อนข้างปิด และมีความสัมพันธ์ทางสังคมที่เน้นระบบเครือญาติและระบบอาวุโส จากลักษณะสังคมเช่นนี้ทำให้ การดำรงตำแหน่งและอายุหรือความอาวุโส เป็นคุณสมบัติที่สำคัญของชนชั้นนำ และระบบความสัมพันธ์ทางอำนาจมีลักษณะการรวมศูนย์ในกลุ่มเครือญาติ ซึ่งมีกรอบของระบบความเชื่อทางการเมืองที่แข็งเพราะความรู้สึกมีสมรรถนะทางการเมืองสูง และชนชั้นนำมีความเชื่อมั่นในศักยภาพทางการเมืองมากกว่าประชาชน และความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อประชาธิปไตยกับความรู้สึกมีสมรรถนะทางการเมืองมีระดับสูง ตัวแบบโครงสร้างอำนาจชุมชนเช่นนี้ผู้ศึกษาเรียกว่าเป็นระบบชนชั้นนำแบบประชาธิปไตยในขั้นเริ่มต้น (Simple-Democratic Elitism)

และตัวแบบโครงสร้างอำนาจชุมชนที่ผู้ศึกษาเรียกว่าระบบชนชั้นนำแบบไร้เสถียรภาพ (Unstable Power Elitism) เป็นตัวแบบที่ปรากฏในหมู่บ้านคอนมุล ซึ่งเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ มีความเจริญทางวัตถุ และเปิดรับความเปลี่ยนแปลงจากภายนอกมากกว่า มีลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมแบบเครือข่ายดิหละหลวม ทำให้ การดำรงตำแหน่งสำคัญในหมู่บ้านและการมีระดับรายได้ที่สูง เป็นจุดเด่นที่ทำให้ชนชั้นนำแตกต่างจากประชาชน ด้วยลักษณะเช่นนี้จึงทำให้ระบบความสัมพันธ์ทางอำนาจมีลักษณะกึ่งรวมศูนย์แข่งขันในกลุ่มชนชั้นนำ มีกรอบของระบบความเชื่อทางการเมืองในระดับพอสมควรแต่ไม่เท่าชุมชนแรก และมีความรู้สึกมีสมรรถนะทางการเมืองไม่สูงมากและมีทัศนคติหรือความรู้สึกมีสมรรถนะทางการเมืองที่ไม่แตกต่างกันระหว่างประชาชนและชนชั้นนำ

นิคม สุวรรณรุ่งเรือง (2531) ทำการศึกษาชนชั้นนำและโครงสร้างอำนาจชุมชนชาวไทยมุสลิมสองแห่งในจังหวัดปัตตานีได้แก่ ชุมชนคาโต๊ะ (ชุมชนชาวไทยมุสลิมที่กำลังพัฒนา) และชุมชนกรือเซะ (ชุมชนชาวไทยมุสลิมที่พัฒนาแล้ว) ผลการศึกษาปรากฏว่า แหล่งที่มาของอำนาจของชนชั้นนำในชุมชนสองแห่งได้มาจากระบบราชการและบทบัญญัติของศาสนา ระบบความเชื่อของศาสนาอิสลาม โดยบุคคลที่ได้รับการยอมรับเป็นชนชั้นนำสำคัญที่สุดของชุมชนคาโต๊ะ (กำลังพัฒนา) คือ โต๊ะอิหม่าม และในชุมชนกรือเซะ (พัฒนาแล้ว) ผู้ใหญ่บ้านคือบุคคลที่ได้รับการยอมรับมากที่สุด ส่วนในด้านของคุณสมบัติของชนชั้นนำในชุมชนทั้งสองแห่งไม่มีความแตกต่างกันกล่าวคือ การดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือการดำรงตำแหน่งผู้นำศาสนา เป็นคุณสมบัติที่สำคัญที่สุดต่อการยอมรับเป็นชนชั้นนำ

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างกลุ่มชนชั้นนำทั้งในชุมชนคาโต๊ะและชุมชนกรือเซะ พบว่ามีความคล้ายคลึงกันกล่าวคือ ชนชั้นนำระดับสูงจะมีความสัมพันธ์กันอย่างเหนียวแน่นมากกว่า ความสัมพันธ์ของบุคคลที่เป็นชนชั้นนำระดับต่ำ จากความสัมพันธ์เชิงอำนาจดังกล่าวนี้เอง จึงทำให้เกิดความสัมพันธ์เชื่อมโยง การรวมกลุ่มของบุคคลชั้นนำในการตัดสินใจในนโยบายหรือกิจกรรมของชุมชน โดยที่ชนชั้นนำระดับสูงที่มีจำนวนน้อยจะเป็นกลุ่มที่มีอำนาจตัดสินใจในนโยบายและกิจกรรมของชุมชน ส่วนชนชั้นนำระดับต่ำจะเป็นผู้ร่วมให้การสนับสนุนการตัดสินใจและร่วมปฏิบัติงานตามการตัดสินใจของผู้นำระดับสูง และนอกจากนั้นแล้วชนชั้นนำระดับต่ำมักจะให้ความสำคัญกับชนชั้นนำระดับสูงมากกว่าชนชั้นนำระดับต่ำด้วยตนเอง

อย่างไรก็ตามแม้ว่าอำนาจการตัดสินใจในนโยบายหรือกิจกรรมของชุมชนจะขึ้นอยู่กับชนชั้นนำระดับสูง แต่ทว่า ชนชั้นนำระดับสูงบุคคลใดจะเป็นผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจในแต่ละครั้งนั้น ขึ้นอยู่กับประเด็นของกิจกรรมนั้นๆ เป็นกิจกรรมหรือนโยบายเกี่ยวกับเรื่องใด เช่น หากเป็นนโยบายหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน บุคคลที่มีบทบาทสูงสุดคือกำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน ส่วนถ้าเป็น

นโยบายหรือกิจกรรมทางศาสนา โต้ะอิหม่ามและโต้ะกอเต็บคือบุคคลที่มีบทบาทมากที่สุดใน การตัดสินใจ หรือหมายความว่า อำนาจการตัดสินใจของชุมชนจะผูกขาดอยู่เฉพาะในกลุ่มคนจำนวนน้อยที่ เป็นชนชั้นนำของชุมชนเท่านั้น โดยเฉพาะในกลุ่มชนชั้นนำระดับสูง ส่วนชนชั้นนำระดับต่ำนั้นมีส่วน ร่วมในการตัดสินใจเช่นกัน แต่อยู่ในระดับที่ต่ำกว่าชนชั้นนำระดับสูง และประชาชนมีส่วนร่วมน้อย มากหรือแทบจะไม่มีเลย ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่า ในชุมชนที่กำลังพัฒนาและชุมชนที่พัฒนาแล้ว ต่างก็มี ลักษณะ โครงสร้างอำนาจชุมชนแบบปิรามิด (Pyramid) โดยมีบุคคลจำนวนน้อยที่มีคุณสมบัติ พิเศษเหนือกว่าบุคคลอื่นจะได้รับการยอมรับให้เป็นชนชั้นนำของชุมชน และชนชั้นนำระดับสูงจะเป็น กลุ่มที่ผูกขาดอำนาจการตัดสินใจของชุมชนไว้เพียงกลุ่มเดียว โดยชนชั้นนำที่มีบทบาทสูงที่สุดในการ ตัดสินใจในแต่ละครั้งนั้นจะขึ้นอยู่กับประเภทของนโยบายหรือกิจกรรมนั้นๆ

จากงานวิจัยของสมจิต ปัญญาศักดิ์, ศรีสมภพ จิตภิรมย์ศรีและนิคมสุวรรณรุ่งเรือง สามารถสรุปได้ ว่าเป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นถึงโครงสร้างอำนาจชุมชน คุณลักษณะของชนชั้นนำ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ระหว่างชนชั้นนำ และความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชนชั้นนำกับประชาชน ตลอดจนความมี สมรรถนะทางการเมืองของชนชั้นนำกล่าวคือ งานวิจัยของสมจิต ปัญญาศักดิ์ ให้ความสำคัญกับประวัติ พุทธกรรมส่วนบุคคล (Historical Records) ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ปรากฏในงานวิจัยชิ้นอื่นๆ ซึ่งผู้ศึกษามี ความเห็นพ้องกับสมจิต เพราะเชื่อว่า การได้รับการยอมรับจากประชาชน ไม่ใช่เป็นเพราะการมีตำแหน่ง หรือการมีทรัพย์สินเงินทองเท่านั้น เพราะประชาชนไม่ได้อยู่ในสภาพโง่ จน เจ็บ จนไม่สามารถแยกแยะ ได้ อีกทั้งสังคมในระดับชุมชนที่ไม่กว้างขวางนักจึงทำให้ประชาชนสามารถรู้จักคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี ถึงพฤติกรรมของชนชั้นนำ สมจิต ปัญญาศักดิ์ยังแบ่งชนชั้นนำออกเป็นชนชั้นนำระดับสูงและชนชั้นนำ ระดับต่ำโดยชนชั้นนำระดับสูงจะมีความสัมพันธ์กันมากกว่าชนชั้นนำระดับต่ำและมีบทบาทสำคัญใน การตัดสินใจของชุมชน ซึ่งก็สอดคล้องกับผลการวิจัยของนิคม สุวรรณรุ่งเรือง แต่นิคมก็มีความเห็นต่าง จากสมจิตกล่าวคือ แม้ว่าอำนาจการตัดสินใจในนโยบายต่างๆของชุมชนจะขึ้นอยู่กับชนชั้นนำระดับสูง แต่ชนชั้นระดับสูงก็จะมีอำนาจการตัดสินใจในบางเรื่องบางประเด็นเท่านั้นเช่น หากเป็นเรื่องเกี่ยวกับ ศาสนา ผู้ที่มีบทบาทสูงสุดก็คือ โต้ะอิหม่ามและโต้ะกอเต็บ ส่วนเรื่องการพัฒนาชุมชนก็เป็นหน้าที่ของ กำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน โดยสรุปทั้งสมจิต ปัญญาศักดิ์และนิคม สุวรรณรุ่งเรืองต่างเห็นร่วมกันว่า โครงสร้างอำนาจในชุมชนไม่ว่าจะเป็นชุมชนชาวไทยหรือชุมชนมุสลิมต่างก็มีลักษณะ โครงสร้าง อำนาจแบบปิรามิด สำหรับงานวิจัยของศรีสมภพ จิตภิรมย์ศรีเป็นงานวิจัยที่คล้ายคลึงกับงานของสม จิต ปัญญาศักดิ์และนิคม สุวรรณรุ่งเรือง แต่มีแนวทางการศึกษาที่ต่างกันกล่าวคือ ศรีสมภพ นอกจากจะ

ทำการศึกษาคูณลักษณะของชนชั้นนำในชุมชน และยังสามารถศึกษาเปรียบเทียบความรู้สึกมีสมรรถนะทางการเมืองระหว่างชนชั้นนำและประชาชน โดยให้ความสำคัญกับตัวแปรทางด้านจิตวิทยา

และผู้ศึกษามีความเห็นสอดคล้องกับศรีสมภพ จิตรภักย์ศรีต่อประเด็นที่ว่า หมู่บ้านที่มีความเจริญและเปิดรับการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก จะทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมแบบเครือญาติหละหลวมไป และชนชั้นนำมีความแตกต่างจากมวลชนอย่างชัดเจน แต่ผู้ศึกษาก็ยังคงเชื่อว่าความสัมพันธ์แบบเครือญาติยังคงมีอิทธิพลอยู่มากในชุมชนสังคมไทย นอกจากนั้นแล้วผู้ศึกษายังมีความเห็นขัดแย้งกับสิ่งที่ศรีสมภพเสนอว่า ลักษณะดังกล่าวจะส่งผลทำให้ความสัมพันธ์ทางอำนาจในชุมชนมีลักษณะที่รวมศูนย์แข่งขันในกลุ่มชนชั้นนำ เพราะผู้ศึกษามองว่า การเปลี่ยนแปลงของชุมชนจากปัจจัยภายนอกนั้น มีผลทำให้มวลชนมีโอกาสทางการศึกษา การประกอบอาชีพ เลื่อนสถานภาพของตนให้สูงขึ้น ซึ่งนั่นหมายความว่าความแตกต่างระหว่างชนชั้นนำและมวลชนจะต้องลดน้อยลง และมวลชนจะตระหนักถึงสมรรถภาพทางการเมืองของตนมากขึ้นและจะมีบทบาททางการเมืองหรือการตัดสินใจต่างๆของชุมชน ทั้งทางตรงและทางอ้อมมากขึ้น ไม่ใช่เป็นเพียงผู้รับคำสั่งและปฏิบัติตามชนชั้นนำเท่านั้น ฉะนั้น การศึกษาครั้งนี้จึงต่างจากงานวิจัยของศรีสมภพ โดยผู้ศึกษาจะให้ความสำคัญกับทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจในชุมชน และส่งผลต่อพลวัตของโครงสร้างอำนาจชุมชนและมีความสัมพันธ์ต่อการเมืองระดับท้องถิ่น

พิชาย รัตนดิลล ฤกษ์เกิด (2533) ศึกษาโครงสร้างอำนาจและภาวะความเป็นชนชั้นนำในหมู่บ้านชนบทของไทยซึ่งพบว่า แหล่งที่มาของอำนาจของกลุ่มชนชั้นนำจะมาจากทั้งปัจจัยภายในคือ จำนวนสมัครพรรคพวก ปัจจัยสื่อกลางคือ ลักษณะของอาชีพ การรับข่าวสารและปัจจัยภายนอกคือ จำนวนโครงการที่ขอสำเร็จและการดำรงตำแหน่งที่เป็นทางการ ส่วนข้อค้นพบเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจและพลวัตของโครงสร้างอำนาจในชุมชนทั้งสองแห่งปรากฏดังนี้ หมู่บ้านดั้งเดิม โครงสร้างอำนาจในองค์กรรวมมีลักษณะที่เกิดจากการประสานระหว่างโครงสร้างอำนาจแบบเครือญาติ แบบอุปถัมภ์และแบบฝักฝ่าย โดยมีลักษณะของพลวัตที่เริ่มจากโครงสร้างอำนาจแบบเครือญาติซึ่งจะมีการกระจายอำนาจของหัวหน้ากลุ่มตระกูลต่างๆในชุมชน จากนั้นแล้วก็เริ่มผันแปรมาสู่ลักษณะอำนาจเชิงอุปถัมภ์ อันเป็นความสัมพันธ์ในแนวตั้งระหว่างผู้นำกับลูกน้อง เมื่ออำนาจรัฐเข้าไปแทรกแซงในหมู่บ้านก็ได้มีการก่อรูปความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ระหว่างข้าราชการกับชาวบ้านขึ้นมา ความแปรผันของโครงสร้างอำนาจยังมีได้หยุดแค่นั้น เมื่อเงินตราเริ่มเข้ามามีบทบาทมากขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างนายทุนกับชาวบ้านก็ก่อรูปในเชิงอุปถัมภ์ขึ้นภายใต้การชูดรีดนอกระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม นอกจากนี้ภาพของ

ความสัมพันธ์ภายในหมู่บ้านมิได้เป็นเนื้อเดียวกันอย่างที่เข้าใจในอดีต ในทางตรงกันข้ามมีการแก่งแย่งและช่วงชิงสิ่งที่มีคุณค่าในหมู่บ้านอยู่เสมอๆ และก่อตัวเป็นกลุ่มฝักฝ่ายภายในหมู่บ้านขึ้นมา

สำหรับหมู่บ้านที่กำลังเปลี่ยนแปลง โครงสร้างอำนาจมีลักษณะปะทะประสานระหว่าง โครงสร้างอำนาจแบบอุปถัมภ์ แบบชนชั้นและแบบฝักฝ่าย โดยพลวัตของโครงสร้างอำนาจเริ่มจากโครงสร้างอำนาจแบบอุปถัมภ์ ซึ่งเป็นซากเดนความคิดที่หลงเหลือจากระบบศักดินา อันได้แก่ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้านายกับลูกน้องในหมู่บ้าน และขณะเดียวกันก็มีความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ระหว่างผู้นำชุมชนกับข้าราชการด้วยเมื่ออำนาจรัฐเข้าไปแทรกแซง ความผันแปรในโครงสร้างอำนาจของหมู่บ้านที่กำลังเปลี่ยนแปลงมีมากขึ้น เมื่อนำพาตนเองไปสู่ยุคติดกับระบบตลาดโลก ลักษณะการแบ่งแยกทางชนชั้นเริ่มเด่นชัดขึ้น ลักษณะความสัมพันธ์ทางชนชั้นมี 2 ลักษณะที่ผสมผสานกันอยู่ ประการแรก เป็นลักษณะทางชนชั้นที่รับเอาระบบคิดแบบศักดินามาผสม ประการที่สอง ลักษณะทางชนชั้นที่เป็นแบบทุนนิยม นอกจากนี้การเข้ามาของระบบราชการ การเมืองและทุนนิยม ทำให้หมู่บ้านเกิดการแตกต่างและแบ่งแยกออกเป็นกลุ่มฝักฝ่าย ซึ่งต่างพยายามจะช่วงชิงการนำในหมู่บ้านและความขัดแย้งก็จะเกิดขึ้นเมื่อมีประเด็นต่างๆที่เป็นผลประโยชน์เข้ามากระทบ

การศึกษางานวิจัยของพิชาย รัตนคิดถ กุ เกิด ของผู้ศึกษาพบว่างานวิจัยดังกล่าวมีความสอดคล้องกับการศึกษาครั้งนี้ โดยผู้ศึกษาเห็นด้วยกับแนวทางการศึกษาถึงพลวัตของโครงสร้างอำนาจในชุมชนมากกว่าการศึกษาโครงสร้างอำนาจเฉพาะช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งเท่านั้น เพราะ โครงสร้างอำนาจเป็นสิ่งที่สามารถผันแปรตามปัจจัยภายในและภายนอกที่เข้ามากระทบต่อชุมชน และยังเห็นด้วยว่า ระบบราชการและทุนนิยม เป็นปัจจัยภายนอกที่เข้าไปมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์หรือ โครงสร้างอำนาจภายในชุมชน และกลายเป็นอุปสรรคที่สำคัญต่อการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐและชนชั้นนำในชุมชน ตลอดจนระบบทุนนิยมที่เข้าไปเปลี่ยนแปลงโฉมหน้าของชุมชนให้ยึดถือระบบเงินตราเป็นสิ่งตอบแทนหรือแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างชนชั้นนำและมวลชน ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมและต้องอิงแอบกับความสัมพันธ์แบบลูกพี่ ลูกน้องแต่กระนั้นแล้วหากจะนำปัจจัยภายนอกดังกล่าวไปใช้เป็นกรอบในการศึกษาชุมชนที่ผู้ศึกษาต้องการศึกษานั้น จำเป็นที่จะต้องให้ความสำคัญกับปัจจัยการเมืองทั้งภายในและภายนอกประเทศที่ผลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐต่อพื้นที่ดังกล่าวในแต่ละช่วงเวลา และผลการศึกษาที่น่าเสนอเปรียบเทียบกับพลวัตของโครงสร้างอำนาจระหว่างชุมชนชนบทและชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลง มีความเจริญมากกว่านั้นสามารถนำไปใช้เทียบเคียงกับพื้นที่ที่ต้องการศึกษา ในแง่ของการพิจารณาชุมชนจากชุมชนที่อยู่อย่างโดดเดี่ยวมาเป็นชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางทางเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว การเมือง สังคมและ

วัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว นั้น จะมีข้อสรุปเกี่ยวกับพลวัตของ โครงสร้างอำนาจสอดคล้องกับผลการวิจัยของพิชาย หรือไม่ นอกจากนั้นผู้ศึกษามีความเห็นตรงข้ามกับพิชาย ต่อประเด็นที่ว่า ในหมู่บ้านที่มีการเปลี่ยนแปลงนั้นพลวัตของโครงสร้างอำนาจจะเริ่มจาก โครงสร้างอำนาจแบบอุปถัมภ์ เพราะนั้นเป็นการให้ภาพของชุมชนจากจุดที่ชุมชนเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงแต่ไม่ได้ย้อนหลังไปว่าตั้งแต่เริ่มแรกชุมชนมีความสัมพันธ์แบบใดกันแน่

กฤษณะ พินิจ (2539) ทำการศึกษาชนชั้นนำท้องถิ่นกับการประนอมข้อพิพาทในหมู่บ้าน: กรณีศึกษา กิ่งอำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลให้บุคคลได้รับการยอมรับให้เป็นชนชั้นนำได้แก่คือ ปัจจัยที่เกี่ยวกับชนชั้นนำ ซึ่งหมายถึงปัจจัยที่เกิดจากตัวของชนชั้นนำเอง รวมทั้งปัจจัยที่เกิดจากการครอบครองทรัพยากรต่างๆทั้งทรัพยากรที่เป็นวัตถุได้แก่ รายได้, การครอบครองทรัพยากรทางการเกษตร, การครอบครองทรัพยากรอื่นๆ และทรัพยากรที่ไม่ใช่วัตถุได้แก่ การดำรงตำแหน่ง, ความอาวุโสและการเคยดำรงตำแหน่ง, ความรู้ และปัจจัยที่เกี่ยวกับชุมชนซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นๆภายในชุมชนและสภาพสังคมของชุมชนได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนนั้นๆ, เครือญาติและสมัครพรรคพวกหรือฝักฝ่าย

และการศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจของแต่ละชุมชนสามารถสรุปได้ว่าโครงสร้างอำนาจภายในชุมชนมีลักษณะกระจาย ไม่มีบุคคลหนึ่ง บุคคลใด หรือกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดที่ผูกขาดอำนาจเอาไว้ โดยอำนาจจะถูกกระจายไปสู่แต่ละฝักฝ่าย ส่วนผู้ที่ใช้อำนาจก็คือ ตัวแทนของฝักฝ่ายหรือสมัครพรรคพวก นั้นหมายความว่า โครงสร้างอำนาจชุมชนมีลักษณะกระจาย แต่โครงสร้างอำนาจภายในฝักฝ่ายแต่ละกลุ่มจะมีลักษณะของการรวมศูนย์หรือเป็นแบบปิรามิด อีกนัยหนึ่งในฝักฝ่ายแต่ละกลุ่มต่างก็จะมีบุคคลที่สำคัญเพียงจำนวนน้อยที่ใช้อำนาจและได้รับการยอมรับให้เป็นชนชั้นนำหรือเป็นหัวหน้ากลุ่ม ในขณะที่บุคคลอื่นเป็นเพียงสมาชิกที่ยอมรับและปฏิบัติตาม เพราะฉะนั้นหากชุมชนยังมีฝักฝ่ายมากเท่าใด ก็จะทำให้มีบุคคลที่ได้รับการยอมรับให้เป็นชนชั้นนำมากขึ้นด้วย

กล่าวได้ว่างานวิจัยของกฤษณะ พินิจ มีข้อสรุปเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจที่แตกต่างจากงานวิจัยอื่นๆที่กล่าวมาข้างต้นกล่าวคือ กฤษณะ พินิจ พบว่าโครงสร้างอำนาจในชุมชนมีการแตกกระจายของอำนาจไปยังกลุ่มฝักฝ่ายต่างๆแต่ลักษณะของอำนาจในแต่ละกลุ่มฝักฝ่ายก็จะมีการรวมศูนย์อำนาจอยู่ที่ชนชั้นนำเพียงไม่กี่คน หรืออีกนัยหนึ่งหมายความว่า โครงสร้างอำนาจของชุมชนมีการซ้อนทับระหว่างโครงสร้างอำนาจแบบกระจายและโครงสร้างอำนาจแบบผูกขาด ซึ่งลักษณะเช่นนี้ผู้ศึกษามีความเห็นว่าเป็นโครงสร้างอำนาจที่มีผลต่อการเมืองระดับท้องถิ่นเพราะโครงสร้างอำนาจที่มีการกระจายตามแต่ละฝักฝ่ายจะทำให้เกิดการแข่งขัน การช่วงชิง อำนาจทางการเมืองและผลประโยชน์ต่างๆในชุมชนมากขึ้น

Charles F. Keyes (1970) เป็นนักมานุษยวิทยาตะวันตกที่ทำการศึกษามุขมหมู่บ้านไทยอย่างต่อเนื่องและยาวนาน ซึ่งบทความชิ้นนี้ Keyes ได้ทำการรวบรวมจากงานวิจัยภาคสนามของนักมานุษยวิทยาในหมู่บ้านไทยมากกว่า 50 ชิ้นนับตั้งแต่พ.ศ.2496-2512 โดยได้วิเคราะห์ลักษณะของชนชั้นนำในชนบท โดยพิจารณาจากแหล่งที่มาของอำนาจทั้งสองแหล่งคือ แหล่งอำนาจที่มาจากภายนอกชุมชนหรือมาจากระบบราชการ และแหล่งที่มาจากภายในสังคมหรือมาจากลักษณะ โครงสร้างสังคมแบบชวานา จึงทำให้สามารถแบ่งชนชั้นนำในชนบทออกเป็นสามกลุ่มสำคัญได้แก่ ชนชั้นนำที่เป็นผู้อาวุโส (Olders) ที่เกิดจากสังคมแบบชวานา ซึ่งให้ความสำคัญกับผู้อาวุโสเพราะเป็นบุคคลที่มีความรู้และมีประสบการณ์ ตลอดจนมีความสามารถในการชักจูงชาวบ้านให้ร่วมมือในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ชนชั้นนำที่มีชาวบ้าน (Non Villagers) ซึ่งเป็นชนชั้นนำที่มีอำนาจจากระบบราชการหรือภายนอกชุมชน เช่น นักการเมือง ข้าราชการ พ่อค้า แม้ว่าชนชั้นนำกลุ่มนี้จะไม่ใช่บุคคลในชุมชนแต่ก็มีบทบาทหรือมีความสัมพันธ์กับชาวบ้านและชนชั้นนำในท้องถิ่นเป็นอย่างมาก และชนชั้นนำที่เป็นตัวกลาง (Synaptic Leader) คือ ชนชั้นนำที่มาจากแหล่งอำนาจทั้งสองแหล่ง ซึ่งเป็นชนชั้นนำที่ Keyes ให้ความสำคัญมากที่สุด เนื่องจากชนชั้นนำกลุ่มนี้เป็นชนชั้นนำที่เป็นผู้เชื่อมโยงระหว่างโลกภายนอกและหมู่บ้าน ชนชั้นนำกลุ่มนี้ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน พระ ครู พ่อค้า และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่ประจำในหมู่บ้าน นอกจากนี้ Keyes ยังได้นำเสนอว่า ชนชั้นนำที่มีอำนาจมาจากภายนอกและภายในชุมชน มีแนวโน้มที่จะเกิดความขัดแย้งระหว่างชนชั้นนำทั้งสองกลุ่มมากขึ้น ทั้งนี้ การปฏิรูประบบบริหารในส่วนกลาง เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะการจัดสรรอำนาจในท้องถิ่น ก็อาจเป็นทางเลือกหนึ่งที่จะลดความขัดแย้งดังกล่าวลงได้

Clark D. Neher (1974) ได้ทำการศึกษาลักษณะความสัมพันธ์เชิงอำนาจจากหมู่บ้านสองแห่งในภาคเหนือ ซึ่งเป็นการศึกษาที่สำคัญและได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง ในการศึกษาครั้งนี้ Neher ทำการศึกษาจากการสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์จากประชาชน ผู้นำหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่ระดับสูงและนักการเมือง ตลอดจนการสำรวจจากเอกสารทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ โดยใช้แนวคิดเรื่องผู้อุปถัมภ์และผู้ใต้อุปถัมภ์ (Patron-Client Relationship) เป็นกรอบในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐและกลุ่มผู้นำในหมู่บ้าน ที่ต่างก็ได้ผลประโยชน์ร่วมกันจากความสัมพันธ์ดังกล่าว ผลจากการศึกษา Neher ได้แบ่งบุคคลในโครงสร้างของหมู่บ้านออกเป็นสามกลุ่มใหญ่ๆ โดยพิจารณา (Criteria) จากการติดต่อกับเจ้าหน้าที่รัฐ การเป็นสมาชิกกลุ่มหรือสมาคมในท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาท้องถิ่น และความรู้เกี่ยวกับกระบวนการทางการเมืองอันได้แก่

1. กลุ่มที่ไม่สนใจกิจกรรมทางการเมือง (The Apoliticals) เป็นกลุ่มประชาชนกลุ่มใหญ่ของหมู่บ้านที่มีความเกรงกลัวและไม่อยากยุ่งเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ไม่เข้าร่วมในการเป็นสมาชิกกลุ่มหรือสมาคมต่างๆของหมู่บ้าน และไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในโครงการหรือการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น

2. กลุ่มชนชั้นนำของหมู่บ้านหรือตำบล (The Village Elites) คือ บุคคลจำนวนน้อยของหมู่บ้าน ได้แก่ ผู้ใหญ่และกำนัน ซึ่งเป็นบุคคลที่ผูกขาดอำนาจการตัดสินใจ (Authoritative Decision-Making) ที่สำคัญๆของหมู่บ้าน

3. กลุ่มผู้สนใจในกิจกรรมทางการเมือง (The Politicals) ได้แก่ กลุ่มบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่รัฐ โดยตรงหรือเป็นตัวกลาง (Middleman) ซึ่งทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่รัฐ เป็นกลุ่มบุคคลที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นและเป็นผู้ที่มีความรู้ดีเกี่ยวกับกระบวนการทางการเมืองในท้องถิ่น โดยกลุ่มบุคคลเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเป็นผู้นำกลุ่มต่างๆในหมู่บ้านเช่น ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกคณะกรรมการวัด สมาชิกสภาตำบลของหมู่บ้าน สมาชิกกลุ่มชาวนาและสมาชิกสมาคมเพาะปลูก

โดยผลจากการศึกษา Neher ได้ให้ความสำคัญกับกลุ่มผู้สนใจในกิจกรรมทางการเมืองเป็นอย่างมาก เนื่องจากกลุ่มนี้จะมีความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในลักษณะของการช่วยเหลือ ให้การอุปถัมภ์และเป็นความสัมพันธ์ที่มีผลประโยชน์ต่างตอบแทนหรือเรียกได้ว่าเป็นความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์และผู้ใ้อุปถัมภ์ ซึ่งลักษณะความสัมพันธ์เช่นนี้จะทำให้สถาบันในท้องถิ่น เช่น สภาตำบล ไม่ได้ทำหน้าที่ในการเป็นช่องทางในการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองของประชาชน แต่จะเป็นการติดต่อสื่อสารผ่านบุคคลมากกว่าผ่านสถาบัน ด้วยลักษณะเช่นนี้จึงทำให้การจัดสรรทรัพยากรของอำเภอสู่แต่ละหมู่บ้าน จะไม่มีความเท่าเทียมหรือพิจารณาตามความจำเป็น หากแต่เป็นลักษณะของการจัดสรรทรัพยากรตามความสามารถของผู้นำหมู่บ้านหรือความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้นำหมู่บ้านและเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นหลัก สุดท้ายแล้วระบบความสัมพันธ์เช่นนี้ อาจจะทำให้เกิดการคอร์รัปชันและเกิดช่องว่างของการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งก็ไม่ต่างจากการเมืองในระดับชาติ ที่ขาดสถาบันที่จะทำหน้าที่ในการรวบรวมและแสดงความต้องการของประชาชน ที่ต่างฝ่ายต่างก็หาประโยชน์จากความสัมพันธ์ดังกล่าว โดยท้ายที่สุด Neher ได้เสนอว่า สถาบันระดับชาติและสถาบันระดับท้องถิ่น จะเป็นตัวแปรที่สำคัญที่จะทำให้ความสัมพันธ์แบบผู้อุปถัมภ์และผู้ใ้อุปถัมภ์มีการตกลงและต่อรองของผลประโยชน์ได้

จากการศึกษางานวิจัยของ Charles F. Keyes และ Clark D. Neher จะเห็นได้ว่างานวิจัยของนักมานุษยวิทยาทั้งสองท่านนี้นำเสนอภาพของชุมชนผ่านการจัดกลุ่มโครงสร้างอำนาจในชุมชนและกลุ่มชนชั้นนำในชุมชนชนบท โดยมีหลักเกณฑ์ในจัดประเภทและมีจุดวิเคราะห์ร่วมกันและแตกต่างกัน กล่าวคือ Keys เน้นการจัดประเภทกลุ่มชนชั้นนำในชุมชนชานา โดยแบ่งชนชั้นนำออกเป็นสามกลุ่ม โดยมีเกณฑ์พิจารณาจากที่มาของอำนาจ ได้แก่ ชนชั้นนำที่เป็นผู้อาวุโส จะมีอำนาจมาจากภายในชุมชน เน้นระบบอาวุโส ความรู้ความสามารถ และเป็นบุคคลที่มีความสามารถในการชักจูง โน้มน้ำใจจิตใจของชาวบ้าน ชนชั้นนำที่มีเชื้อชาวบ้านที่มีอำนาจมาจากภายนอกชุมชนและชนชั้นนำที่เป็นตัวกลางคือผู้ที่มีอำนาจมาจากทั้งภายในและภายนอกชุมชน และเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในแง่ของตัวประสาน ส่วน Neher แบ่งประชาชนที่มีความสำคัญในโครงสร้างอำนาจของชุมชนออกเป็นสามกลุ่ม โดยมีเกณฑ์การพิจารณาที่ต่างจากงานของ Keys ซึ่งพิจารณาจากการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ การเป็นสมาชิกกลุ่มหรือสมาคมต่างๆ การมีส่วนร่วมในท้องถิ่นและการมีความรู้เกี่ยวกับการเมือง ได้แก่ กลุ่มที่ไม่สนใจกิจกรรมทางการเมือง กลุ่มชนชั้นนำของหมู่บ้านหรือตำบล และกลุ่มผู้สนใจในกิจกรรมทางการเมือง จะเห็นได้ว่าผลการศึกษาของ Keys และ Neher นอกจากจะมีเกณฑ์การพิจารณาแตกต่างกันแล้ว ยังมีเป้าหมายในการจัดประเภทบุคคลในชุมชนต่างกัน โดย Keys เน้นการจัดประเภทของกลุ่มชนชั้นนำเท่านั้น แต่ Neher นำเสนอประเภทของประชาชนทั้งหมดในชุมชน อีกทั้งผลการวิจัยของ Neher ก็ได้มุ่งเน้นการนำแนวคิดเรื่องระบบอุปถัมภ์มาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐและชนชั้นนำในชุมชนและสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาของความสัมพันธ์ดังกล่าวที่ทำให้เกิดช่องว่างในการพัฒนาท้องถิ่น ในขณะที่ผลการศึกษาของ Keys นำเสนอเพียงแค่ว่า ชนชั้นนำที่มีอำนาจมาจากภายในและภายนอกมีแนวโน้มที่จะมีความขัดแย้งสูงขึ้น ซึ่งขัดแย้งกับงานของ Neher ที่ว่าจะมีการร่วมกันแสวงหาผลประโยชน์มากกว่า สำหรับทางออกของความขัดแย้งระหว่างชนชั้นนำในชุมชน และความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ระหว่างชนชั้นนำในชุมชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐนั้น Keys และ Neher ได้นำเสนอไว้ต่างกัน คือ Keys มุ่งเน้นให้มีการปฏิรูประบบบริหารงานในส่วนกลางเท่านั้น ตรงกันข้ามกับ Neher ที่เห็นว่าจำเป็นที่จะต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสถาบันทั้งในระดับชาติหรือส่วนกลาง และสถาบันระดับท้องถิ่น แต่อย่างไรก็ตามงานวิจัยของ Keys และ Neher ต่างก็ให้ความสำคัญกับคนเพียงบางกลุ่มในชุมชนเท่านั้น เพราะเชื่อว่าคนกลุ่มนี้เป็นบุคคลที่มีอิทธิพลสำคัญต่อการตัดสินใจในนโยบายต่างๆ หรือ กำหนดความเป็นไปของชุมชน ได้แก่ กลุ่มที่ Keys เรียกว่า ชนชั้นนำที่เป็นตัวกลาง (Synaptic Leader) หรือ กลุ่มที่ Neher เรียกว่า กลุ่มผู้สนใจในกิจกรรมทางการเมือง (Middle Man)

ทั้งนี้จากการศึกษางานวิจัยของ Keys และ Neher ผู้ศึกษาพิจารณาแล้วพบว่า งานของท่านทั้งสองมีความสำคัญและมีความเชื่อมโยงกับการศึกษาของผู้ศึกษากล่าวคือ ผู้ศึกษาจะนำการวิเคราะห์ชนชั้นนำในชนบท โดยพิจารณาจากแหล่งที่มาของอำนาจทั้งภายในและภายนอกชุมชนของ Keys มาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ชนชั้นนำที่เข้าสู่อำนาจทางการเมือง และจะนำแนวทางการวิเคราะห์ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ระหว่างชนชั้นนำในชุมชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐของ Neher มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ถึงปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อโครงสร้างอำนาจในชุมชน และจะทำการศึกษาเพิ่มเติมถึงความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ระหว่างชนชั้นนำและมวลชนในชุมชน เพื่อสะท้อนให้เห็นว่า แท้จริงแล้วในชุมชนมีความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์หรือไม่ และความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์มีผลต่อการเมืองระดับท้องถิ่นอย่างไร นอกจากนี้แล้วในการศึกษาครั้งนี้ก็จะให้ความสำคัญกับชนชั้นนำที่เป็นตัวกลางและกลุ่มผู้ที่สนใจในกิจกรรมทางการเมือง เนื่องจากบุคคลเหล่านี้เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาครั้งนี้ แต่ผู้ศึกษาก็มีความคิดเห็นที่ขัดแย้งกับงานวิจัยของ Keys กล่าวคือ ผู้ศึกษาไม่เชื่อสิ่งที่ Keys นำเสนอว่า ชนชั้นนำที่เป็นผู้อาวุโสและชนชั้นนำที่มีไร่ชาที่บ้านมีแนวโน้มที่จะมีความขัดแย้งกันมากขึ้น เพราะชนชั้นนำทั้งสองกลุ่มต่างมีความเชื่อมโยง มีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น มีความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ดังที่ Neher เสนอและมีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกันจึงยากที่จะเกิดความขัดแย้งขึ้น

กล่าวโดยรวมจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องชี้ให้เห็นว่า การศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจชุมชนในสังคมไทยสามารถแบ่งออกได้เป็นสองลักษณะคือ ประการแรกเป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นศึกษาอิทธิพลของผู้นำในท้องถิ่นต่อการพัฒนา หรือมุ่งศึกษาถึงลักษณะของผู้นำที่มีผลต่อการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงท้องถิ่นมากกว่าการศึกษาโครงสร้างอำนาจชุมชนโดยตรง ดังงานวิจัยของจักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ (2513) , สมชัย รักรวิจิตร (2514) แต่อย่างไรก็ตาม การศึกษาดังกล่าวก็มีคุณภาพการอย่างมากต่อการทำความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจชุมชนเช่นกัน ประการที่สองเป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นการศึกษาโครงสร้างอำนาจชุมชน คุณลักษณะหรือที่มาของชนชั้นนำ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างกลุ่มชนชั้นนำ ตลอดจนการศึกษาที่ผสมผสานระหว่างโครงสร้างอำนาจชุมชนและความมีสมรรถนะทางการเมืองของชนชั้นนำ ดังปรากฏในงานของสมจิต ปัญญาศักดิ์ (2528) และศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี (2529)

ตามแนวทางการศึกษาที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า นักวิชาการส่วนใหญ่ต่างยอมรับว่า โครงสร้างอำนาจชุมชนในสังคมไทยมีลักษณะแบบปิรามิด (Pyramid or Elitist Model) กล่าวคือ มีบุคคลหรือกลุ่มบุคคลจำนวนน้อย ที่มีคุณสมบัติที่แตกต่างจากประชาชนในด้านการมีตำแหน่งทางราชการ การมีตำแหน่งทางสังคม การมีทรัพย์สินสมบัติหรือมีความมั่งคั่ง จะเป็นกลุ่มบุคคลจำนวนน้อยที่ผูกขาดอำนาจการตัดสินใจในชุมชน (Authoritative Decision-Making) โดยที่ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ต้องการหรือไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ บุคคลกลุ่มนี้มักจะ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ครู พระ เจ้าหน้าทีของรัฐ หรือ กลุ่มที่ Keys เรียกว่า ชนชั้นนำที่เป็นตัวกลาง (Synaptic Leader) และกลุ่มผู้ที่สนใจในกิจกรรมทางการเมือง (Middle Man) ดังที่ Neher ได้ให้ความสำคัญ ซึ่งจากการศึกษาจะมีเพียงแต่การศึกษาของนลินี ต้นฐานิตย์, ชายชาติ ณ เชียงใหม่ และ พิชาย รัตนดิถ ณ ภูเก็ต ที่นำเสนอว่าภายในชุมชนมีความขัดแย้งเกิดขึ้นและความขัดแย้งดังกล่าวนำไปสู่การรวมกลุ่มทางการเมืองเกิดขึ้นในชุมชน ที่ต่างฝ่ายต่างช่วงชิงการเข้าสู่อำนาจทางการเมืองและนำไปสู่การแสวงหาผลประโยชน์ให้กลุ่มตนเองหรือผลประโยชน์ส่วนตัว โครงสร้างอำนาจในชุมชนจึงไม่ได้ถูกผูกขาดที่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งก็สอดคล้องกับทฤษฎะ พินิจ (2539) ที่อธิบายว่า โครงสร้างอำนาจภายในชุมชนมีลักษณะกระจาย ไม่มีบุคคลหนึ่งหรือกลุ่มบุคคลใดที่มีผูกขาดอำนาจเอาไว้ แต่โครงสร้างอำนาจภายในแต่ละกลุ่มกลับมีลักษณะของการรวมศูนย์อำนาจของการตัดสินใจและนอกนั้นแล้วผลการศึกษาของ Keys ยังชี้ให้เห็นว่าการศึกษาโครงสร้างอำนาจชุมชนจะต้องให้ความสำคัญกับปัจจัยภายนอกหรืออิทธิพลที่อยู่ภายนอกชุมชน เพราะมีผลสำคัญต่อการกำหนดลักษณะโครงสร้างอำนาจของชุมชน โดย Keys เรียกคนกลุ่มนี้ว่าเป็นผู้นำแบบ “Synaptic Leader” ซึ่งเป็นผู้นำที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจทางการเมืองในชุมชนมากที่สุด

จากข้อสรุปส่วนใหญ่เกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจชุมชนในสังคมไทยที่ว่า อำนาจการตัดสินใจในนโยบายหรือกิจกรรมต่างๆของชุมชนจะถูกผูกขาดอยู่กับชนชั้นนำระดับสูงของชุมชนเท่านั้น โดยลักษณะโครงสร้างอำนาจเช่นเป็นโครงสร้างที่ไม่เกื้อหนุนหรืออุปสรรคสำคัญต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนอันเป็นรากฐานสำคัญของประชาธิปไตยในระดับชาติ หากแต่เป็นโครงสร้างอำนาจที่เกื้อหนุนให้เกิดการเมืองแบบระบบอุปถัมภ์ที่เน้นความสัมพันธ์ส่วนตัวแบบผู้อุปถัมภ์และผู้ใต้อุปถัมภ์หรือการใช้ขั้วทางสังคมส่วนบุคคล ดังงานของ Neher (1974) ที่พบว่าความสัมพันธ์เช่นนี้จะก่อให้เกิดการคอร์รัปชันและเกิดช่องว่างของการพัฒนาท้องถิ่น ด้วยเหตุนี้จึงน่าสนใจศึกษาว่า ท่ามกลางกระแสการกระจายอำนาจสู่ประชาชนและท้องถิ่นที่มากขึ้น ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน โครงสร้างอำนาจชุมชนในสังคมมีพลวัตหรือมีการคลี่คลายโครงสร้างอำนาจชุมชน

อย่างไร และการมีตำแหน่งทางการเมืองและสังคม และความมั่งคั่ง ยังเป็นตัวแปรที่สามารถอธิบายถึงที่มาของชนชั้นนำได้หรือไม่อย่างไร และชนชั้นนำมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างกลุ่มอย่างไร และความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชนชั้นนำและประชาชนเป็นอย่างไร และโครงสร้างอำนาจชุมชนมีต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในระดับท้องถิ่นหรือไม่ อย่างไร อันเป็นวัตถุประสงค์ของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ซึ่งผลจากข้อค้นพบดังกล่าวอาจนำไปสู่การทำความเข้าใจพฤติกรรมทางการเมืองโดยเฉพาะในระดับชุมชนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ตลอดจนอาจจะเป็นแนวทางหนึ่งในการแก้ไขปัญหาหรือหาทางออกให้กับระบบการเมืองทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ได้อีกทางหนึ่ง

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเป็นชาติพันธุ์และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์

ขวัญชีวัน บัวแดง (2551) ทำการศึกษาเรื่องพื้นที่พรมแดนแม่น้ำแม่กับความสัมพันธ์ชาติพันธุ์กะเหรี่ยง-คนเมือง โดยงานศึกษาดังกล่าวได้ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ในพื้นที่ที่ทำการศึกษามีแนวโน้มที่จะเกิดเป็นความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ เนื่องด้วยระบอบประชาธิปไตยที่ส่งเสริมให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมทางการเมืองทั้งในระดับชาติและในระดับท้องถิ่นผ่านการเลือกตั้ง สส. สจ. นายกฯ อบต. และส.อบต. ได้ทำให้การเมืองในพื้นที่ที่มีความเข้มข้นและมีความเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์มากขึ้น จึงนำไปสู่การแย่งชิงตำแหน่งทางการเมืองระหว่างคนกะเหรี่ยงกับคนเมือง โดยผู้สมัครรับเลือกตั้งมักจะนำเอายุทธวิธีของความเป็นชาติพันธุ์มาใช้เป็นแนวทางหนึ่งในการหาเสียงเช่น การที่คนกะเหรี่ยงพยายามจะดึงคะแนนเสียงจากคนกะเหรี่ยงโดยพยายามตอกย้ำความเป็นกะเหรี่ยงและการทำเพื่อกะเหรี่ยง

วาสนา ละอองปลิว (2551) ที่ได้ชี้ให้เห็นความแปรปรวนและเลื่อนไหลของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ความเป็นชาติพันธุ์และอัตลักษณ์แห่งชาติในมิติของการค้าและการท่องเที่ยวข้ามพรมแดนรัฐชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังจากการสิ้นสุดของสงครามเย็น การพัฒนาภายใต้กรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจในระดับอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง เขตการค้าเสรีและกระบวนการโลกาภิวัตน์ ได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมในพื้นที่หลายประการเช่น การเปลี่ยนระบบการผลิตในพื้นที่ระบบเงินตราและตลาดเริ่มมีอิทธิพลสำคัญต่อการจัดความสัมพันธ์ทางสังคมเพิ่มมากขึ้น และที่สำคัญก็คือ การขยายตัวของตลาดการค้าชายแดน โดยเฉพาะเครือข่ายการค้าขนาดใหญ่ในหกลำน้ำเศรษฐกิจส่งผลกระทบต่อ พ่อค้าและแม่ค้าท้องถิ่นที่ไม่สามารถแข่งขันกับพ่อค้ารายใหญ่ได้ แต่ทว่า พ่อค้าและแม่ค้าท้องถิ่นต่างก็ตระหนักถึงสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปจึงได้มีการปรับตัวเพื่อให้สามารถแข่งขันกับทุนขนาดใหญ่ด้วยเครื่องมือสำคัญที่เรียกว่า ความเป็นชาติพันธุ์ เช่น การใช้ความสัมพันธ์ทางสังคม

และวัฒนธรรมผ่าน ความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ ความเป็นเครือญาติ การมีประสบการณ์ร่วมกันของ บรรพบุรุษและการเป็นคนในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน เพื่อเป็นใบเบิกทางในการเข้าสู่เส้นทางการค้าของตน ฉะนั้นจึงสะท้อนให้เห็นว่า การค้าข้ามพรมแดนของรัฐชาติ ดำเนินไปหรือตั้งอยู่บนพื้นฐานของ ความเป็นญาติและความเป็นชาติพันธุ์เดียวกัน ที่สามารถผลิตซ้ำตนเองได้ ท่ามกลางการขยายตัวของ เครือข่ายการค้าขนาดใหญ่ในทหะเหลี่ยมเศรษฐกิจ

แต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่าพลังของความเป็นชาติพันธุ์จะถูกนำมาใช้ในเวทีการค้า การท่องเที่ยว และ ตลาดแรงงานข้ามชาติผ่านการรื้อฟื้นการต่อกี่ยาสายสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ว่าเป็นพวกเดียวกัน เช่น การ นำเสนอว่าเป็น “คนจีนเหมือนกัน” หรือ “การเป็นไตเหมือนกัน” มากขึ้น แต่สิ่งเหล่านี้ก็ไม่ได้นำไปสู่ การเกิดขึ้นของ “สำนึกชาติพันธุ์” ในระดับภูมิภาค ซึ่งไปแทนที่อัตลักษณ์อื่นๆของผู้คนในพื้นที่ โดยเฉพาะอัตลักษณ์แห่งชาติ และในทางตรงกันข้าม บางสถานการณ์ ผู้คนกลับเลือกที่จะนิยามตัวเอง โดยอิงกับอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ก็ต่อเมื่ออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์จะไม่กระทบหรือสั่นคลอนต่ออัต ลักษณ์แห่งชาติหรือ “ความเป็นไทย” ของตนเองเท่านั้น ฉะนั้นผู้คนก็มักจะนิยามตัวเองโดยอ้างอิง ถึงการเป็นสมาชิกของรัฐมากกว่าการเป็นสมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์ ดังนั้นอัตลักษณ์จึงเป็นสิ่งที่มีความ เลื่อนไหล (Fluidity) และอัตลักษณ์ของคนหนึ่งๆก็สามารถมีได้มากกว่าหนึ่ง (Multiple Identities) อัต ลักษณ์จึงเปรียบเสมือนคลังของทรัพยากรในการต่อรองและการปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น โดยอ้างอิงอย่าง เลือกสรรกับทั้งลักษณะที่มีมาแต่ดั้งเดิมและสิ่งที่ตนได้นิยามหรือสร้างขึ้นใหม่ในสถานการณ์ที่ตนเผชิญ

ทวิช จตุวรพฤกษ์ (2551) ทำการศึกษาอัตลักษณ์ชาติพันธุ์และกระบวนการกลายเป็นสินค้า: การเมืองวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในบริบทการท่องเที่ยว โดยผู้ศึกษาจะนำเสนอถึงผลการศึกษาที่มี ความเกี่ยวข้องเพื่อเป็นกรอบในการศึกษาครั้งนี้เท่านั้นกล่าวคือ งานศึกษาชิ้นนี้ได้นำเสนอความสัมพันธ์ ทางชาติพันธุ์หรือความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยใหญ่กับชาวกะเหรี่ยงในช่วงของการตั้งถิ่นฐาน มีสอง ลักษณะคือความสัมพันธ์เชิงซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าและความสัมพันธ์แบบมีลำดับชั้นระหว่าง เจ้าหน้าทีปกครองท้องถิ่นกับลูกบ้าน โดยชาวกะเหรี่ยงมองว่า ชาวไทใหญ่เป็นผู้ที่อยู่ในพื้นที่มาแต่เดิม และมีฐานะความเป็นอยู่เป็นหลักเป็นฐานมาก่อน จึงทำให้ก้านั้นซึ่งเป็นผู้ปกครองท้องถิ่นที่เป็นชาวไทยใหญ่ มาอย่างต่อเนื่อง

และภายหลังจากนั้นก็มีการเข้ามาของกลุ่มลาหู่ญี (มุเซอร์แดง) ลาหู่ญี (มุเซอร์ดำ) และชาวลิซูใน พื้นที่ ความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ก็มีการจัดลำดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ในอีกลักษณะหนึ่ง กล่าวคือ ชาวกะเหรี่ยง ชาวไทใหญ่ และชาวลาหู่ญี จะมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันและมีฐานะเท่าเทียม กัน ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างกะเหรี่ยงกับชาวลาหู่ญีและลิซู จะค่อนข้างห่างเหิน เพราะเป็นกลุ่มที่

อพยพเข้ามาอยู่ที่หลังและชาวกะเหรี่ยงยังรู้สึกว่ามีฐานะด้อยกว่า ความสัมพันธ์จึงค่อนข้างห่างเหินและไม่ไว้วางใจเหมือนคนแปลกหน้า การอพยพย้ายเข้ามาของกลุ่มชาติพันธุ์ก็ไม่ส่งผลต่อฐานอำนาจของกำนัน โดยกำนันทั้งไม่ว่าจะมาจากการเลือกตั้งหรือการแต่งตั้งก็มักจะเป็นชาวไทยใหญ่เสมอมา และจากการที่กำนันมีสถานภาพเป็นทั้งคนของรัฐ พ่อค้าคนกลาง และเป็นเครือข่ายอิทธิพลเดือนบริเวณชายแดน ส่งผลให้กำนันสามารถอยู่ในสถานะที่ได้เปรียบทั้งด้านเศรษฐกิจและการเมืองในท้องถิ่นมาโดยตลอด เพราะสามารถเลือกใช้ทั้งพระเดชในฐานะเครือข่ายอิทธิพลเดือนเพื่อการเอารัดเอาเปรียบชาวบ้าน และใช้พระคุณในฐานะคนของรัฐกับพ่อค้าคนกลาง เพื่อสร้างพันธะและสถาปนาระบบอุปถัมภ์ขึ้น ซึ่งเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียม จนกระทั่งรัฐได้ยื่นมือเข้ามาพัฒนา จัดการและควบคุมการใช้ทรัพยากรในพื้นที่อำนาจของกำนันจึงค่อยๆ ลดลงและ โครงการพัฒนาของรัฐก็ได้เข้าไปทำหน้าที่ให้ความรู้แก่ชุมชนเพื่อเตรียมเข้าสู่การปกครองท้องถิ่น

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเป็นชาติพันธุ์และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ทั้งสามชิ้นชี้ให้เห็นว่า ความเป็นชาติพันธุ์และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ เป็นกลวิธีหรือยุทธวิธีที่ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการตอบโต้การกระทำจากรัฐ การเปลี่ยนแปลงทางค้าและเศรษฐกิจ ตลอดจนเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวทั้งในด้านการค้าและการเข้าสู่การเมืองดังปรากฏในงานของวาสนาและขวัญจิวัน นอกจากนี้งานของทวิช ก็ทำให้เกิดข้อคิดที่ว่า ภายใต้มุมมองที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของปางมะผ้า นั้น นอกจากจะมีการยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางชาติพันธุ์แล้ว สิ่งเหล่านี้ยังแฝงไปด้วยการจัดลำดับความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ปรากฏอยู่และเป็นฐานสำคัญในการเข้าสู่การเมืองอย่างต่อเนื่องยาวนานของชาวไทยใหญ่เป็นต้น ฉะนั้นผู้ศึกษาจึงเห็นว่างานวิจัยทั้งสามชิ้นนี้มีความสัมพันธ์ต่อกันศึกษาร่วมกัน เนื่องจากจะนำไปสู่การตั้งคำถามว่า ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมต่อชุมชน ความเป็นชาติพันธุ์และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์มีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ อย่างไร ตลอดจนถูกสร้างใหม่หรือผลิตซ้ำอย่างไร ในมิติการเมืองระดับท้องถิ่น

3.งานวิจัยเกี่ยวกับกลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติและพื้นที่ที่ทำการศึกษา

กฤษณา เจริญวงศ์ (2534) ศึกษาถึงประวัติความเป็นมาของกองกำลังทหารจีนคณะชาติในประเทศไทย สาเหตุและปัจจัยต่างๆแห่งการตัดสินใจของรัฐบาลไทยที่มีผลต่อการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของกองกำลังทหารจีนคณะชาติในประเทศไทย ตลอดจนแนวโน้มนโยบายและลักษณะการดำเนินนโยบายของรัฐบาลไทยในแต่ละสมัยที่มีต่อกองกำลังทหารจีนคณะชาติ และผลกระทบของกองกำลังดังกล่าวที่มีต่อการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ของประเทศไทย ระหว่างพ.ศ.2488-2523 ผลการศึกษาพบว่า นโยบายทางการเมืองภายในประเทศและภายนอกประเทศมีความสำคัญต่อการยอมรับให้กองกำลังทหารจีนคณะชาติอพยพและตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย นอกจากนั้นแล้วผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของไทยและกองกำลังอดีตทหารจีนคณะชาติ ที่ต้องการให้กองกำลังทหารจีนคณะชาติเป็นแนวกันชนภัยคอมมิวนิสต์และเป็นไปตามความต้องการของสหรัฐฯ อีกทั้งการอาศัยอยู่ของกองกำลังทหารจีนคณะชาติยังทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและสหรัฐฯ ใกล้ชิดกันมากขึ้น ไทยได้รับความช่วยเหลือด้านการเงินจากสหรัฐฯ อันมีส่วนสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในเวลานั้น

สำหรับประเด็นผลกระทบจากการตั้งถิ่นฐานของกองกำลังทหารจีนคณะชาติในประเทศไทย สามารถแบ่งออกเป็น 3 ด้านดังนี้ ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ เกิดขึ้นจากการที่กองกำลังทหารจีนคณะชาติเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับขบวนการค้าฝิ่นในฐานะผู้คุ้มกันขบวนการอาชญากรรม ส่วนผลกระทบด้านสังคม เกิดจากการที่รัฐบาลไทยกำหนดพื้นที่ให้กองกำลังทหารจีนคณะชาติอยู่อาศัยและห้ามเดินทางออกนอกพื้นที่ ทำให้ชุมชนอดีตทหารจีนคณะชาติมีลักษณะทางวัฒนธรรมและสังคมที่แปลกแยกออกจากชุมชนอื่นๆ และการเพิ่มขึ้นของจำนวนลูกหลานอดีตทหารจีนคณะชาติก็เป็นปัญหาที่รัฐบาลไทยต้องดำเนินการผสมกลมกลืน ทั้งนี้กฤษณา ได้เสนอทางออกของปัญหาดังกล่าวได้ว่า รัฐบาลไทยควรแปลงสถานภาพบุคคลเหล่านี้ให้เป็นพลเมืองไทย เพราะเชื่อว่า การมีสถานภาพที่แน่นอนของบุคคลถือเป็นจุดเริ่มต้นที่จะทำให้บุคคลนั้นๆเกิดความรู้สึกมั่นคงในจิตใจและความสำนึกในความรับผิดชอบของตนที่พึงมีต่อสังคมที่อยู่อาศัย และยังเอื้ออำนวยต่อการที่รัฐหรือหน่วยงานต่างๆจะเข้าไปดำเนินการปกครองและพัฒนาพื้นที่ดังกล่าว

จากการศึกษางานวิจัยของกฤษณา เจริญวงศ์ พบว่า งานวิจัยชิ้นนี้มีความสำคัญต่อการศึกษาค้นคว้า โดยเป็นการทำความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับบริบทของพื้นที่ ความเป็นมาของชุมชนที่จะทำการศึกษา และนำเสนอถึงผลที่เกิดขึ้นจากการดำรงอยู่ของกลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติต่อประเทศไทยทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม แต่ผู้ศึกษาก็มีความเห็นเพิ่มเติมว่างานวิจัยชิ้นนี้เป็นภาพสะท้อนถึงปัญหาของการดำรงอยู่ของกลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติมากกว่าการมองถึงปัญหาที่เกิดขึ้นของพวกเขาลงจาก

ได้รับผลกระทบจากนโยบายต่างๆ ซึ่งเป็นการมองที่ไม่รอบด้านหรือเป็นเพียงภาพของคนนอกที่มองว่าคนกลุ่มนี้เป็นปัญหาต่อประเทศไทย เพราะในปัจจุบันเราปฏิเสธมิได้ถึงการดำรงอยู่ของกลุ่มคนเหล่านี้ ฉะนั้นการศึกษาครั้งนี้จึงต้องการศึกษาแง่มุมที่ขาดหายไปคือ ผลจากการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ในชุมชนที่ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างอำนาจในชุมชน และความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างอำนาจชุมชนและการเมืองระดับท้องถิ่น

กาญจนะ ประกาศวุฒิสาร (2535) ได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับผู้อพยพอดีตทหารจีนคณะชาติ เรื่อง คอยแม่สลองในอดีต เป็นหนังสือที่นำเสนอถึงความเป็นมาของทหารจีนคณะชาติ กองทัพที่ 5 ซึ่งมีนายพลด้วน ซี เทวิน เป็นหัวหน้า ที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่คอยแม่สลองและได้มีการแปรสภาพฐานที่มั่นของกองทัพมาเป็นหมู่บ้านราษฎร และมีการพัฒนาโดยได้รับความช่วยเหลือจากรัฐไทยและรัฐบาลไต้หวัน ในการพัฒนาชุมชนด้านต่างๆ เช่น สาธารณูปโภค การส่งเสริมอาชีพโดยการปลูกขาคทแตนการปลูกฝิ่น จึงทำให้มีการเปิดหมู่บ้านและได้รับความนิยมนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก

ผู้ศึกษามีความเห็นหนังสือของกาญจนะ ประกาศวุฒิสาร เป็นผลงานที่นำเสนอพื้นที่แม่สลองไว้อย่างละเอียดชิ้นหนึ่งและเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาครั้งนี้เพื่อทราบถึงบริบทของพื้นที่ในอดีตที่จะสะท้อนให้เห็นว่าความสัมพันธ์เชิงอำนาจในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นอย่างไร ตลอดจนนำมาเป็นกรอบในการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ เพื่อยืนยันความถูกต้องแน่นอนของข้อมูล แต่งานวิจัยชิ้นนี้ก็ยังคงมีจุดอ่อนที่ให้ความสำคัญกับการพรรณนาภาพกว้างของชุมชนมากกว่าการเน้นด้านใดด้านหนึ่งเป็นหลัก จึงทำให้ข้อมูลบางส่วนไม่ลึกซึ้งมากเท่าใดนัก

วิทยา วัชรเกียรติศักดิ์ (2539) ทำการศึกษาปัญหาจีนฮ่ออพยพภายใต้การควบคุมของกระทรวงมหาดไทย: ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายพบว่าระเบียบกระทรวงมหาดไทยและปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้จีนฮ่ออพยพไม่ได้รับความสะดวกและเป็นสาเหตุของการหลบหนีออกนอกเขตควบคุมโดยไม่ได้รับอนุญาต โดยจีนฮ่ออพยพและเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบเกี่ยวกับจีนฮ่ออพยพต่างเห็นร่วมกันว่า ควรจะมีการแก้ไขระเบียบการควบคุมของกระทรวงมหาดไทย เพื่อให้จีนฮ่ออพยพสามารถเป็นอิสระไม่ต้องถูกควบคุมหรือต้องขออนุญาตก่อนออกนอกพื้นที่ เพราะพวกเขาก็อยู่อาศัยในประเทศไทยมากกว่า 40 ปีแล้ว และต้องการได้รับสัญชาติโดยใช้ระเบียบเดียวกับกลุ่มชาวเขา เพราะสามารถขอได้ง่ายกว่าและไม่มีค่าใช้จ่าย และยังต้องการให้รัฐเข้ามาส่งเสริมอาชีพและพัฒนาหมู่บ้านซึ่งจะทำให้พวกเขาไม่จำเป็นต้องหลบหนีออกนอกเขตควบคุมเพื่อไปประกอบอาชีพที่อื่น

Sachiko Nakayama (2003) ทำการศึกษาเรื่องการศึกษา การสร้างตัวตนและบูรณาการแห่งชาติในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์: กรณีศึกษาชาวจีนฮ่อ บ้านถ้ำสันติสุข อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ผลการศึกษาพบว่า นโยบายของรัฐบาลไทยที่มีต่อกลุ่มจีนยูนนานก็กึ่งมินตั้ง พัฒนาควบคู่ไปกับกิจกรรมทางการทหารของก๊กมินตั๋งในประเทศไทย ในฐานะที่เป็นสมาชิกของหน่วยป้องกันพิเศษ ซึ่งทำหน้าที่ปกป้องอธิปไตยความมั่นคงของชาติ และร่วมต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ในพื้นที่ประเทศไทยซึ่งส่งผลให้กองทัพก๊กมินตั๋งและชาวจีนยูนนานมีสิทธิพิเศษในการปกครองตนเองและธำรงวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของกลุ่มได้เป็นเวลาหลายทศวรรษ จนกระทั่งถึงต้นปีค.ศ.1980 กองทัพก๊กมินตั๋งได้หมดบทบาทและไม่มี ความสำคัญในการร่วมรักษอธิปไตยของชาติ รัฐบาลไทยจึงเริ่มใช้นโยบายรวมชาติต่อกลุ่มจีนยูนนานก๊กมินตั๋ง โดยการรวมชาติด้วยการศึกษาภาคบังคับของโรงเรียนไทย ทำให้ชุมชนก๊กมินตั๋งได้เปลี่ยนภาพลักษณ์ภายนอกของตนเอง โดยมีความใกล้ชิดกับวัฒนธรรมไทยและสื่อสารด้วยภาษาไทยมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม พวกเขาก็ยังคงถือว่าตนเองคือ จีนยูนนาน ซึ่งระดับความเข้าใจเกี่ยวกับตัวตนของกลุ่มจีนยูนนานจะมีความแตกต่างกันไปตามความรู้สึกของคนแต่ละรุ่น

ท่ามกลางนโยบายการกลืนกลายของรัฐ กลุ่มจีนยูนนานก็ยังคงสามารถดำรงวัฒนธรรมของตนเองได้ โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับโรงเรียนสอนภาษาจีนเพื่อรักษาคุณค่าและวัฒนธรรมของตนเอาไว้ และโรงเรียนสอนภาษาจีนยังทำให้พวกเขาได้เปรียบในด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการประกอบอาชีพ และโรงเรียนยังมีบทบาทอย่างยิ่งในฐานะที่เป็นสถาบันที่สืบทอดวัฒนธรรมและสร้างเสริมศักดิ์ศรีของกลุ่มตน ซึ่งถือเป็นแนวทางและยุทธวิธีสำคัญในการดำรงอยู่ในสังคมไทยในฐานะของชนกลุ่มน้อย ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าการให้ความสำคัญกับคุณค่า ยึดมั่น และศรัทธา ในโรงเรียนสอนภาษาจีนของกลุ่มจีนยูนนาน ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลทางวัฒนธรรมหรือเหตุผลทางเศรษฐกิจ แต่พวกเขาก็ยังคงรวมกลุ่มเป็นกลุ่มทางวัฒนธรรมและยอมรับที่จะปรับเปลี่ยนเรียนรู้ความเป็นไทยไปพร้อมๆกัน

จากการศึกษางานวิจัยของวิทยา วัชรเกียรติศักดิ์และ Sachiko Nakayama สามารถสรุปได้ว่างานวิจัยสองชิ้นนี้ มีความแตกต่างจากงานวิจัยของ กฤษณา เจริญวงศ์และกาญจนา ประภาสวุฒิสาร กล่าวคือ เป็นงานวิจัยที่มุ่งเน้นถึง ปัญหาที่เกิดขึ้นกับกลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติ ภายหลังจากดำเนินนโยบายของรัฐต่อกลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติ โดย วิทยา วัชรเกียรติศักดิ์ นำเสนอถึงปัญหาของระเบียบกระทรวงมหาดไทย ที่ยุ่งยากและเป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีพ ที่ทำให้พวกกลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติต้องหลบออกนอกพื้นที่เพื่อความอยู่รอด สะท้อนให้เห็นถึง ประสิทธิภาพของนโยบายที่ไม่สามารถบังคับใช้ได้เพราะไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เป็นจริงในปัจจุบัน และก็คล้ายคลึงกับงานวิจัยของ Sachiko Nakayama ที่นำเสนอถึงปัญหาของนโยบายที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์ของกลุ่มอดีตทหารจีน

คณะชาติและการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ด้านการศึกษา ทั้งเพื่อผลประโยชน์ทางด้านสถานภาพและความสัมพันธ์กับรัฐและชุมชนรอบข้าง ตลอดจนการชำระอัตลักษณ์ทางด้านภาษา

กานต์ชนก ประกาศวุฒิสาร (2546) ศึกษาผลกระทบจากการดำรงอยู่ของกองกำลังทหารจีนคณะชาติ “ก๊กมินตั๋ง” ในภาคเหนือต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยระหว่างปี พ.ศ.2493-2527 พบว่า การเข้ามาดำรงอยู่ในประเทศไทยมีสาเหตุมาจากปัญหาการเมืองภายในและการเมืองระหว่างประเทศ ซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการยอมรับการเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยของกลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติ ทั้งนี้การดำรงอยู่เป็นระยะเวลานานนั้นย่อมมีผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองรวมถึงด้านยุทธศาสตร์ความมั่นคงของประเทศ โดยรัฐบาลไทยมีนโยบายในการแปลงสภาพกองทัพที่ถืออาวุธมาจัดตั้งเป็นหมู่บ้านชายแดนไทยและยอมรับกฎหมายไทย และยอมรับสถานภาพใหม่ของกลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติด้วยการแปลงสัญชาติและเร่งดำเนินนโยบายผสมกลมกลืนกลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติและมีการเปลี่ยนแปลงหน่วยงานและแนวปฏิบัติต่อกลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติตามสถานการณ์การเมืองภายในและภายนอกประเทศ จึงทำให้กลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติเกิดความไม่มั่นใจในสถานภาพและบทบาทของตน

งานวิจัยของกานต์ชนก ประกาศวุฒิสาร เป็นงานวิจัยที่มีความคล้ายคลึงกับงานวิจัยของกฤษณา เจริญวงศ์ที่กล่าวมาแล้วในข้างต้น เพราะต่างก็นำเสนอถึงปัญหาจากการดำรงอยู่ของกองกำลังทหารจีนคณะชาติต่อประเทศไทยทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง โดยมีจุดวิเคราะห์ร่วมกันผ่านการดำเนินนโยบายของรัฐต่อกลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติเป็นหลักและทั้งสองท่านยังเห็นร่วมกันว่ารัฐไทยควรเร่งดำเนินการแปลงสัญชาติบุคคลเหล่านี้ให้แล้วเสร็จเพื่อความมั่นคงของกลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติและความมั่นใจจากฝ่ายรัฐไทยว่าคนกลุ่มนี้จะไม่สร้างปัญหาให้กับรัฐ ซึ่งผู้ศึกษามีความสอดคล้องในประเด็นที่เสนอให้มีการให้สัญชาติกับคนกลุ่มนี้ แต่ก็ไม่เห็นด้วยกับการที่เสนอให้รัฐเร่งดำเนินนโยบายผสมกลมกลืนกับกลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติ แต่ต้องมีการปรับเปลี่ยนนโยบายบางส่วนที่จะเอื้อประโยชน์ต่อการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมมากกว่าและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เองก็จำเป็นที่จะต้องมีการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์บางอย่างที่จะเอื้อต่อการชำระอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตนในพื้นที่ใหม่เช่นกัน

โดยสรุปจากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติและพื้นที่ที่ทำการศึกฯ พบว่าสามารถแบ่งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องออกได้เป็นสองกลุ่มคือ กลุ่มแรก เช่น กฤษณา เจริญวงศ์, กาญจนะ ประกาศวุฒิสาร และกานต์ชนก ประกาศวุฒิสาร เป็นการศึกษาที่ให้ภาพปัญหาการดำรงอยู่ของอดีตทหารจีนคณะชาติทั้งในด้านต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศ หรือการดำเนินนโยบายภายในของรัฐ และงานวิจัยอีกกลุ่มหนึ่งเป็นงานวิจัยที่ให้ความสำคัญว่าผลจากการดำเนินนโยบายของรัฐในแต่ละช่วงส่งผลต่อกลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติอย่างไรบ้างและกลุ่มเหล่านี้มีการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของตัวเองอย่างไรเพื่อให้มีเอกภาพหรือคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของตนและยอมรับอัตลักษณ์ใหม่บางส่วนเช่น งานวิจัยของวิทยา วัชรเกียรติศักดิ์และ Sachiko Nakayama แต่ทว่างานวิจัยทั้งสองกลุ่มก็มิได้นำเสนอผลจากการดำเนินนโยบายต่างๆ ผ่านการเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของรัฐบาลหรือระบบทุนนิยมที่มีผลต่อชุมชนและทำให้ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจภายในชุมชนและความสัมพันธ์ดังกล่าวส่งผลต่อโครงสร้างอำนาจชุมชนและการเมืองระดับท้องถิ่นอย่างไร

ทั้งนี้จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องทั้งสามกลุ่มสามารถสรุปรวบยอดได้ว่า งานวิจัยเกี่ยวกับชนชั้นนำและโครงสร้างอำนาจชุมชนในสังคมไทยนั้นมีประโยชน์ต่อองค์ความรู้ด้านไทศึกษาโดยรวมซึ่งทำให้เข้าใจโครงสร้างอำนาจชุมชนในสังคมไทยมากขึ้น และยังมีคุณูปการอย่างยิ่งต่อการศึกษาในครั้งนี้อย่างเห็นภาพรวมของโครงสร้างอำนาจชุมชนในภูมิภาคต่างๆ ของสังคมไทยโดยเปรียบเทียบตามเงื่อนไขของเวลา แต่กระนั้นแล้วงานวิจัยที่เกี่ยวข้องยังทำให้เกิดข้อค้นพบว่า งานวิจัยด้านดังกล่าวยังมีจุดอ่อนอยู่ด้วยเช่นกันกล่าวคือ เป็นงานวิจัยที่มักจะทำการศึกษาเฉพาะชุมชนที่เน้นความเหมือนกัน/ร่วมกันของวัฒนธรรมหรือชาติพันธุ์เดียวกันเท่านั้น ตลอดจนเป็นการศึกษาที่ไม่มีความต่อเนื่อง โดยเป็นศึกษาในช่วงเวลาหนึ่งเท่านั้น ฉะนั้นการศึกษาครั้งนี้จึงต้องการเพิ่มพูนเสริมต่อองค์ความรู้เกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจชุมชนในสังคมไทย ที่ประกอบด้วยหลากหลายชาติพันธุ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายใต้บริบทการเมือง (อำนาจท้องถิ่น) เศรษฐกิจ (ทุนนิยม) สมัยใหม่

อนึ่งเป็นที่สังเกตว่า วงการสังคมศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาในตอนหลัง ได้ให้ความสำคัญกับสิ่งที่เรียกว่าอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และปรากฏการณ์หลายชิ้นในข้างต้นเป็นที่น่ายินดีที่งานเหล่านี้ได้มีส่วนอย่างยิ่งต่อความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมไทยในภูมิภาคต่างๆ โดยเฉพาะแ่งมุมที่กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ต้องการที่จะคงไว้และปรับตัวในด้านอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ตนเอง ท่ามกลางพลังกดดันทั้งจากรัฐไทยและระบบทุนของทั้งไทยและโลก แต่ถึงกระนั้นก็ดี ด้วยเงื่อนไขลักษณะของสาขาวิชา (Discipline) การศึกษาครั้งนี้จึงให้ความสำคัญต่อแ่งมุมของอัตลักษณ์กับ

การต่อสู้แย่งชิงทางอำนาจ โดยเฉพาะการต่อสู้แย่งชิงอำนาจในพื้นที่ที่กลุ่มชาติพันธุ์ล้วนแต่มีส่วนร่วม
ดังกรณีตำบลแม่สลองนอก ที่ผู้ศึกษาได้นำมาเป็นกรณีศึกษาและเท่าที่สำรวจงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับ
กลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติซึ่งเป็นชาติพันธุ์หลักในพื้นที่ที่เลือกนำมาศึกษากลับปรากฏว่า งานศึกษา
หลายชิ้นละเลยการวิเคราะห์ในประเด็นการแย่งชิงอำนาจรัฐระดับท้องถิ่น ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาจึงต้องการ
ที่จะวิเคราะห์ส่วนที่ขาดหายไป ไม่ว่าจะเป็นมิติของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์กับการแย่งชิงอำนาจรัฐใน
ระดับท้องถิ่น โดยเชื่อมโยงกับการวิเคราะห์โครงสร้างอำนาจชุมชน ซึ่งในกรณีศึกษาประกอบไปด้วย
หลากหลายชาติพันธุ์เพียงแต่ว่ากลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติถือว่าเป็นชาติพันธุ์หลักเท่านั้น